

159323

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE
DESTEK PRİMİ UYGULAMASI

MASTER TEZİ

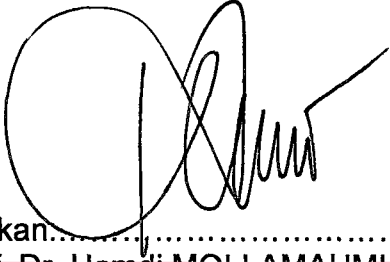
Hazırlayan
Cafer YILMAZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. E. Tuncay KAPLAN

Ankara-2005

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Cafer YILMAZ'A ait "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Destek Primi Uygulaması" adlı çalışma, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU

Üye:.....
Prof. Dr. Emine Tuncay KAPLAN (Danışman)

Üye:.....
Prof. Dr. Kadir ARICI

ÖNSÖZ

Tüm dünyada olduğu gibi Ülkemizde de temel sorun sürdürülebilir bir Sosyal Güvenlik sistemine sahip olmaktır. Mali yapısı sağlam, sürdürülebilir bir sisteme ulaşmak için her ülke, belli başlı bazı temel yaklaşımlar haricinde kendi kültürel, sosyal, tarihi ve ekonomik geleneklerine ve yapılanmasına uygun çözümler üretmek durumundadır. Çünkü gerçektende her ülkenin işgücü piyasası farklı dinamiklere sahip olup, bu husus aynı zamanda ülkelerin oluşturacağı sosyal güvenlik yapılanmaları ile de çok yakından ilgilidir.

Ülkemizin makro ekonomik dengeleri bağlamında sosyal güvenlik kuruluşlarımızın da aktüeryal dengelerinin iyi olmamasının bir sonucu olarak, emeklilere yeterli düzeyde yaşlılık aylığı verilememesi, bu arada uygulanan bazı sosyal politika ve istihdam politikalarının bir yansıması olarak, sistemin genç emekli vermesi Ülkemize has olarak emekli olduktan sonra yeniden işgücü piyasasına dönen önemli sayıda bir kesimin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İstihdam politikaları ile sosyal güvenlik politikalarını yakından ilgilendiren bu gelişmeye karşı bazı yasal ve idari düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin en çok bilineni de hiç kuşkusuz Sosyal Güvenlik Destek Primi (SGDP) uygulamasıdır. Ancak bu düzenlemelerin ve uygulamaların bu gidişi tam olarak kavrayamadığı ve yetersiz kaldığı, olgunun büyüklüğü dikkate alındığında iyice anlaşılmaktadır. İşte bu çalışmada, Sosyal Güvenlik sistemimizde reform çalışmalarının yoğunlaştığı, yine işgücü piyasamızın AB üyelik süreci çerçevesinde AB normları ile uyumla hale getirilmeye çalışıldığı şu günlerde, SGDP'ne yönelik tüm hukuki düzenlemeler incelenmiş, uygulama sonuçları ortaya konmuş ve bu arada AB üyesi ülkelerin konuya ilişkin uygulamaları da özetlenerek konu günceli kavrayan bir yaklaşımla tüm boyutlarıyla incelenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ KAVRAMI VE AMACI

I-GENEL OLARAK.....	6
II-SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ KAVRAMI.....	9
III-SGDP KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE AMACI.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUK SİSTEMİNDE SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I-506 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR KANUNUNDA SGDP ÖDEYEREK ÇALIŞANLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	17
1-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yeniden Çalışması.....	17
A-Tüm Sigorta Kollarına Tabi Çalışma.....	17
B-Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyerek Çalışma.....	18
a-SGDP Ödeyerek Çalışanların Tercihinde Bulunması.....	21
aa-Tercih Bildiriminde Bulunulması.....	21
bb-Tercih Bildiriminde Şekil Şartı.....	24

b-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olarak Çalışanların Kuruma Bildirilmesi.....	25
aa-Aylık Sosyal Güvenlik Destek Prim Bordrosu İle Bildirim.....	26
bb-Aylık Prim ve Hizmet Belgesi İle Bildirim.....	27
c-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Kapsamı.....	28
d-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Oranı.....	30
e-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olarak Geçen Süreler.....	31
C-Yaşlılık Aylığı Alarak Çalışanların Statü Değişikliği.....	31
D-SGDP Yerine 506/73'e Göre Tam Prim Ödeyerek Çalışma.....	32
2-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Başka Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Çalışması.....	33
3-Yaşlılık Aylığı Bağlandıktan Sonra Yurt Dışında Çalışma.....	34
4-Emeklilerin Aylıklarının İptal Edilmesi Yada Kesilmesi.....	34
5-Sosyal Destek Primi Ödemeden Yapılan Çalışmanın Hüküm Ve Sonuçları.....	35
A-Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödemeden Çalışma.....	35
B-SGDP Ödemeden Yeniden Çalışmaya Başlayan Sigortalının Ölümü.....	37
6-SSK'dan Malullük Aylığı Ve Sürekli İş Göremezlik Geliri Alanlar İle Diğer Sosyal Güvenlik Kurumlarından Malullük Aylığı Alanların Yeniden Çalışması.....	38
A-SSK'dan Malullük Aylığı Alanlar.....	38
B-SSK'dan Sürekli İş Göremezlik Geliri Alanlar.....	40
C-Diğer Kurumlardan Malullük Aylığı Alanlar.....	41
D-Yabancı Emeklilerin SSK Kapsamında Çalışması.....	42
II-2925 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN YENİDEN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	43
III-1479 SAYILI KANUNA GÖRE SGDP ÖDEYEREK ÇALIŞANLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	44
1-Bağ-Kur'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yeniden Çalışması.....	44
2-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Kapsamı.....	47
3-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Oranı.....	48

4-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olanların Bildirimi.....	49
5-Sosyal Güvenlik Destek Primi Kesilen Süreler.....	50
6-Yabancıların Bağ-Kur Kapsamında Çalışması.....	50
7-Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasına İlişkin Diğer Hususlar.....	51
A- Aylık Bağlama İşlemleri Sonuçlandırılmamış Olanlarla İlgili Yapılacak İşlemler.....	51
B- Yersiz Kesildiği Anlaşılan Sosyal Güvenlik Destek Priminin İadesiyle İlgili İşlemler.....	51
C- İsteğe Bağlı Sigortalılar ve Sigortalı Muhtarlar Hakkında Yapılacak İşlemler.....	52
IV-2926 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN YENİDEN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	53
V-657 VE 5434 SAYILI KANUNLARDA SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	54
1-657 Sayılı Kanundaki Durum.....	54
2-5434 Sayılı Kanundaki Durum.....	54
3-Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Alanlar.....	56
A-Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların Cinsiyet Ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	56
B- Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların İllere Göre Dağılımı.....	57
VI-SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ ÖDEYEREK ÇALIŞMANIN İSTİHDAM PİYASASINA YÖNELİK DİĞER KANUNLAR AÇISINDAN HÜKÜM VE SONUÇLARI.....	58
1-4857 Sayılı İş Kanunu ve SGDP'ne Tabi Çalışanlar.....	58
A-SGDP'ne Tabi Çalışanların İş Kazası Geçirmesi.....	58
B- Emekli Olarak Çalışanların Yıllık Ücretli İzni.....	59
C-Emekli Olarak Çalışanların Kıdem Tazminatı.....	60
D-Emekli Olarak Çalışanların İhbar Tazminatı.....	60
E-Emekli Olarak Çalışanların Yeni İş Arama İzni.....	61
2-2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ve SGDP'ne Tabi Çalışanlar.....	61

3-4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve SGDP'ne Tabi Çalışanlar....	62
4-5277 Sayılı 2005 Yılı Mali Bütçe Kanunu ve Emekli Çalışanlar.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERDE YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I-GENEL OLARAK.....	66
II-AB ÜYESİ ÜLKELERDE YAŞLILIK ALANLARIN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	67
1-Almanya.....	68
2-Avusturya	69
3-Belçika	70
4-Danimarka.....	71
5-Finlandiya.....	71
6-Fransa.....	72
A-Ücretli Çalışanın Durumu.....	72
B-Bağımsız Çalışanın Durumu.....	72
C-Yaşlılık Aylığı Almakta İken Tekrar Çalışmaya Başlayan Bir Kişinin Sosyal Ödenekler Bakımından Konumu.....	73
aa-Aile Yardımları Sigortası İçin Kesinti.....	73
bb-Hastalık Sigortası İçin Kesinti	73
cc-Yaşlılık Sigortası İçin Prim Kesintisi	73
7-Hollanda.....	74
8-İngiltere.....	74
9-İrlanda.....	76
10-İspanya.....	76
11-İsveç.....	77
12-İtalya.....	77
13-Lüksemburg.....	77

14-Portekiz.....	78
15-Yunanistan.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ UYGULAMASI

I-SOSYAL SİGORTALAR KURUMUNDA SGDP UYGULAMASI.....	79
1-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımı.....	79
2-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	80
3-İllere Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyenlerin Sayısı.....	82
4-SGDP Uygulamasından Elde Edilen Prim Gelirleri.....	83
A-2001 Yılı Tahakkuk Eden SGDP.....	83
B-2002 Yılı Tahakkuk Eden SGDP.....	84
C-2003 Yılı Tahakkuk Eden SGDP.....	85
5- SGDP Kapsamında Çalışanların Sektörel Dağılımı.....	86
II-BAĞ-KUR'DA SGDP UYGULAMASI.....	87
1-Bağ-Kur'dan Yaşlılık Alanların İllere Göre Dağılımı.....	87
2-Bağ-Kur'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	88
3-Bağ-Kur Kapsamında SGDP'ne Tabi Olanlar.....	89
4-Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasından Elde Edilen Gelirler.....	90
5-Diğer Sosyal Güvenlik Kurumlarından Emekli Olup Bağ-Kur Kapsamında SGDP Ödeyenler.....	91
III-SSK VE BAĞ-KUR SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ UYGULAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	93
1-Uygulamanın Başlangıcı Açısından.....	93
2-Prim Oranları Yönünden.....	94
3-Kapsam Yönünden.....	96
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	108

ÖZET.....111

ABSTRACT.....114

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABSGH	: Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
APHB	: Aylık Prim ve Hizmet Belgesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız alışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
MİS	: Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
E.S.	: Emekli Sandığı
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HİA	: Hanehalkı İşgücü Anketi
İM	: İş Mahkemesi
Kamu-İş	: Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma rgt
SD	: Sosyal Destek demesi
SGDP	: Sosyal Güvenlik Destek Primi
SSİY	: Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
SSK	: Sosyal Sigortalar Kanunu
SKTB	: Sigorta Kolu Tercih Bildirimi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
Yarg.	: Yargıtay

TABLÖLAR

TABLO I: Emekli Sandığından Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımını Gösteren Tablo.....	56
TABLO II: Emekli Sandığından Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların İllere Göre Dağılımını Gösteren Tablo.....	57
TABLO III: AB Ülkelerinde 55-64 Yaş Arası Nüfusun İstihdama Katılma Oranını Gösteren Tablo.....	66
TABLO IV: SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımını Gösteren Tablo.....	79
TABLO V: SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımını Gösteren Tablo.....	81
TABLO VI: İllere Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyenlerin Sayısını Gösteren Tablo.....	82
TABLO VII: 2001 Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo.....	83
TABLO VIII: 2002Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo.....	84
TABLO IX: 2003 Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo.....	85
TABLO X: SGDP Kapsamında Çalışanların Sektörel Dağılımını Gösteren Tablo.....	86

TABLO XI: Bağ-Kur'dan Yaşılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımının Gösteren Tablo.....88

TABLO XII: Bağ-Kur'dan Yaşılık Aylığı Alanların Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımının Gösteren Tablo.....89

TABLO XIII: Bağ-Kur Kapsamında SGDP'ne Tabi Olanların İller İtibariyle Dağılımını Gösteren Tablo.....89

TABLO XIV: Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasından Elde Edilen Gelirleri Gösteren Tablo.....90

TABLO XV: Diğer Sosyal Güvenlik Kurumlarından Emekli Olup Bağ-Kur Kapsamında Destek Primi deyenleri Gösteren Tablo.....91

GİRİŞ

İnsanlar, yaşamları boyunca bazen gelir ve kazançlarında eksilme yada kayba yol açan bazen de ek harcamalar yapmayı gerektiren hastalık, kaza, işsizlik, evlenme, doğum, yaşlılık, ölüm gibi çeşitli olay ve tehlikelerle karşılaşır. İnsanların pek çoğu da yoksul veya başkalarının yardımına muhtaç bir yaşam sürerler. Öte yandan insanlar, tarih boyunca kendilerini ve ailelerini yaşam sürecinde karşılaşılabilecek çeşitli tehlikelere karşı güvence altına alma ihtiyacı hissetmişler ve bunun için çeşitli yollar, önlemler düşünmüşlerdir. İnsan düşüncesi geliştikçe geleceği güvence altına alma isteği de güçlenmekte ve bu vazgeçilmez bir ihtiyaç halini almaktadır. İşte bu olgu yani, insanın geleceğini güvenlik altına alma ihtiyacı, sosyal güvenlik fikrini doğurmuştur.

Sosyal güvenlik, her türlü riske karşı geleceği güvence altına almak amacıyla düşünülmüş bir kavramdır. Bireyler ve dolayısıyla aileler, gelirlerinde bir kayba veya giderlerinde bir artışa neden olan olaylara karşı bir güvence aramak zorundadırlar. Bir başka deyişle sosyal güvenlik, gelirleri ne olursa olsun, ülkede yaşayan herkesin, toplum huzurunu ve refahını bozan belli sayıdaki sosyal tehlikenin verdiği zararlardan, bir insan hakkı ve esas itibarıyla bir devlet görevi olarak primli ve veya primsiz rejimlerin kullanılması suretiyle korunmasını amaçlayan bir sistemdir.¹

Bir diğer yaklaşım ise konunun sadece sosyal riskler boyutunu dikkate almaktadır. Buna göre, çağdaş hukuk sistemleri karşılaştırıldığında, sosyal güvenlik deyiminin, “sosyal risk” olarak adlandırılan kimi olayların sonuçlarını onarma düşüncesine bağlandığı görülür. Öyleyse, “sosyal

¹ ŞAKAR, Mütjdat, “Sosyal Sigortalar Uygulaması”, Beta Yayınları, İstanbul 1996, s.20.

güvenlik politikalarının temelini, sosyal risklerin bireyler üzerindeki etkilerini giderme çabaları oluşturmaktadır”² denilmektedir.

Aslında insanın en büyük güvencesi sağlıklı olmak ve çalışmaktır. Çalışmak tüm insanlar için iyi yaşamının ve yaşamını devam ettirmenin elzem unsurlarından birisidir. Başkaca ek kazançları olmayan kişiler çalışarak, bunun sonucunda elde ettikleri gelirleri ile belirli bir yaşam seviyesi yakalamaya ve bunu devam ettirmeye gayret ederler. Bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek ve bunu sürdürülebilir kılmak ilgili ülkelerin ekonomik güçleri, zenginlikleri ve tüm kaynaklarını vatandaşlarına nasıl yansıttığı ile çok yakından ilgilidir.

Türkiye geliştirmekte olan bir çok ülkede olduğu gibi, iktisadi büyümede istenen düzeyi yakalayamadığından, sosyal korumaya ve sosyal hizmetlere yeterince önem verememiş, yine zamanında uygun politikalar geliştiremediğinden ve sosyal koruma sistemine yeterince kaynak aktaramadığından dolayı sosyal güvenlik alanında ileri ülkelerin gerisinde kalmıştır. Sosyal güvenlik sistemine yeterince kaynak aktaramamasının en önemli sonuçlarından birisi, hiç kuşkusuz sistem içerisinde yer alan emeklilerine hayat koşullarına uygun bir emeklilik maaşı verememesidir. Bu durumun, ülkenin işgücü piyasasına ve sosyal güvenlik sistemine en net yansıması ise insanların emekliye ayrıldıktan sonra da çalışma arayışına girmeleri ve çoğu kez ücret düzeyine bakmadan emek piyasasına yeniden dahil olmalarıdır.

Türkiye’de tüm alanlarda olduğu gibi genelde sosyal politika özelde ise sosyal güvenlik alanında izlenen popülist politikalar sistemin sürdürülebilirliğini zora sokmuştur. Bu popülist politikanın en önemli araçlarından birisi de “erken emeklilik” uygulaması olmuştur. Erken emeklilik uygulaması sosyal güvenlikle yaşanan krizin başlıca nedenlerinden bir

² GÜZEL, Ali , A.R.OKUR, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s.2.

tanesisidir.³ Bunun sonucunda, sosyal güvenlik sistemindeki erken emeklilik uygulamaları, sistemin mali yönden açık vermesine ve ülkede genç emekliler ordusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yine vatandaşlara “süper emeklilik”, adı altında vaatlerde bulunulması, geriye doğru borçlanma yasaları çıkartılması ve prim borçlarına sık sık af getirilmesi gibi düzenlemeler yükümlülerin prim ödeme eğilimine girmesine neden olmuş, bu gibi nedenlerden dolayı da sistemin aktüeryal dengeleri bozulmuştur.

Diğer yandan 20.02.1994 tarih ve 3374 sayılı Kanunla emeklilik için yaş sınırı kaldırılmıştı. Bu durumda erkeklerin 43, kadınların 38 yaşında emekli olmalarına imkan tanınmıştır. Hatta 01.04.1981 tarihinden itibaren 506 sayılı Kanunda 18 yaşından önceki hizmetlerin yıl olarak sayılmaması şeklinde yapılan değişiklikten önce sigortalı çalışması olanlar, yukarıda belirtilen 3374 sayılı yasa hükmünden de yararlanarak 43 ve 38 yaşından da önce emekli olabilmekteydi.⁴ Öte yandan, ülkemizde hayatta kalma süresi de her geçen dönem artış göstermekte olup, 1990 yılında doğuştan beklenen yaşam süresi 66.4 yıl iken bu oran 1996 yılında 67.3'e, 2003 yılında ise 68.7'ye çıkmıştır.⁵

Yukarıda belirtilmeye çalışıldığı gibi, Türk sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal dengenin bozulması ve genel ekonomik verilerin iyi olmamasından kaynaklanan nedenlerden dolayı yeterli emekli maaşı verilememesi, yine sistemin uzun süre genç emekliliğe imkan veren bir yapıda olması ve buna paralel olarak ortalama yaşam süresinin uzaması gibi hususlar ülkemizde emekli olduktan sonra da çalışmaya devam eden önemli bir kesimin doğmasına neden olmuştur.

Diğer yandan emeklilerin çalışma tecrübesinin olması da emekli olduktan sonra istihdam edilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca emekliler, yaşlılık aylığı almaları ve sağlık

³ http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=715&id=43,13.12.2003

⁴ http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=715&id=43,21.12.2003.

⁵ <http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aiile=1>,08.06.2004.

yönünden ilgili sosyal güvenlik kuruluşundan yararlanmaları nedeniyle düşük ücretle ve sigortasız çalışmakta, bu nedenlerle işverenlerin tercih nedeni olmaktadır. Aynı zamanda bu noktalar, hem çalışanları hem de çalıştıranları kayıt dışında kalmaya sevk etmektedir. Toplumda yaygın olan bir kanaate göre, emeklilerin tekrar çalışmaya başlamaları halinde sigortalı olmayacakları da düşünülmektedir. Ayrıca bu konuda bir bilgi eksikliğinden hareketle, emekli çalışanların sigortalı yapılmadıkları gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu şekilde çalışanların önemli bir kesimi kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar.

İşte bu çalışmada, sosyal güvenlik kurumlarımızın emeklilerine yeterince aylık verememesi, sistemin genç emekli üretmesi ve yukarıda belirtilen diğer noktalarından hareketle işgücü piyasamızı ve sosyal güvenlik sistemimizi derinden etkileyen, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emekli olduktan sonra çalışmaya başlayanlara ilişkin hukuki düzenlemeler ve bunların uygulama sonuçları incelenmeye çalışılmıştır. Burada, özellikle bu konumdakilere ait olmak üzere geliştirilen “Sosyal Güvenlik Destek Primi” (SGDP) uygulaması esas olarak alınmıştır. Bu uygulama, emekli maaşı alınan sosyal güvenlik kurumuna göre farklı hukuki ve idari usullere tabidir. Yani Sosyal Sigortalar Kurumundan yaşlılık aylığı alan bir emekli çalışan ile Bağ-Kur ya da Emekli Sandığı emeklisi başka bir çalışan farklı uygulamalara tabi olmaktadır. Yine bazı sosyal güvenlik kuruluşlarından malullük aylığı alanlar çalışabilirken, bunun aksi uygulamaların olduğu da bilinmektedir.

Buradan hareketle çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle Türkiye’deki emeklilik sonrası çalışmanın nedenleri kısaca ortaya konarken, emekli çalışanlar ile ilgili geliştirilen sosyal güvenlik destek priminin anlamı ve amacı verilmeye çalışılacaktır.

İkinci Bölümde, SGDP’nin Türk sosyal güvenlik hukukundaki yeri ortaya konmaya çalışılacaktır. Hizmet akdi ile çalışanların kanunu olan

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 2925 sayılı Kanun, bağımsız çalışanlarla ilgili 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile 2926 sayılı Kanunlar ve devlet memuru olarak çalışanların sosyal güvenlik işlemlerini düzenleyen 657 sayılı Kanun ve 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunundaki hükümler irdelenecektir.

Üçüncü Bölümde ise AB üyesi ülkelerde yaşlılık aylığı alanların tekrar çalışmaya başlaması halinde hangi düzenlemelerin yapıldığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Burada sadece 15'ler AB'sinin konuya ilişkin mevzuatı irdelenecektir.

Dördüncü Bölümde ise sosyal güvenlik destek priminin sosyal güvenlik kuruluşlarındaki uygulama sonuçları üzerinde durulacaktır. Sosyal Sigortalar Kurumu'ndaki, Emekli Sandığı'ndaki ve Bağ-Kur' daki Sosyal Güvenlik Destek Priminin uygulanış şeklini ele alıp, özellikle en eski ve en yaygın olan Sosyal Sigortalar Kurumu tatbikatı üzerinde yoğunlaşılacaktır. SSK'daki uygulama ise sigortalıların ve aynı zamanda emeklilerin önemli bir bölümünün (yaklaşık %70'nin) bulunduğu bu anlamdaki büyük illerdeki verilerden hareketle incelenmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda, paralellik sağlanması amacıyla, Bağ-Kur uygulamasını da SSK uygulaması kapsamında seçilen illerden hareketle incelenmeye çalışılacaktır. Bu illerdeki verilerin genelleme yapmaya yeterli olacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ KAVRAMI VE AMACI

I-GENEL OLARAK

İnsanlara, geleceğini garanti altına almak ve yaşlanınca karşılaşacağı sosyal risklere karşı korunmak için, yaşlılık veya diğer sigorta kollarına dayalı bir aylık bağlandığı vakit, bağlanan aylığın kişilerin ileriki yaşantısında hayatını idame ettirebilecek, hayat standardını düşürmeyecek bir düzeyde olması gerekir. Ancak Türkiye şartlarında kişilerin emekli olduktan sonra hayatlarını kolaylıkla idame ettirebilecek, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir gelire sahip olması mümkün olmamıştır.

Ekonomik gelişmeler çerçevesinde Türk sosyo-ekonomik yapısında da değişimler yaşanmaya başlamıştır. Nüfusun kırsal alandan kente göçünü hızlandıran bu olgularla birlikte demografik yapı da değişmiştir. Bu arada geleneksel dayanışma yöntemleri çözülmeye başlamış, doğum oranları düşmeye ve doğuşta beklenen ömür süresi uzamaya başlamıştır. 1980 Genel Nüfus Sayımı'na göre 65 yaşını aşmış yaşlı sayısı 2.072.316 dır. Bu rakam ise toplam nüfusun yaklaşık olarak %4.5'ne tekabül etmektedir.⁶ 2003 rakamlarına göre Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Nüfus kütüklerine kayıtlı 71.337.204 kişiden 4.589.421 kişi 65 yaş üstü grupta yer almaktadır. Bu ise toplam nüfusun %6.44'ne tekabül etmektedir.⁷ Görüldüğü üzere son 20 yılda 65 yaş üstü grupta yer alan nüfusta %50 oranında bir artış yaşanmıştır.

⁶ ERTÜRK, Vedat, Türkiye'de Yaşlıların Sosyal Güvenliği, İnsan Hakları Yıllığı 1983-1984, cilt 5-6, sayı 145, s.154.

⁷ http://www.nvi.gov.tr/content/attached/nvi/istatistik_2003/nufus/2003yascinsist.xls, 08.02.2005

Nüfus bir yandan yaşlanırken öte yandan Türk sosyal güvenlik sisteminin yapısından dolayı sistem genç emekliler vermiş ve sosyal güvenlik kurumlarından emekli olan önemli orandaki insanımız çalışabilecek yaşta pasif konuma geçmiştir. 4447 sayılı Kanun⁸ ile emekli olma yaşları yükseltilene kadar, kadınlar 20, erkekler ise 25 yıl hizmetini doldurmaları suretiyle emekli olabilmekteydiler. Bu şekilde 18 yaşında işe başlamış bir kadın 20 yıl hizmetini doldurduktan sonra 38 yaşında, 18 yaşında bir işe başlamış erkek ise 25 yıl hizmetini doldurduktan sonra 43 yaşında emekli olabilme hakkına sahip olmaktaydı. Bunun bir sonucu olarak günümüzde sosyal güvenlik kuruluşlarından yaşlılık aylığı alanların yaklaşık %75'i 65 yaş altı grupta yer almaktadır.

Genç emeklilik olgusunun yanı sıra sosyal güvenlik kurumlarımızın emeklilerine verdiği aylıkların düşük olması birçok kişiyi tekrar çalışma yaşamına dönmeye sevk etmiştir.⁹ Yıllardır süren enflasyonist ekonomik ortam da emekli aylıklarının sürekli erimesine neden olmuştur. Bu çerçevede SSK'nun yaşlılık sigortasından sağladığı yaşlılık aylıkları da yüksek enflasyon ortamı içerisinde emeklilere sosyal güvenlik sağlamaktan uzaktır.¹⁰ Diğer taraftan genç yaşta emekli olan SSK ve Bağ-Kur emeklilerinin, çoğunlukla da eski çalıştıkları işyerlerinde ve işlerinde çalışmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlayan işçiler daha düşük ücret maliyetiyle çalıştıkları için, işverenler de bu tür kişilerden yana tercih kullanmıştır.

Aslında, emekli olduktan sonra tekrar çalışmama bir sosyal güvenlik ilkesidir. Kişi hem bedenlen, hem de ruhen uzun yıllar çalışmanın getirdiği bir yorgunluk içerisinde. Normalde bu tür kişilerden, genç ve dinamik bir insandan elde edilebilecek bir verimlilik beklenemez. Ancak bu

⁸ R.G., 8.9.1999, 23810.

⁹ CANIKLIOĞLU, Nurşen, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2002, CMİS Yayını, Ankara 2004, s.371.

¹⁰ ARICI, Kadir, 4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Değişiklikler, Kamu-İş Dergisi, Yıl 2000, Cilt 5, Sayı 2, s.19.

kimselerin iş tecrübeleri olması ve emekli maaşlarını da aldıkları için düşük ücretlerde çalışmaya razı olmaları nedeniyle, işverenler bu kişileri istihdam etme yoluna gitmektedirler.

Ekonomik ve kurumsal yapılanmalardaki bozukluklar ve yasal düzenlemelerde yer alan hususlardan dolayı ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan emeklilik sonrası yeniden çalışmaya başlama konusunda, sosyal güvenlik hukukumuzda da düzenlemeler yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Emekli olduktan sonra çalışanlar için getirilen ilk ve en önemli düzenleme SSK emeklilerine yönelik olan SGDP uygulamasıdır. Sosyal güvenlik destek primi uygulamasından önce, SSK'dan emekli olan işçinin bir işte çalışması yasaktı ve tespit edildiğinde emeklilik işlemi durdurulmaktaydı. Fakat 5434 sayılı yasa kapsamındaki memur emeklileri için böyle bir yasak söz konusu olmayıp, onlar dilerlerse çalışabilmekteydiler. Sonraları 506 sayılı kapsamındaki işçiler için de emeklilik sonrası çalışma yasağı kaldırıldı. Bağ-Kur emeklileri de emekli olduklarında işyerlerini kapatmak zorundaydılar. Daha sonra onlar için de bu yasak kaldırıldı.

Ancak emekli aylığı bağlandıktan sonra çalışmaya devam edenler, sosyal sigortalarda pasif durumda bulunan sigortalılardır. Bunlar ayrıca çalışmaya devam ettiklerinden, aktif durumda olup ancak işsiz olan insanların iş bulmalarını engellemekte, bu şekilde aktif sigortalı olarak prim ödeyecek kişilerin sosyal sigortalar sistemine dahil olma imkanını azaltmaktadırlar. Bu ise aktif sigortalının pasif sigortalıyı karşılama oranını olumsuz yönde etkileyerek aktif sigortalılardan elde edilecek gelirlerle, pasif sigortalıların giderlerini finanse etme olanağını kısıtlayacak, Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının mali yükümlülüklerini artırıp, aktüeryal dengelerini olumsuz yönde etkileyecektir. Birçok etkenin yanı sıra yukarıda açıklanan nüfustaki yaşlanma trendi de sosyal güvenlik sisteminin mali yapısı üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır. Bununla birlikte istihdam piyasamızın bilinen bir gerçekliği

olan emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlama olgusuna yönelik bir düzenleme yapılması gerekliliği de kaçınılmaz olmuş ve Türk sosyal güvenlik sisteminde, yaşlılık aylığı alırken yeniden çalışanlara ilişkin düzenlemelere gidilmiştir.

II-SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ KAVRAMI

Sosyal Güvenlik Destek Primi yaşlılık aylığı almakta iken çalışmaya başlayan sigortalıların, yaşlılık aylığı alarak çalışmasını sürdürebilmesi için ödemesi gereken bir primdir. Bu kavram ilk defa 506 sayılı Kanunda 1986 yılında 3279 sayılı Kanunla getirilen bir düzenleme ile sosyal güvenlik sistemimize girmiştir. Bu şekilde kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malullük veya yaşlılık aylığı almakta iken tekrar 506 sayılı yasa kapsamında çalışmaya başlayanlardan, elde ettikleri ücretlerinden SGDP kesilmesi uygulaması başlatılmıştır. Getirilen düzenlemeye göre; yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların yazılı talepte bulunmaları durumunda yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olunur. Ancak bunların prime esas kazançları üzerinden (SSK m. 78) %30 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilir. Bu primin $\frac{1}{4}$ 'ü sigortalı, $\frac{3}{4}$ 'ü ise işveren tarafından ödenir (m.63 B.I). Bu prim kesintisi 1999 yılında 4447 sayılı Kanunla getirilen düzenleme ile SSK kapsamındaki Avukatlar ve Noterlere de uygulanmaya başlanmış ve sosyal yardım zammı dahil almakta oldukları aylıklarından %15 oranında SGDP kesilmesi uygulaması getirilmiş (m.63 B.II) , yine aynı yıl belirtilen Kanun ile 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu kapsamında yaşlılık aylığı bağlananlar için de SGDP uygulamasına yönelik düzenlemeler yapılmış ve çalışmalarına devam eden veya sonradan çalışmaya başlayan Bağ-Kur emeklilerinin aylıklarından %10 oranında SGDP kesilmeye başlanmıştır.

SGDP uygulaması, Türk sosyal güvenlik sistemine son zamanlarda giren ve Destek Primi ile karıştırılabilecek olan, Sosyal Destek Ödemesi (SDÖ) uygulamasından tamamen farklıdır. Zira 15.01.2003 tarih,

24994 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, 4784 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Gelir veya Aylık Almakta Olanlara Sosyal Destek Ödemesi Yapılması Hakkındaki Kanunun 1’nci maddesinde “506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa göre gelir veya aylık almakta olanlara 1.1.2003-31.12.2003 tarihleri arasında, genel bütçeden karşılanmak üzere, almakta oldukları aylık veya gelirlerine ilave olarak sosyal destek ödemesi yapılacağı hükmüne bağlanmış ve sosyal destek ödemesinin miktarı ile usul ve esaslarını belirlemeye ve bu ödemeleri yukarıda sayılan kanunlar uyarınca aylık ve gelir tutarlarına göre aylar itibarıyla farklılaştırmaya Bakanlar Kurulu yetkili olduğu, sosyal destek ödemelerinin gelir ve aylık ödeme tarihlerinde herhangi bir kesintiye tabi tutulmaksızın net olarak ödeneceği açıkça ifade edilmiştir.”¹¹ Buna göre de 2003 yılı Ocak ayında seyyanen tüm SSK emekli-dul ve yetimlerine 75 milyon lira, Bağ-Kur emekli-dul ve yetimlerinden 12 ve daha aşağı basamakta olanlarına 100 milyon, 13 ve yukarısına ise 50 milyon SDÖ zammı yapılmıştır.

SDÖ herhangi bir kesintiye tabi tutulmadan net olarak ödeneceğinden¹² yaşlılık aylıklarından SGDP kesilenlerden bu kesintiye esas tutara SDÖ dahil edilmeyecektir. Görüldüğü üzere SDÖ uygulaması, sosyal güvenlik kuruluşlarının vermiş olduğu gelir ve aylıklarda iyileştirmeyi öngören bir uygulamadır. Belki bu ve benzeri uygulamalarla emeklilere günün koşullarına uygun maaş ödemesi yapılabilir hale gelirse o zaman emekli olduktan sonra ekonomik nedenlerden dolayı çalışmak durumunda olanların sayısında da önemli oranda azalmalar yaşanabilecektir. Bu durumda da SDÖ

¹¹ http://www.alomaliye.com/4784_sayili_kanun.htm, 10.09.4004

¹² R.G., 17.01.2003, 24996

uygulamasından çok farklı olan SGDP uygulaması kapsamındaki kişi sayısı da –gerek kayıtlı gerekse kayıt dışı- azalacaktır.

III-SGDP KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE AMACI

Türk sosyal güvenlik sisteminde SGDP kavramı 1980' li yılların ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. 506 sayılı yasa kapsamında emekli olan bir sigortalının çalışmaya başlaması halinde, yaşlılık aylığı kesilmekte ve bu kişinin emeklilikten sonraki çalışmaları sigorta hukuku açısından dikkate alınmamaktaydı. Buna karşın T.C. Emekli Sandığı emeklileri ile Bağ-Kur'dan yaşlılık aylığı alanların çalışmalarında yasal açıdan bir engel yoktu.¹³

İşte yasa koyucu emekli olduktan sonra çalışmaya başlayanlar arasındaki bu eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla 29/04/1986 tarihli 3279 sayılı Yasa ile 506 sayılı Yasa kapsamında yaşlılık aylığı alanların da çalışmalarına imkan tanımıştır.¹⁴ Anılan bu Kanunla, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3'ncü maddesinin II/c fıkrası ve 63'ncü maddesi değiştirilmiştir.

Sosyal Sigortalar Kanununun 3. Maddesi II/c fıkrası “Kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malullük veya emekli aylığı almakta iken bu Kanuna tabi sigortalı bir işte çalışanların 78'inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden 63'ncü madde hükmüne göre SGDP kesileceğini; 63'üncü maddenin B fıkrası ise; “Bu kanuna göre yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların yazılı talepte bulunmaları halinde yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olunacağı, ancak bunlardan 78 inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden % 24 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesileceğini” hükme bağlamıştır.

¹³ ARASLI,Utkan, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Cilt 1, Turhan Kitapevi, Ankara 2002, s.873.

¹⁴ ARASLI,Utkan,a.g.e., s.873.

Daha sonra 25.08.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanunun ile SGDP oranı arttırılmıştır. Bu şekilde emekli çalışanlardan kesilecek olan sosyal güvenlik destek primi oranı %24'den, %30'a çıkarılmıştır. Böylelikle Sosyal Güvenlik Destek Priminin oranında % 6'lık bir artışa gidilmiştir. Bu primin ¼' ü (% 75'i) sigortalı hissesi, ¾'ü (% 22.5'i) işveren hissesidir.¹⁵ Yine bu kanunla SGDP uygulamasının kapsamı genişletilerek, yaşlılık aylığı almakta iken çalışmalarını sürdüren serbest Avukatlar ve Noterler de kanun kapsamına alınmış ve sosyal yardım zammı dahil almakta oldukları aylıklarından %15 oranında SGDP kesilmesine başlanmıştır.

Eğer, serbest çalışan bir avukat, işyerini kapatmaksızın bir başka işyerinde sigortalı olarak çalışırsa, SGDP, bu işyerinde aldığı ücretten kesilecek, yaşlılık aylığından kesinti yapılmayacaktır.¹⁶ Ancak avukat ve noterlere ilişkin bu düzenlemenin yargıya intikal ettiği görülmektedir. Yargıtay 21. Hukuk Dairesi 11.10.2000 günlü 2000/6063 E. Ve 2000/6079 sayılı kararında¹⁷ getirilen uygulamanın uygun olduğuna hükmetmiştir. Daha sonra ise, bu uygulamanın kaynaktan vergi kesmek anlamına geldiği bu nedenle Anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile yüksek mahkemeye gidilmiş, buna karşın Anayasa Mahkemesi 23.02.2001 tarihli ve E.1999/42, K.2001/41 sayılı kararında¹⁸ getirilen düzenlemenin sosyal sigortacılık faaliyetinin sürdürülmesine yönelik olduğunu belirterek iptal talebini reddetmiştir.

Bağ-Kur Genel Müdürlüğü tarafından tatbik edilmekte olan 1479 ve 2926 sayılı Kanunların bazı maddelerinin değiştirilmesini ve bu Kanunlara ek ve geçici maddeler eklenmesini öngören ve 08.09.1999 tarih, 23810 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanun ile Bağ-Kur'lular açısından da SGDP'ne yönelik ilk düzenleme yapılmıştır. Bu şekilde sadece 1479 sayılı Kanunun 24'ncü maddesinin (I) numaralı bendinde

¹⁵ KURUCA, Mustafa, Tüm Yönleriyle Emeklilik, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2004, s.113

¹⁶ ALPER, Yusuf, Sosyal Sigortalar, Ekin Kitapevi, İstanbul 2003, s.129.

¹⁷ ARASLI, a.g.e., s.884.

¹⁸ <http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-041.htm>

belirtilen sigortalı sayılanlardan yaşlılık aylığı bağlananlardan, bu çalışmalarına devam edenlerden ya da sonradan çalışmaya başlayanlardan %10 oranında sosyal güvenlik destek primi kesileceği hüküm altına alınmıştır.

Daha sonra 4956 sayılı Kanun¹⁹ ile Bağ-Kur Sosyal Güvenlik Destek Primi sisteminde önemli değişiklikler yapılmış olup, diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre yaşlılık ve malullük aylığı bağlananlardan, ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar çalışmaya başladıkları ayı takip eden aybaşından itibaren, çalışmalarının sona erdiği ay dahil bu Kanunun 50'nci maddesine göre belirlenen 12'nci gelir basamağının %10'u oranında sosyal güvenlik destek primi ödeyecekleri hükme bağlanmıştır.

Görüldüğü üzere Türk sosyal güvenlik sisteminde SGDP uygulaması giderek yaygınlık kazanmış olmakla birlikte bu uygulamanın olumlu veya olumsuz yönlerinin olduğu doktrinde ifade edilmektedir. SGDP uygulamasının amacının geçim sıkıntısı çeken emekli sigortalıya yaşlılık aylığından yoksun kalmaksızın yeniden sigortaya tabi bir işte çalışabilmesine olanak tanımak olduğu ifade edilirken²⁰, genç yaşta emekli olma olanağının varlığı ve bağlanan aylıkların miktarının düşük olması nedeniyle, birçok kişinin emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başladığı, yapılan kanun değişikliği ile bu tür konumda olanların hem çalışıp hem de yaşlılık aylığı almalarına imkan verildiği ve sosyal güvenlik destek primi uygulamasının getirildiği, buna rağmen uygulamada bazı sigortalıların SGDP ödemek yerine hem yaşlılık aylığı alıp hem de kayıt dışı çalışmasını sürdürdüğü belirtilmektedir.²¹

¹⁹ R.G.,02.08.2003, 25187.

²⁰ TUNCAY,Can-EKMEKÇİ,Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri,11.Bası,İstanbul 2005,s.360

²¹ CANIKLIOĞLU,Nurşen,a.g.e. ,s.371.

Öte yandan, 3279 sayılı Kanunla, yaşlılık aylığı alanların çalışmaya devam etmeleri durumunda yaşlılık aylığının kesilmemesi uygulamasının getirilmesinin, emeklilikte yaş hadlerinin aranmamasından ve genç yaşlarda emekli olunmasından dolayı çok büyük sakınca ve tehlikeler doğuracağı, bu iki imkanın birlikte sağlanmasının sosyal güvenlik düzenimizdeki bozulma ve yozlaşmanın hızlanmasına yol açmış²² olduğu belirtilirken, sosyal güvenlik destek primi ile çalışmanın yanlış olduğu ve bu uygulamaya bir an önce son verilmesi gerektiği²³ de ileri sürülmüştür. Yine yasanın amacının, bir yandan geçim sıkıntısı çeken emekli sigortalıya yaşlılık aylığından yoksun kalmaksızın yeniden sigortaya tabi bir işte çalışabilmesine olanak tanımak, öte yandan T.C. Emekli Sandığı emeklileri ile SSK emeklileri arasında yaratılan eşitsizliği gidermek²⁴ olduğu da ifade edilmiştir. Bu açıdan bu uygulamanın, bir taraftan temel sosyal güvenlik prensiplerine aykırı olduğu, Türk sosyal güvenlik sisteminin gerçek anlamda sosyal güvenlik ihtiyacı ortaya çıkmadan gelir ve aylık verdiğinin bir tespiti olup sistemin kendini inkar anlamına geldiği, diğer yandan ise önlenemeyen erken emeklilik sonrası sigortasız çalışmanın, adeta karşılıklı bir anlaşma ile sistem içine çekilmesine yönelik bir düzenleme olduğu²⁵ belirtilmiştir.

Ancak yapılması planlanan sosyal güvenlik reformuna sosyal güvenlik destek primi uygulaması açısından baktığımızda, bu uygulamanın devam edeceği anlaşılmaktadır. 2004 yılında hazırlanan yasa taslaklarında ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından hazırlanan ve reformun parametrelerini içeren “Beyaz Kitap” adlı yayında da uygulamaya son verileceğine dair hükümler yer almamaktadır. Aksine, Emeklilik Sigortası Kanunu Tasarı Taslağının 39’ncu maddesi “Yaşlılık Aylığının Kesilmesi veya Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödemesi” başlığını taşımakta olup, önceki uygulamalara benzer bir şekilde

²² DİLİK, Sait, 4447 Sayılı Yasanın Yorum ve Eleştirisi, Kamu-İş Dergisi, Yıl 2000, cilt-5, Sayı-2, s.1-2

²³ ARICI, Kadir, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2002, ÇMİS Yayını, Ankara 2004, s.407

²⁴ TUNCAY, Can, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s.284

²⁵ ALPER, Yusuf, a.g.e., s.130.

burada da, emekli olduktan sonra çalışanlara seçimlik hak tanındığı, kişilerin yazılı talepte bulunarak yaşlılık aylıklarının kesilmesini isteyebilecekleri ve tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışabilecekleri yada yine yazılı talepte bulunarak aylıkları kesilmeden sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışabilecekleri öngörülmektedir. SGDP oranına ilişkin düzenlemenin ise anılan tasarının “Prim Oranları” başlıklı 75’nci maddesinin (e) fıkrasında yapıldığı anlaşılmaktadır.²⁶

Buna göre, ücretle çalışanların prim oranında bir azaltma yoluna gidildiği, yeni prim oranının, uzun vadeli sigorta kolları (malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları toplamı) prim oranı olan %20 ile çalışılan işin tehlike derecesine göre belirlenen ve %1 ile %6.5 arasında değişen iş kazası meslek hastalığı sigortası prim oranlarının toplamı şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Eğer tasarı bu şekilde yasalaşırsa mevcut %30’luk SGDP oranı %21 ila %26.5 arası bir orana indirilmiş olacaktır. Buna karşın bağımsız çalışanlara yönelik sosyal güvenlik destek primi oranının ise %10’dan %26’ya çıkarılacağı anlaşılmaktadır.

Tasarının 71’ nci maddesinde ise, sosyal güvenlik destek primi uygulamasında şimdiye kadar hiç yer almayan yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve emekli olduktan sonra yurt dışında çalışmaya başlayanlara yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Tasarıda; yaşlılık aylığı talebinde bulunup işlemleri devam edenler veya aylık alırken yeniden yurtdışında hizmet akdine tabi olarak veya kendi nam ve hesabına çalışmaya başlayanlar ile ikamete dayalı sosyal yardımlardan yararlananların aylık ve sosyal yardım zammı toplamından %32.5 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmek suretiyle aylıklarının ödenmesine devam edilir ve bunların aylık aldıkları sürede yurtdışında geçen çalışmaları borçlandırılmaz şeklinde düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca tasarıya göre, bu tür kişiler talepleri halinde aylıklarını kestirerek de çalışabileceklerdir.

²⁶ <http://www.csgeb.gov.tr/sgk/emeklilik.pdf>,04.03.2005

Yine Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarı Taslağının “Prim Oranları” başlıklı 26’ıncı maddesinde, Emeklilik Sigortası Yasa Tasarsında öngörölen primler dışında, emekli olduktan sonra çalışanlara yönelik %0.5 oranında, sağlık yardımları için ayrıca bir prim daha kesilmesi öngörölmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU SİSTEMİNDE SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I-506 SOSYAL SİGORTALAR KANUNUNA GÖRE SGDP ÖDEYEREK ÇALIŞANLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yeniden Çalışması

A-Tüm Sigorta Kollarına Tabi Çalışma

SSK'dan yaşlılık aylığı alanlarının tekrar çalışmaya başladıklarında tercih edebilecekleri ilk yol, yaşlılık aylıklarını durdurarak tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışmaktır. Buna göre, 506 sayılı Kanunun 63'ncü maddesine göre, yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları çalışmaya başladıkları tarihte kesilir.

Yaşlılık aylıkları kesilenlerden, yeniden çalıştıkları süre zarfında 506/78' inci maddeye göre prime esas kazançları üzerinden 506/73' üncü madde gereğince prim alınır. Yani bu konumda olanlara tüm sigorta kolları için uygulanan prim oranları tatbik edilir. Yaşlılık aylıkları kesilenlerden işten ayrılarak yaşlılık aylığı verilmesi için yazılı talepte bulunan sigortalıya yaşlılık aylığı, yeniden hesaplanarak, talep tarihini takip eden aybaşından başlanarak ödenir.

Bu sigortalılar için yazılı talep tarihlerine göre yeniden yaşlılık aylığı hesaplanır ve bu aylık, önceden bağlanan yaşlılık aylığından fazla ise, hesaplanan yeni aylık üzerinden ödeme yapılır. Hesaplanan yeni aylığın, eski aylıktan düşük olması halinde eski aylık esas alınır. Ancak, aylığı kesildikten sonra ilgilinin adına ödenen prim gün sayıları bu Kanunun 61'inci maddesine göre aylık bağlama oranının tespitinde değerlendirilir. Yani emekli sigortalının

ödediği her 360 günlük prim ödeme gün sayısı, 506/61'nci madde çerçevesinde son yaşlılık aylığının hesaplanmasında dikkate alınacaktır.

506 sayılı Kanunun 63'üncü maddesi gereğince, Kurumdan yaşlılık aylığı almakta iken tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışmaları nedeniyle aylıkları kesilenlerin, aylıkları yeniden bağlandıktan sonra bu kez SGDP ödeyerek çalışmaları da mümkün olmaktadır. Ancak Yargıtay 10. HD. 16.6.1994, 1132/12080 sayılı kararına²⁷ göre bir süre hem aylık alıp hem de sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalıştıktan sonra, aylıkların iade edilerek bu sürelerin sigortalılık süresine eklenmesi mümkün değildir. Bu nitelikteki sigortalılardan, işten ayrılış şartı aranmaksızın buna ilişkin örnek dilekçe ile kuruma başvurmaları halinde, dilekçenin Kurum kayıtlarına geçtiği tarihi takip eden aybaşından itibaren yaşlılık aylığı bağlanacak ve aylığın başladığı tarihten itibaren de sosyal güvenlik destek primine tabi tutulacaklardır.

B-Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyerek Çalışma

Öncelikle, yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için, sigortalının işten ayrılması ve yazılı talepte bulunması gerektiğinden, sigortalının, çalışmasını aynı işyerinde sürdürecektir olsa da, işten çıkışı ve işe girişi ayrı ayrı yapılması gerekecektir. Sigortalının çalışmasını aynı işyerinde sürdürecektir olması durumunda, fiilen işten ayrılmasını aramak fazla şekle bağlı bir davranış ve gereksiz bir formalite olacaktır.²⁸ Örneğin sigortalı, 20 Ekim'de vereceği dilekçe ile 1 Kasım'dan itibaren aylık bağlanmasını ve Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilmesini isteyebilmelidir.

İkinci olarak, ilk emeklilik talebi ile yeniden çalışmaya başlanılan tarih aynı ay içinde olursa, sigortalının emeklilik statüsüne geçişi, talebi izleyen aybaşı olduğundan, henüz emeklilik statüsünü kazanmamış olan sigortalının Sosyal Güvenlik Destek Primine tabi tutulması söz konusu

²⁷ GÜZEL, Ali ,A.R.OKUR,a.g.e., s.400.

²⁸ TUNCAY,Can-EKMEKÇİ,Ömer, a.g.e.,s.360

değildir. Nitekim, bu noktadaki bir uyuşmazlıkta Yargıtay, bir yandan yaşlılık aylığı alan diğer yandan destek primi ödeyerek işe devam eden bir sigortalının tahsis talebinde bulunduktan sonra işten ayrıldığı tespit edilerek tahsis işleminin iptali ile kendisine yapılan ödemelerin Kurumca geri istenmesine ilişkin dava dolayısıyla verdiği bir kararında²⁹ yaşlılık aylığı bağlanmamış bir kimseye destek primi hakkı tanınmadığı gerekçesiyle Kurum işlemini doğru bulmuştur. Bu durumdaki sigortalının tüm sigorta kollarına tabi tutulması gerekeceğinden aylık bağlanmasına da imkan bulunmamaktadır. Bu nedenle, ilk defa yaşlılık aylığı bağlanması için talepte bulunan sigortalıların SGDP'ne tabi tutulabilmeleri, ancak tahsis talebinde bulundukları aydan sonraki çalışmalarından dolayı mümkün olabilecektir.

SGDP ödeyerek çalışmak, SSK emeklilerinden yeniden çalışmaya başlayanların tercih edebileceği ikinci bir yöntemdir. 506 sayılı Yasanın 63'ncü maddesinin B fıkrası bu hususu düzenlemiş olup, 506 sayılı kanuna göre, yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların yazılı talepte bulunmaları halinde yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olunacağı, ancak bunlardan 78 inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden Sosyal Güvenlik Destek Primi kesileceği hükme bağlanmıştır. Yasadaki düzenleme incelendiğinde SGDP ödeyerek çalışma talebe bağlı olup, Kanun koyucunun bu tür konumda olanlar için tercih kullanabilme imkanı getirdiği görülmektedir.

Kanun hükümlerinde yer alan bu hususlara yönelik, bazı Yargıtay kararlarına da bu noktada yer verirse daha aydınlatıcı olacaktır. Yargıtay bir kararında³⁰; SSK'dan emekli olan sigortalının emekli olması halinde iki seçeneği olup, birincisi, sigortalı olarak çalışma durumunda yaşlılık aylığının kesilmesi ve bunun karşılığı çalıştığı sürelerin yeniden yaşlılık aylığı isteğinde ayrıca değerlendirmeye alınması, ikincisi ise, yazılı talepte

²⁹ TUNCAY, Can-EKMEKÇİ, Ömer, a.g.e., s.361.

³⁰ KURUCA, Mustafa, a.g.e., s.109

bulunması koşuluyla SGDP ödemek suretiyle yaşlılık aylığının kesilmemesidir şeklinde bir hükme varmıştır.

Başka bir dava konusu olayda ise, işverence işten çıkarılan davacılar, yaşlılık aylığı bağlanması için Kuruma başvurmuş, ardından mahkemeye başvurarak işverenin fesih işleminin iptalini istemiş, bu arada aynı işyerinde SGDP ödeyerek çalışmaya başlamış, daha sonra mahkemenin işverenin fesih işlemini iptal etmesi üzerine Kuruma başvurarak tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışmak istediklerini beyan etmiş ve akabinde bu şekilde çalışmaya başlamışlardır. Kurum, iptal kararıyla hakları iade edilen sigortalılar için işten çıkarma tarihinden itibaren ek prim bildirge ve bordro düzenleyerek prim tahakkuk ettirmiş, ayrıca o zamana kadar ödenen yaşlılık aylıklarının da iadesini istemiştir.

Yargıtayın bu olaya yönelik hükmü³¹ ise (Yarg. 10. HD.,05.03.2002 tarihli, E.2001/9301, K.2002/1649 sayılı kararı); öncelikle fesih işleminin iptali ile feshin baştan itibaren geçersiz hale geldiği, dolayısıyla bu kişilerin zorunlu sigortalı olarak tüm sigorta kollarına dahil olması gerektiğini; ancak davacı sigortalıların bu sürede kendilerine yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulundukları ve sosyal güvenlik destek primlerini ödediklerini göz önünde tutarak, fesih işleminin yaşlılık aylığı bağlanması işlemini geçersiz kılmayacağını, bu nedenle yaşlılık aylığının iadesinin söz konusu olmayacağını belirtmiştir. Yine, Kuruma prim ödenen sürede sigortalıların iradelerine üstünlük tanınması, işverenin prim ödeme yükümünün sadece SGDP'den ibaret olması gerektiğini, buna karşılık tüm sigorta kollarına ilişkin olarak prim ödenen sürede sigortalıların yaşlılık aylığı almasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Kişilerin seçimlik haklarına vurgu yaparak, Yasanın öngördüğü seçeneklerden birisini tercih edebileceklerini vurgulamıştır.

³¹ CANIKLIOĞLU,Nurşen,, a.g.e.,s.371.

Yargıtayın 28.03.2002, E.2341, K.2838, İKİD, 1131-1132 sayılı aynı konuya ilişkin bir başka kararında da yukarıda belirtilen esaslara paralel bir sonuca varılmıştır. Yargıtayın bu kararlarıyla uygulamada sürekli sorun yaratan ve geçmiş dönemlerde pek çok uyuşmazlıklara neden olan bu konuda istikrarlı bir sonuca ulaştığı anlaşılmaktadır.³²

Bu kanuna göre yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı bir işte çalışmaları dolayısıyla 63'ncü maddenin (A) fıkrasına göre yaşlılık aylığı kesilenler, çalıştıkları süre içinde aynı maddenin (B) fıkrasında yazılı hükümlerin uygulanmasını; (B) fıkrasına göre yaşlılık aylığı kesilmeden çalışanlar ise çalıştıkları süre içinde haklarında (A) fıkrasında yazılı hükümlerin uygulanmasını isteyebilirler.³³

Bir diğer özellik ise, yaşlılık aylığı almakta iken ya da tahsis talep ile aylık başlangıç tarihleri arasında sigortalı işte çalışmaya başlayanlar aylıklarının kesilmemesi talebinde bulunurlarsa, aylıkları kesilmeyecek ancak işe girdikleri tarihten başlanarak prime esas kazançları üzerinden sosyal güvenlik destek primine tabi tutulacaklardır.

a-SGDP Ödeyerek Çalışanların Tercihle Bulunması

aa-Tercih Bildiriminde Bulunulması

506 sayılı Kanunun 3279 sayılı Kanunla değişik 63'üncü maddesine göre, yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak çalışmaya başlayanlardan sosyal güvenlik destek primi kesilmesine ilişkin yazılı talebi bulunmayanlarla, tahsis talebinde bulunup aylık başlangıç tarihinden önce yeniden çalışmaya başlayan ve bu çalışmasını aylık başlangıç tarihinde de sürdürenlerin aylıkları kesilerek, yersiz yapılan ödemelerin geri alınması yoluna gidilmekteydi.

³² CANİKLİOĞLU, Nurşen, a.g.e., s.372.

³³ ARASLI, Utkan, a.g.e., s.871.

Ancak bu durumda olan sigortalılar tarafından açılan davaların büyük bir çoğunluğu Kurum aleyhine sonuçlanmıştır. Nitekim, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında,³⁴ “Kural olarak; yaşlılık aylığı almakta iken yeniden çalışmaya başlayan sigortalıya 506 sayılı yasanın 63’ncü maddesi ile alternatifli bir sistem getirilmiştir. Buna göre yaşlılık aylığı almakta olan kişi bu sistemlerden birini tercih ederek çalışmasını sürdürebilecektir. Sözü edilen maddenin (A) bendinde gösterilen birinci sistemde, yeniden çalışmaya başlayan sigortalı yaşlılık aylığını kestirecek ve normal sigortalı gibi çalışmasını sürdürecektir. Anılan maddenin (B) bendinde gösterilen ikinci sistemde ise, yaşlılık aylığı almakta olan kişi yeniden çalışmaya başlaması durumunda sosyal güvenlik destek primi adı altında prim ödeyerek yaşlılık aylığı kesilmeden çalışmaya devam edebilecektir. Yasa her iki halde de sigortalıya bir tercih hakkı getirmiştir.

Hangi sistemi tercih edeceğini aylık sahibi kendisi belirleyecek ve durumunu ortaya koyacaktır. Kişi, açıkça iradesini ortaya koymadan aylığı kesilmeyecektir. Ayrıca maddenin son fıkrasında da tercih edilen sistemler arasında geçiş olanağı sağlanmıştır şeklinde hükme bağlanmıştır. Yargıtay 10’uncu Hukuk Dairesince de onanarak kesinleşen İstanbul 2’nci İş Mahkemesinin (İM) 31/10/2001 tarih ve E.2000/1284, K.2001/1146 sayılı Kararında, aylığa hak kazanılmak koşuluyla tahsis talep tarihini izleyen günden itibaren sosyal güvenlik destek primine tabi çalışılabileceği hüküm altına alınmıştır.

Bunun üzerine 27/05/1986 tarih ve 3529 sayılı Genelgenin bazı bölümleri, 01/12/1993 tarih ve 870354 sayılı Genel Yazının bazı bölümleri, 30/01/1995 tarihli 12-61 Ek Genelge ve 19/01/2000 tarih ve 27837 sayılı Genel Yazının bazı bölümleri yürürlükten kaldırılarak 04.07.2002 tarihli 12-118 sayılı Ek Genelge uygulamaya konmuştur. Bu genelgeyle; Kurumdan yaşlılık aylığı almakta iken yeniden sigortalı bir işte çalışmaya başlayanlar

³⁴ KURUCA, Mustafa, a.g.e., s.117

hakkında uygulanacak olan sigorta türünün (tüm sigorta kolları veya sosyal güvenlik destek primi) belirlenmesinde, “Sigorta Kolu Tercih Bildirimi” (SKTB) formu kullanılması uygulaması getirilmiştir. Yasada tercih için belirli bir süre öngörülmediğinden, sigortalıların işe alındıkları tarihi izleyen ayın son gününden sonra verilen bildirimler de işleme alınacaktır.

12-118 sayılı Ek Genelge çerçevesinde yapılacak işlemler şu şekilde özetlenebilir; öncelikle, tercihlerini tüm sigorta kollarına tabi tutulma yönünde kullanan sigortalılar hakkında tüm sigorta kolları uygulanacak ve aylıkları çalışmaya başladıkları tarihte kesilecektir. Tercihlerini sosyal güvenlik destek primi ödeme yönünde kullanan sigortalıların ise, sosyal güvenlik destek primine tabi tutularak, aylıklarının ödenmesine devam edilecektir. Ancak, bunlardan işe alındıkları tarihten itibaren prime esas kazançları üzerinden sosyal güvenlik destek primi kesilecektir.

Tahsis talep tarihi (yaşlılık aylığı için başvuru işlemi) ile aylık başlangıç tarihi arasında yeniden başladığı çalışmasını, yaşlılık aylığının başlangıç tarihinden (dahil) sonra da sürdüren sigortalıların talepte bulunmaları halinde, tahsis işleminin sonuçlanıp sonuçlanmadığına bakılmaksızın bu Genelge’de belirtilen usul ve esaslar dahilinde haklarında yeniden çalışmaya başlanan tarihten geçerli olmak üzere SGDP uygulanacaktır.

Örneğin, özel sektör işyerinde çalışmakta iken 20/05/2003 tarihinde işinden ayrılarak aynı tarihte tahsis talebinde bulunan ve 22/05/2003 tarihinde yeniden başladığı çalışmasını aylığın başlayacağı tarihten sonra da sürdüren bir sigortalının sosyal güvenlik destek primine tabi olarak çalışmayı tercih etmesi halinde, bu sigortalı yeniden çalışmaya başladığı 22/05/2003 tarihinden geçerli olmak üzere sosyal güvenlik destek primine tabi tutulacak, 22/05/2003 ile 01/06/2003 tarihleri arasındaki prime esas kazanç ve gün sayısı dikkate alınmaksızın aylığı 01/06/2003 tarihinden geçerli olmak üzere bağlanacaktır. Buna göre tercihleri olmaksızın

işverenlerince tüm sigorta kollarına tabi tutulduğu ya da sigortasız çalıştırıldığı tespit edilen sigortalılardan Kurumca yapılacak yazılı ihtarla rağmen herhangi bir tercihte bulunmayanların aylıkları durdurulacaktır.

bb-Tercih Bildiriminde Şekil Şartı

Tercihin Kuruma bildirilmesinde, yasada bir şekil şartı öngörülmediğinden, sigortalıların tercihlerini belirten dilekçeler de kabul edilecektir. Ancak, dilekçeler işveren onayından geçmeden doğrudan Kuruma intikal ettirilmişse, gerekli işlem yapılmak üzere sigortalının tercihi işverene bildirilecektir.

26/02/2000 tarihinden geçerli olmak üzere Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 20'nci maddesinde yapılan düzenleme ile sosyal güvenlik destek primine tabi tutulan sigortalılar için İşe Giriş Bildirgesi verilmeyeceğine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırıldığından, bu gibi sigortalılar için alınacak olan işe giriş bildirgelerine ait tescil işlemleri cari usullere göre sonuçlandırılacak, süresinde Kuruma verilmeyen işe giriş bildirgeleri için idari para cezası uygulanacaktır. Öte yandan, diğer sosyal güvenlik kurumlarından yaşlılık veya malullük aylığı alanların 506 sayılı Kanuna tabi bir işte çalışmaya başlamaları halinde, bu kişiler için de işe giriş bildirgesi verilmesi ve bu bildirmede diğer kurumlardan aldığı aylığın türü belirtilmek zorundadır. 506 sayılı Kanunun 63'üncü maddesine göre çalışmalarını sürdürürken SKTB belgesiyle aynı işyerinde statü değiştiren (tüm sigorta kollarına devam etmekte iken sosyal güvenlik destek primine, sosyal güvenlik destek primine devam etmekte iken tüm sigorta kollarına geçen) sigortalılar için işverenlerinden İşe Giriş Bildirgesi istenmeyecektir.

506 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinin (II-C) bendi gereğince, sosyal güvenlik destek primi kesilmesi zorunluluk esasına dayandığından, diğer sosyal güvenlik kurumlarından malûllük veya yaşlılık aylığı almakta iken

anılan Kanuna tabi sigortalı olarak sosyal güvenlik destek primine tabi tutulandan SKTB istenmeyecektir.

Son olarak, 01/05/2004 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni SSİY'nde³⁵, SGDP uygulamasında meydana gelen değişiklikler açıklanmıştır. Yönetmelikteki hususlara yönelik yayınlanan 13/05/2004 tarihli 12-133 sayılı Ek Genelgede ise 12-128 sayılı ek geneldeki uygulamalara göre çok büyük değişiklikler getirilmediği görülmektedir. Tercihlerini aylıklarının kesilmesi yönünde kullananlar açısından tek değişiklik, Sigortalı İşe Giriş Bildirgesinde de bu tercihlerini belirtebilecek düzenlemeler getirilmiş olmasıdır. Tercihlerini aylıklarının devamı yönünde kullananlar açısından ise aynı uygulamalara devam edilmesi öngörülmüştür.

b-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olarak Çalışanların Kuruma Bildirilmesi

SSK'dan yaşlılık aylığı almakta iken yeniden çalışmaya başlayanlar hakkında uygulanacak olan sigorta türünün belirlenmesinde "Sigorta Kolu Tercih Bildirimi" belgesinin kullanılması gerekmektedir.³⁶ Bu belgeler, aylığın hangi sigorta il/sigorta müdürlüğüne bağlandığına bakılmaksızın sigortalıların yeniden çalışmaya başladıkları işyerinin bağlı bulunduğu Kurum müdürlüğüne üç nüsha olarak verilecektir. SGDP'ne tabi olarak çalışmak isteyenler bir dilekçe ile yukarıda belirtilen tercih bildirim belgesi ile birlikte başvuracaklardır.

506 sayılı kanunda herhangi bir süre öngörülmediğinden, yaşlılık aylığı alan sigortalıların işe alındıkları tarihi izleyen ayın son gününden sonra verilen bildirimler de işleme alınmaktadır. 26.02.2000 tarihinden önce SGDP'ne tabi tutulan sigortalılardan işe giriş bildirgesi istenmezken, bu tarihten sonra SSİY'nde yapılan bir değişiklik ile SGDP'ne

³⁵ R.G.,16.01.2004, 25348.

tabi sigortalılar için de işe başladığı tarihten en az bir gün önce ilgili Kurum müdürlüğüne işe giriş bildirgesi verilmesi gerekmektedir. Bu arada diğer sosyal güvenlik kurumlarından malullük veya yaşlılık aylığı almakta iken 506 sayılı kanuna göre sigortalı olarak SGDP'ne tabi tutulandan sigorta kolu tercih bildirimi istenmemektedir.³⁷

Sosyal Güvenlik Destek Primine tabi olarak çalışmasını zamanında kuruma bildirmeyenlerin yaşlılık aylıkları, işe başlangıç tarihinden itibaren kesilerek, tüm sigorta kollarına tabi tutulurlar. 506 sayılı Kanuna göre yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için sigortalının çalıştığı işten ayrıldıktan sonra yazılı istekte bulunması zorunluluğu bulunduğundan, ilk defa yaşlılık aylığı bağlanacak sigortalının Sosyal Güvenlik Destek Primi ödeyerek çalışmasını sürdüreceği olması durumunda da tahsis talep tarihinden önce işten ayrılması gerekmektedir. Buna göre, ilk defa yaşlılık aylığı bağlanacak sigortalının yürürlükte olan usullere göre tahsis talebinin bulunması, Sosyal Güvenlik Destek Primine tabi olarak çalışmaya devam edecek ise bu konuda ayrıca müracaatı gerekmektedir.³⁸ İlk defa aylık bağlanması için talepte bulunan sigortalıların Sosyal Güvenlik Destek Primine tabi tutulabilmeleri ancak tahsis talebinde bulundukları aydan sonraki çalışmalarından dolayı mümkün olabilmektedir. Sosyal Güvenlik Destek Primine tabi olarak çalışma sadece yaşlılık aylığı ödenmesi gereken süreler için söz konusudur.

aa- Aylık Sosyal Güvenlik Destek Prim Bordrosu İle Bildirim

2003 yılı Temmuz ayında yasalaşan 4958 sayılı Kanundan önce yürürlükte olan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde (SSİY)³⁹ konu 20'inci maddede düzenlenmişti. Bu maddeye göre, Kurumdan yaşlılık aylığı almakta iken, sosyal güvenlik destek primine tabi olarak işe alınanlar ile,

³⁶ KURT, Resul, İş Hukuku ve Sosyal Sigortalar Mevzuatında Usul ve Esaslar, İSMMMO yayınları, İstanbul 2003, s.165.

³⁷ KURT, Resul, a.g.e., s.166.

³⁸ AŞŞİN, Necdet, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, Şubat – Haziran 2000, sayı 7-8, s.117

³⁹ R.G., 16.01.2004, 25348.

kanunla kurulu diğer sosyal güvenlik kurumlarından (T.C. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve 506 sayılı Kanunun Geçici 20' nci maddesine göre kurulan sandıklar) malullük veya yaşlılık aylığı almakta olanları çalıştıran işveren ve aracı, her takvim ayı için bu sigortalıların prime esas kazançlar tutarını, prim ödeme gün sayılarını, ödenmesi gereken prim tutarını gösteren ve varsa serbest muhasebecisinin, serbest muhasebeci mali müşavirinin adı ve soyadını, bunların mesleki oda kayıt numarasını ve imzaları ile gerekli diğer bilgileri taşıyan, "Aylık Sosyal Güvenlik Destek Primi Bordrosu"nu en geç ertesi ayın sonuna kadar Kuruma vermekle veya taahhütlü olarak göndermekle yükümlü durumda idiler.

bb-Aylık Prim ve Hizmet Belgesi İle Bildirim

4958 sayılı kanundan sonra yeniden ele alınan ve 01.05.2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren yeni SSİY'nde diğer konularda olduğu gibi SGDP'ne tabi çalışanların bildirimi konusunda da yeni usuller getirilmiştir. Yeni yönetmeliğin de 20'inci maddesinde düzenlenen bu konuda göze çarpan en önemli yenilik, Sosyal Güvenlik Destek Primi Bordrosu kaldırılmış ve emekli çalışanların da, aktif çalışanlar için düzenlenecek olan Aylık Prim ve Hizmet Belgesi (APHB) içerisinde bildirilmesi esası getirilmiştir.

SGDP Bordrosu kaldırılmış olmakla birlikte orada istenen bilgilere bu kez APHB'de yer verilecektir. SSİY'nin 20'inci maddesine göre Aylık Prim ve Hizmet Belgesi üç nüsha düzenlenir. Birinci nüshası, ilgili Kurum ünitesine verilir. İkinci nüsha işveren, aracı veya sigortalıyı devir alan tarafından saklanır ve Kurumca onaylı üçüncü nüsha ise, müteakip belgenin verilmesi gereken ayın sonuna kadar işyerinde tüm çalışanların görebileceği bir yere asılmak durumundadır. Yine aynı maddede sayılan haller nedeniyle ay içinde 30 günden az çalışılması veya eksik ücret ödenmesi halinde bu durumları kanıtlayan belgeler de bilgi formu ekinde Kuruma intikal ettirilir.

Yine anılan yönetmeliğin 20 inci maddesinin c) fıkrasına göre, Kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından görev malullüğü aylığı (ki bu uygulama sadece Emekli Sandığında söz konusudur) almakta olanlar, ayrıca malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi tutulmuşlarsa, bunlar için de Aylık Prim ve Hizmet Belgesi düzenlenecektir.

c-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Kapsamı

Sosyal Güvenlik Destek Primi Türk sosyal güvenlik hukukuna 29.04.1986 tarih 3279 sayılı Kanunun⁴⁰ ile girmiştir. Anılan bu Kanunla, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3'üncü maddesinin II/c fıkrası ve 63'ncü maddesi değiştirilmiştir.

3279 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun 3'üncü maddesi II'nci fıkrası (C) bendinde yapılan düzenleme ile ayrıca, Kanunla kurulu diğer sosyal güvenlik kuruluşlarından malullük veya emekli aylığı almakta olanlardan Sosyal Sigortalar Kurumuna tabi sigortalı bir işte çalışmaya başlayanlar içinde zorunlu olarak Sosyal Güvelik Destek Primi kesilmesi öngörülmüştür.⁴¹ Yani SSK'dan yaşlılık aylığı alanlar dışında Bağ-Kur ve Emekli Sandığı emeklisi olup da 506 sayılı Kanun kapsamında bir hizmet akdine dayanarak çalışmaya başlayanlardan da SGDP kesilecektir. Ancak bu konumda olanlar 506 sayılı Yasanın sunduğu sigorta hizmetlerinden yalnızca iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolundan yararlanabileceklerdir.

Kurumdan malullük aylığı yada sürekli iş göremezlik geliri alanlardan 506 sayılı Kanuna tabi bir işe başlayanlar SGDP'ne tabi tutulmayacaktır. Diğer sosyal güvenlik kurumlarından, malullük veya emekli aylığı almakta iken, 506 sayılı kanuna tabi bir işe girenlerin tescil işlemi yapılmayacaktır.

⁴⁰ R.G.,06.05.1986,19099.

⁴¹ AFŞİN, Necdet,a.g.e., s.118

Daha sonra yapılan bir düzenleme ile SGDP uygulamasının kapsamı genişletilmiştir. 4447 sayılı Kanunun 8'inci maddesiyle eklenen ve 01.10.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren paragraf ile; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 63. Maddesine “ Bu Kanuna göre yaşlılık aylığı almakta iken serbest avukat veya noter olarak çalışmalarını sürdürenlerin, sosyal yardım zammı dahil aylıklarından % 15 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilir.” ibaresi eklenmiştir. Bu şekilde 506 sayılı Yasa kapsamında çalışan serbest avukatlar ve noterler de sosyal güvenlik destek primi kapsamına alınmışlardır.

Yaşlılık aylığı alan noter ve avukatlardan SGDP kesilmesine yönelik uygulamanın başlangıcında, konunun mahkemeye de intikal ettiği görülmektedir. Öncelikle bu uygulamanın kaynaktan vergi kesmek anlamına geldiği ve Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile iptal davası açılmış, ancak Anayasa Mahkemesi, hükmün sosyal sigortacılık faaliyetinin sürdürülmesine yönelik bir uygulama olduğunu belirterek bu istemi reddetmiştir (AYM, 23.02.2001, E.1999/42, K.2001/41, RG, 23.11.2001, 24892).⁴² Yerel mahkemenin kararına itiraz edilmesi üzerine Yargıtay; “ 4447 sayılı Yasanın 8.maddesi ile 506 sayılı Yasanın 63.maddesine eklenen...bu kanuna göre, yaşlılık aylığı almakta iken serbest avukat ve noter olarak çalışmalarını sürdürenlerin, sosyal yardım zammı dahil almakta oldukları aylıklarından %15 oranında SGDP kesileceğine ilişkin hüküm yeni bir düzenleme olup, anılan düzenleme, 506 sayılı Yasaya tabi olarak yaşlılık aylığı almakta iken serbest avukat ve noter olarak çalışmalarını sürdürenlerin 01.10.1999 tarihinden itibaren SGDP primi ödemelerini öngörmesine ...yasaya uygun olan kararın ONANMASINA” (Yrg. 21. HD. 11.10.2000 günlü, 2000/6063 E. 2000/6709 K.) şeklinde karar vermiştir.⁴³ Bu şekilde uygulamanın başlangıcında ortaya çıkan ihtilaf Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'ın bu kararları ile açıklığa kavuşturulmuştur.

⁴² CANIKLIOĞLU, Nürşen, a.g.e., s.374.

⁴³ ARASLI, Utkan, a.g.e., s.884.

Kendi kanunlarına göre görev malullüğü aylığı bağlanmış olanlardan yeniden çalışmaya başlayanlara, Kurumdan yazılı talepte bulunurlarsa, bunlar hakkında talep tarihini takip eden aybaşından itibaren, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları da uygulanacaktır.

d- Sosyal Güvenlik Destek Priminin Oranı

SGDP oranı 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasasının 63'üncü maddesinin B fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra göre; "Bu kanuna göre yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların yazılı talepte bulunmaları halinde yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olunur. Ancak bunlardan 78 inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden % 24 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilir. Bu primin $\frac{1}{4}$ ' ü sigortalı hissesi, $\frac{3}{4}$ ' ü işveren hissesidir."

SGDP oranındaki en son değişiklik 4447 sayılı Yasa ile yapılmıştır. 25.08.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanunun 56-A-2 maddesiyle değiştirilen ve 01.10.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni düzenleme ile SGDP oranı arttırılmıştır. Buna göre, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 63. Maddesinin B fıkrasında yer alan "% 24 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilir." ibaresi "% 30 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilir" şeklinde değiştirilmiştir. Bu şekilde emekli çalışanlardan kesilecek olan SGDP oranı %24'den, %30'a çıkarılmıştır.⁴⁴ Böylelikle Sosyal Güvenlik Destek Priminin oranında % 6'lık bir artışa gidilmiştir. Bu primin $\frac{1}{4}$ ü (% 7.5'i) sigortalı hissesi, $\frac{3}{4}$ 'ü (% 22.5'i) işveren hissesidir.

Burada dikkati çeken husus, avukat ve noterlerin aylıklarından kesilen sosyal güvenlik destek primi ile diğer emeklilerden kesilen destek primi arasındaki farktır. Avukat ve noterlerden, aylık alanlardan asgari 54.718.152.-TL' dan başlayıp azami 97.854.176.-TL'na varan kesinti olurken, normal işyerlerinde çalışanlardan kesilen destek prim tutarı ise işçi ve

işveren payı dahil (444.150.000.- esas alındığında) 133.245.000.-TL olmaktadır. Böylece iki kesim arasındaki fark avukat ve noterlerden en yüksek orandan aylık alanlardan kesilen tutardan çok daha fazla olmaktadır.⁴⁵

e-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olarak Geçen Süreler

Yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı bir işte çalışanlar, bu Kanuna göre yaşlılık aylığı almakta olanlara ve bunların geçindirmekle yükümlü oldukları eş ve çocuklarına, ana ve babalarına tanınan sosyal sigorta haklarından aynen yararlanırlar. Sosyal Güvenlik Destek Primi ödenmiş süreler, bu Kanuna göre sigortalılık süresinden sayılmaz ve 24.05.1983 tarih ve 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz, 64 üncü madde hükmüne göre toptan ödeme yapılmaz. Ancak iş kazası veya meslek hastalığı halinde 12 inci madde hükümleri uygulanır.

C-Yaşlılık Aylığı Alarak Çalışanların Statü Değişikliği

Yaşlılık aylığı almakta iken yeniden çalışmaya başlamaları nedeniyle çalıştıkları süre içerisinde haklarında; tüm sigorta kolları uygulananlar, kesilen aylığın yeniden bağlanmasını, sosyal güvenlik destek primi uygulananlar, bağlanan aylığın kesilmesini isteyebileceklerinden, bu gibi statü değişikliklerinde sigortalılar, Sigorta Kolu Tercih Bildirimi (SKTB)'nde durumlarına uygun seçeneklerden birini işaretleyerek tercihlerini Kuruma bildireceklerdir. Bu bildirimlere göre yapılacak statü değişikliklerinde, işten ayrılmış olma şartı aranmayacak, SKTB'nin Kuruma verilmesi yeterli sayılacaktır. Statü değiştirmeksizin aynı işverene ait bir başka işyerine nakledilenlerden SKTB istenmeyecektir.

⁴⁴ KURUCA, Mustafa, a.g.e., s.113

⁴⁵ HANÇER, Bekir, 506 Sayılı Kanuna Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Uygulaması, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, Sayı 26, Ankara, 2004.

Yaşlılık aylığı almakta iken talepleri üzerine tüm sigorta kollarına tabi tutulandan, kesilmiş bulunan aylığın yeniden ödenmesi için, bu yöndeki talebinin yer aldığı SKTB'ni Kuruma verenlere, bildirim Kurum kayıtlarına geçtiği tarihi izleyen aybaşından itibaren yeniden aylık bağlanacaktır. Aylık bağlanırken son çalışmalar da dikkate alınarak talep tarihine göre tekrar aylık hesaplanacak ve hesaplanan bu aylık önceden bağlanan aylıktan fazla ise yeni aylık üzerinden ödeme yapılacaktır. Yeniden hesaplanan aylığın eski aylıktan az olması halinde ise eski aylık esas alınacak, ancak aylık kesildikten sonra sigortalı olarak geçen prim ödeme gün sayıları aylık bağlama oranının tespitinde göz önünde bulundurulacaktır.

D-SGDP Yerine 506/73'üncü Maddeye Göre Tam Prim Ödeyenler

Uygulamada sıkça görülen durumlardan birisi de, yaşlılık aylığı almaya devam eden ancak yeniden çalıştığı işte tüm sigorta kollarına tabi olarak prim kesilen emeklilerin durumudur. Bu kişiler SGDP yerine tüm sigorta kolları için prim ödemekte ve aylıklarını da almaya devam etmektedirler. Kurum bu gibi durumlarda yaşlılık aylığını kesmekte ve kişiyi aylıksız bırakmaktaydı. Yargıtay Özel Dairesi bu uygulamayı yasal kabul etmekteydi. Buna karşın Hukuk Genel Kurulunun soruna bakışı Özel Dairenden farklı olmuş bu gibi durumlarda yaşlılık aylığının kesilmemesi gerektiğini kabul etmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında⁴⁶ "506 sayılı yasanın 63'ncü maddesinde yapılan yeni düzenlemede; kurumdan yaşlılık aylığı alanlar; ya yaşlılık aylığını almaya devam edecek, ya da aylığını almakla birlikte çalışmak istiyorsa ayrıca sosyal güvenlik destek primi yatıracaktır. Kurum bu iki seçenektan birini tercih etmesi için sigortalıya; Anayasal Sosyal Güvenlik Haklarını hatırlatacaktır. Bu nedenle iştirakçinin yazılı başvuruda bulunmadığı gerekçesiyle yaşlılık aylığını kesilmesi ve ödenen aylıkların geri

⁴⁶ KURUCA, Mustafa, a.g.e., s.116

istenmesi yasaya aykırıdır” sonucuna varmıştır. Bu karardan da anlaşılacağı üzere, emekli olduktan sonra çalışmaya devam eden ancak seçimlik hakkını (SGDP ödeyerek çalışmak yada tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışmak) kullanmayan/kullanamayan emeklilerin maaşları sırf bu yüzden kesilmeyecektir.

Burada da Yargıtay SGDP uygulamasının katı bir uygulama olmadığını, kişilerin seçimlik haklarını (SGDP ödeyerek çalışmak yada tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışmak) diledikleri zaman kullanabileceklerini, tercihlerini değiştirebileceklerini ortaya koymaktadır.⁴⁷

Kurum sigortalılar tarafından açılan davaların büyük bir çoğunluğunun kendi aleyhine sonuçlandığını görünce, yukarıda bazılarına yer verdiğimiz Yargıtay kararları doğrultusunda gerekli hukuksal düzenlemeye giderek bu konuya açıklık getirmiş ve uygulamayı değiştirmiştir.

2-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Başka Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Çalışması

506 sayılı yasanın 63'üncü maddesine göre yaşlılık aylığı bağlanan bir kişinin yeniden sigortalı bir işte (anılan kanun kapsamına girmesi) çalışmaya başlaması halinde aylığı kesilecektir. Burada sigortalı işten maksat, anılan yasanın öngördüğü türden bir sigortalı iş veya hizmet akdine dayalı bir çalışmadır. Bu anlamda bir çalışma olmadığı sürece yani Kurum emeklisi bir şahıs, Emekli Sandığı kapsamında ya da Bağ-Kur kapsamındaki işlerde yeniden çalışmaya başlarsa, SSK'dan aldığı yaşlılık aylığının kesilmesi söz konusu olmamaktaydı. Ancak Bağ-Kur uygulamasını incelerken de görüleceği gibi SSK'dan yaşlılık aylığı alan bir şahıs Bağ-Kur kapsamında bir iş yapmaya başlaması durumunda kendisinden %10 oranında destek primi kesilecektir. Yine 2005 yılı Bütçe Kanununda getirilen

⁴⁷ KURUCA, Mustafa,a.g.e., s.116

bir düzenleme ile herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan yaşlılık aylığı alanların Kamuda görev alması halinde aylıklarının kesileceği hükmü getirilmiştir.

3-Yaşlılık Aylığı Bağlandıktan Sonra Yurt Dışında Çalışma

Uygulamada, bu tür konumda olan kişiler yaşlılık aylığı almaya devam etmektedirler. Kurumdan yaşlılık aylığı bağlanan bir sigortalının daha sonra yabancı bir ülkede çalışmaya başlaması 506 sayılı Yasanın 63/A maddesine göre yaşlılık aylığının kesilmesini gerektirmemektedir. Konuya ilişkin olarak bir Yargıtay kararında⁴⁸ da, yurtdışındaki çalışma 506/A maddesindeki yaşlılık aylığının kesilmesi nedeni olarak gösterilen 506 sayılı Kanuna tabi “sigortalı olarak çalışmaya başlama” sayılmaz şeklinde hüküm verilmiştir. İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmelerinde aksine hüküm olmaması durumunda, 506 sayılı Yasanın bu tür bir çalışmayı yasaklamaması nedeniyle böyle bir kabulün geçerliliği zorunlu olarak anlaşılmaktadır.⁴⁹ Örneğin Türkiye-Almanya Sosyal Güvenlik Sözleşmesinde, Almanya tarafından yaşlılık aylığı bağlanmış bir kimsenin Türkiye’de bağlanmış olan yaşlılık aylığının kesilmesine neden olacağına dair bir hüküm yoktur.

4-Emeklilerin Aylıklarının İptal Edilmesi Yada Kesilmesi

Kurumun önceki uygulamaları doğrultusunda yaşlılık aylıkları iptal edilen ya da kesilen sigortalıların müracaatları halinde, geri alınan aylık ve sosyal yardım zammı tutarları ilgililere ödenecektir. Aylıkları kesilen sigortalılardan faizli olarak geri alınan aylık ve sosyal yardım zamlarının ilgililere ödenmesini müteakip, SSK Tahsisler Dairesi Başkanlığı’nın talimatına göre söz konusu çalışanlara ait tüm sigorta kolları uygulaması, sosyal güvenlik destek primine dönüştürülecektir. Bu düzeltmeye ilişkin prim

⁴⁸ TUNCAY,Can-EKMEKÇİ,Ömer,a.g.e.,s.362

⁴⁹ ARASLI,Utkan,a.g.e., s.876

belgelerinin alınması ile primlerin mahsup işlemleri cari usullere göre sonuçlandırılacaktır.

Ancak, Kurumun önceki uygulaması doğrultusunda aylıkları iptal edilen yada kesilen sigortalılardan 506 sayılı Kanunun 63'ncü maddesinin son fıkrasında öngörülen statü değişikliğine ilişkin hakkını kullanmadan, çalışmalarını aralıksız olarak tüm sigorta kollarına tabi olarak sürdürenler bu uygulamadan yararlandırılmayacaktır.

5-Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödemeden Yapılan Çalışmanın Hüküm Ve Sonuçları

A-Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödemeden Çalışma

SSK'dan yaşlılık aylığı alanların yeniden çalışmaya başlamaları durumunda hangi usullere tabi olacağı belirtilmişti. Türk işgücü piyasasındaki kayıt dışılık olgusu dikkate alındığında (DİE, HİA 2004 yılı IV.Dönem araştırma sonuçlarına göre %52.3 kayıt dışılık oranı⁵⁰ var) bu konumda olanların tercih ettiği yollardan birisi de hem destek primi ödemeden hem de tüm sigorta kollarına tabi tutulmadan yani kayıt dışı çalışmadır. Esas itibarıyla, kendisine yaşlılık aylığı bağlanan sigortalının, herhangi bir prim ödemeden, kayıt dışı (sigortasız işçi) olarak çalıştırılması mümkün değildir.⁵¹

Kurum kayıt dışılığı önlemek amacıyla bazı önlemler almıştır. Emekli olduktan sonra kayıt dışı çalıştığı Sigorta Müfettişi raporu ile yada yoklama memuru vasıtası ile saptanan emeklilerin aylıkları kesilmektedir. Sosyal Sigortalar Kurumu Tahsisler Daire Başkanlığının 12 – 61 Ek No'lu Genelgesi ile, Kuruma süresi içinde herhangi bir bildirimde bulunulmayan ve Sigorta Müfettişlerince yeniden çalıştığı saptanan emeklilerin işe başlama

⁵⁰ http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/at13_240205.xls,24.02.2005

⁵¹ GÜZEL, Ali ,A.R.OKUR, a.g.e., s.403.

tarihi itibariyle tüm sigorta kollarına tabi tutulması ve aylıklarının kesilmesi için tahsis numaraları ile işe giriş tarihlerinin Genel Müdürlüğe bildirilmesi uygulaması getirilmiştir. Bu şekilde, kayıt dışı olarak sosyal güvenlik destek primine tabi olarak çalışması gerekirken çalıştırılmayan emekliler için, denetim mekanizması getirilmiştir.

Kurum, aylık ve gelir alanlardan yeniden çalışmaya başlayanların kayıt dışı çalıştığını denetim ya da diğer yollarla tespit ederse işverene muhtelif idari para cezaları da tatbik etmektedir. Öncelikle bu tür kişilerin çalışması Kuruma bildirilmemiş olduğundan 506 sayılı yasanın 140/b maddesine göre her bir sigortalı için aylık asgari ücret tutarında, bildirilmeyen sigortalıların çalışma izninin olmaması durumunda (yani yabancı olması durumunda) asgari ücretin iki katı tutarında; yine 140/c maddesi uyarınca 79' ncu maddenin birinci fıkrasında yer alan ve Kuruma verilmesi gereken belgeleri (bir ay içinde çalıştırdığı sigortalının sigorta primleri ve destek primi hesabına esas tutulan kazançlar toplamı ve prim ödeme gün sayıları ile bu primleri gösteren ve örneği yönetmelikle belirlenen asıl veya ek belgeleri ait olduğu ayı veya dönemi takip eden ayın sonuna kadar Kuruma vermekle yükümlüdür.) anılan fıkra da belirtilen sürede Kuruma vermeyenlere her bir fiil için aylık asgari ücretin üç katını geçmemek kaydıyla idari para cezaları uygulanmaktadır. Ayrıca bu konumda olan kişilere çalışmaları karşılığı ödenmiş olan ücretler de ilgili yılın defter ve belgelerine işlenmemiş sayılacağından dolayı kayıt ve belgeler geçersiz sayılacak ve ibraz edilmemesi üzerine uygulanan miktarları aşmamak kaydıyla aylık asgari ücretin yarısı tutarında idari para cezası verilecektir.

Yine, bu çalışma olgusu sonradan saptanmış olduğu için yersiz yapılan ödemeler yani kayıt dışı çalışılan o dönemde ilgiliye verilen aylıklar da geri alınmaktadır⁵². 506 sayılı Yasanın 80'nci maddesine göre Kurumun

⁵² BAŞTERZİ, Süleyman, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001, ÇMİS Yayını, Ankara 2003, s.358.

süresi içinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 inci maddesi hariç, diğer maddeleri uygulanır. Kurum, söz konusu Kanunun uygulanmasında Maliye Bakanlığı, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve mercilere verilen yetkileri kullanır. Şu kadar ki; Kurumun prim ve diğer alacakları süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihte %10 oranında artırılır. Bulunan bu tutara, ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar, her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak Türk Lirası cinsinden ıskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi, bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanır. Ancak ödemenin yapıldığı ay için gecikme zammı günlük hesaplanır.

B-SGDP Ödemeden Yeniden Çalışmaya Başlayan Sigortalının Ölümü

Sosyal güvenlik destek primi ödemeksizin yaşlılık ve malullük aylığı almaya hak kazandıktan sonra yeniden çalışmaya başlayan sigortalıların ölümü halinde ölüm aylığının hangi kurumdan bağlanacağı hususu da incelenmesi gereken bir diğer konudur. Ölüm sigortasından bağlanacak aylığın hangi kurumdan bağlanacağına dair düzenleme 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanunun 8/2 maddesinde yapılmıştır. Buna göre "Ancak, malullük, ölüm, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu' na göre yaş haddinden resen emekli olma ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi hallerinde ilgililere hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır." hükmü yer almaktadır. Burada hem bağlanacak aylığa esas olacak mevzuat hem de kurum açık bir şekilde düzenlenmiştir.

Hizmet birleştirme esaslarını belirleyen kanunda bu düzenlemenin yapılmış bulunması; kanun koyucunun birden çok sosyal Sigorta kuruluşundan ölüm aylığı alma hakkı kazanılma varsayımını göz önünde bulundurduğunun da bir karinesi olarak algılamak lazımdır. Çünkü genel kural kişinin sigortalı bulunduğu kurumdan aylık alması kuralıdır. Ölüm aylığı için hizmet birleştirme kanunda ayrı bir düzenleme getirilmiş ise, kanun koyucunun burada birden çok kuruluştan hak kazanmayı da hesaba katarak bu düzenlemeyi yapmış olduğu şeklinde anlamak lazımdır.⁵³

İşte bu noktada sosyal güvenlik destek primi ödemeksizin yaşlılık ve malullük aylığı almaya hak kazandıktan sonra yeniden çalışmaya başlayan sigortalıların ölümü halinde ölüm aylığının hangi kurumdan bağlanacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda sigortalı hangi kuruma bağlı olarak çalışmakta ise o kurumdan aylık bağlanmalıdır, aynı kurumdan ayrıldıktan sonra yine sosyal güvenlik destek primi ödemek suretiyle çalışmaya başlama halinde bir mesele çıkmayacaktır.

6-SSK'dan Malullük Aylığı Ve Sürekli İş Göremezlik Geliri Alanlar İle Diğer Kurumlardan Malullük Aylığı Alanların Yeniden Çalışması

A-SSK'dan Malullük Aylığı Alanlar

Herhangi bir nedenden dolayı vücutlarında meydana gelen arızalar veya uğradıkları tedavisi imkansız hastalıklar yüzünden görevlerini yapamayacak duruma giren sigortalılara Malul denilmektedir. Malullük sigortası ile çalışma gücünü kaybeden sigortalılara maddi destek sağlanması amaçlanmaktadır. Malullük aylığından yararlanabilmek için bazı koşulların bulunması gereklidir.⁵⁴ Bu koşulların neler olduğu ise 506 sayılı yasanın 53'ncü maddesinde belirtilmiştir.

⁵³ http://www.sosyalsiyaset.com/documents/kadir_arici_1.htm

⁵⁴ KURT, Resul, a.g.e, s..591.

İşte bu şekilde, Kurumdan malullük aylığı alanların bir iş sözleşmesine istinaden yeniden çalışmaya başlamaları durumunda, Kurumdan aldıkları maluliyet aylıkları kesilir. Malullük aylığı alanların bu aylığı alarak çalışmaya devam etmeleri mümkün değildir, dolayısıyla sosyal güvenlik destek primi ile çalışma hakları da yoktur. Yani 506 sayılı Kanuna göre malullük aylığı ve sürekli iş göremezlik geliri ile 2925 sayılı Kanuna göre aylık (malullük, yaşlılık) veya sürekli iş göremezlik geliri almakta iken 506 sayılı Kanuna tabi olarak sigortalı bir işte çalışmaya başlayanlardan sosyal güvenlik destek primi kesilmesine imkan bulunmadığından, bunlar hakkında tüm sigorta kolları uygulanacaktır.

Böylece, tüm sigorta kollarına tabi tutulandan 506 sayılı Kanuna göre malullük aylığı ile 2925 sayılı Kanuna göre malullük veya yaşlılık aylığı alanların aylıklarının kesilmesi için gerekli belgeler (işe giriş bildirgesi, prim tahakkuk cetveli vd.) geciktirilmeksizin Kurumun Tahsisler Dairesi Başkanlığına gönderilecektir. Nitekim Yargıtay bir kararında⁵⁵, “Sakat aylığı, kural olarak sakatın sigortalı çalışmaya başladığı günden başlayarak kesilir. Sakat aylığı alırken destek primi ödeyerek aylık almaya devam ettirmek mümkün değildir.” hükmünü vererek konuya bakışını ortaya koymuştur.

Bu sigortalıların, işten ayrıldıktan sonra tekrar Kuruma müracaat etmesi durumunda yapılan kontrol muayenesinde maluliyetin devam etmesi halinde ilave prim gün sayıları da dikkate alınmak suretiyle yeniden hesaplanan malullük aylığı, talep tarihini izleyen ay başından itibaren ödenmeye başlanır. Ancak, var olan sakatlık nedeniyle vergi indirim belgesi ile emekli olunmuş ise bu malullük aylığı değil normal emekli aylığı olduğundan, emekli olduktan sonra sosyal güvenlik destek primine tabi olarak çalışabilir.⁵⁶ İşverenler, SSK’dan malullük aylığı alan bir kimseyi çalıştırmaları

⁵⁵ KURT,Resul,a.g.e, s. 592.

⁵⁶ <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/08/23/yazarlar/yazarlar152.html>,23.08.2004

durumunda, diğer normal sigortalılar gibi sigortalı işe giriş bildirgesi düzenleyerek Kuruma bildirmek durumundadır.⁵⁷

Bu arada SSK'ndan malullük aylığı alırken 1479 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin bir numaralı bendinde belirtilen kapsamda çalışmaya başlanması durumunda, bu kez Bağ-Kur SGDP uygulaması hükümlerine bakmak gerekmektedir. 1479 sayılı Kanuna 1999 yılında 4447 sayılı yasa ile eklenen Ek Madde 20 ile SSK'dan malullük aylığı almakta iken Bağ-Kur kapsamında iş yapmaya başlayanlar Bağ-Kur'daki SGDP uygulaması kapsamına alınmışlardır. Buna göre, SSK'dan malullük aylığı almakta iken 1479 sayılı Kanun kapsamında iş yapmaya başlayanlar anılan kanununda belirlenen 12'inci gelir basamağının %10'u oranında SGDP ödemek durumundadırlar.

B-SSK'dan Sürekli İş Göremezlik Geliri Alanlar

506 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan sigortalılara Kurumca gerekli sağlık yardımları yapılmakta ve çalışamaz duruma düşülmesi halinde geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir. Bu arada yapılan tüm tedavilere rağmen, meslekte kazanma gücü sürekli olarak en az %10 ve daha fazla kaybedilirse yani şartlar yerine gelirse hem uzun vadeli sigorta kolundan aylık hem de kısa vadeli sigorta kolundan gelir (sürekli iş göremezlik geliri) bağlanmaktadır. Bu durumda 506 sayılı yasanın 12'nci maddesi devreye girmektedir.⁵⁸ Sürekli iş göremezlik geliri kişilere yaşamları boyunca bağlanmaktadır.

Sürekli iş göremezlik geliri alan sigortalılar bu gelirlerini alırken, eğer kendilerine uygun bir iş bulabilirlerse bu işte de çalışabilirler. Kurumdan sürekli iş göremezlik geliri alanların hizmet akdine dayanarak çalışmaya

⁵⁷KURT,Resul,a.g.e., s.592.

⁵⁸ ÇAKMAK,İhsan,Şerhli Sosyal Sigortalar Kanunu,Adalet Yayınevi,Ankara 2001,Cilt 1,s.1601.

başlaması durumunda, normal sigortalılar gibi işe başlatılmadan en az bir gün önce SSK'na "sigortalı işe giriş bildirgesi" ile bildirilmesi gerekmektedir. Bu tür konumda olanların sigorta primleri de normal sigortalılar gibi hesaplanır ve APHB'ne dahil edilerek Kuruma bildirilmelidir. Buna göre sürekli iş göremezlik geliri olarak çalışmak SGDP uygulaması dışındadır.

C-Diğer Kurumlardan Malullük Aylığı Alanlar

Emekli sandığından ya da Bağ-Kur'dan malulen emekli olduktan sonra SSK kapsamında bir işte çalışmaya başlayanlardan da SGDP kesilecektir. Bu konumda olanlardan kesilecek prim oranı da yine %30 olarak uygulanacaktır. Burada özellik arzeden bir konu olarak, Emekli Sandığından Vazife Malullüğü aylığı alırken hizmet akdine tabi bir işte çalışılmaya başlanması durumunda nasıl bir uygulama olduğunu ortaya koymak faydalı olacaktır. Bilindiği üzere, 5434 sayılı Yasanın 44'üncü maddesi malullüğü tanımlarken, 45'inci maddesinde ise, maluliyet gerektiren durumun görev esnasında olması halinde ilgili iştirakçinin vazife malulü sayılacağı belirtilmiştir. Bu tür konumda olanların bir işte çalışmalarında yasal bir engel yoktur.

Öte yandan, 506 sayılı yasanın 3'üncü maddesinin II/C fıkrasında, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malullük ve yaşlılık aylığı almakta iken 506'ya tabi bir işte çalışmaya başlayanlardan yine aynı yasanın 78'inci maddesine göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden %30 oranında SGDP kesileceği öngörülmektedir. Buna göre Emekli Sandığı'ndan veya Bağ-Kur'dan malullük aylığı alanlar SSK kapsamında yeniden çalışmaya başlarsa SGDP uygulamasına tabi olacaklardır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, kendi kanunlarına göre vazife malullüğü aylığı bağlanan kişilerin durumudur. İşte bu noktada örneğin, Emekli Sandığından görev malullüğü nedeniyle aylık alan bir iştirakçi, SSK'na tabi bir işte çalışmaya başlaması durumunda, yazılı istek koşuluyla, 506 sayılı yasanın

uzun vadeli sigorta kollarına (Malullük, Yaşlılık ve Ölüm sigortaları ki prim oranı %20'dir.) tabi olabilecektir.⁵⁹

Buna göre, görev malullüğü aylığı alanlar, SSK'na yazılı talepte bulunmaları durumunda uzun vadeli sigorta kollarına tabi tutulacağından dolayı, bu tür konumda olanlar hem %30 oranında SGDP, hem de %20 oranında malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerine tabi tutulacaklardır ki, bu durumda ödenecek toplam prim oranı %50 olacaktır. Ancak, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak için yazılı talepte bulunmayan görev malullülerinden ise sadece %30 oranında SGDP kesintisi yapılacaktır.⁶⁰ Ayrıca Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 20'nci maddesinin c) fıkrasına göre, bu tür konumda olanlar, istekleri üzerine malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına da tabi tutulmuşlarsa, bunlar için de Aylık Prim ve Hizmet Belgesi düzenlenecektir.

D-Yabancı Emeklilerin SSK Kapsamında Çalışması

Türk uyruklu olmayan yabancıların Türkiye'de bir hizmet akdine tabi olarak çalışması bazı özel koşullara tabi bulunmaktaydı. Bu tür kişiler ancak yazılı müracaatlarını takiben uzun vadeli sigorta kollarına (malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları) isteklerini takip eden ay başından itibaren tabi olabilmekteydi. Ancak 2003 tarihli 4958 sayılı Kanun, 506 sayılı Yasanın 3/II/A maddesini yürürlükten kaldırmıştır. Bu durumda yabancı uyruklu birisi Türkiye de hizmet akdine tabi bir işte çalışmaya başladığı anda herhangi bir talep koşulu olmaksızın 506 sayılı kanun kapsamındaki tüm sigorta kollarına, bu arada işsizlik sigortasına da tabi olacaktır. Türk vatandaşı olmayan ve emekli olan bir yabancı ülkemizde bir iş sözleşmesine istinaden bir işte çalışmaya başlarsa bu kişiden SGDP kesilip kesilmeyeceği tartışmalıdır.

⁵⁹ ARASLI, Utkan, a.g.e., s.290.

⁶⁰ KURT, Resul, a.g.e., s.597.

Uygulamada Kurum bu tür kişilerden SGDP kesmektedir. Ancak bu uygulamanın yanlışlığını savunanlarda bulunmaktadır.

II-2925 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN YENİDEN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun⁶¹ 23'ncü maddesine göre yaşlılık aylığı almakta iken sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi bir işte sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları çalışmaya başladıkları tarihte kesilecektir. Buradan hareketle, 2925 sayılı Kanun kapsamında yaşlılık aylığı alanlar herhangi bir sosyal güvenlik kanunu kapsamına (506, 1479 yada 5434 sayılı Kanunlar) girecek şekilde yeniden çalışmaya başlarsa, bu tür konumda olanlar için sosyal güvenlik destek primi uygulaması söz konusu olmamakta, doğrudan aylıklarının kesilmesi yoluna gidilmektedir.

Yeniden çalışmaya başlayan ve bu yüzden yaşlılık aylığı kesilen sigortalılardan işten ayrılarak yaşlılık aylığı verilmesi için yazılı istekte bulunanlara, eski yaşlılık aylığı, istek tarihinden sonraki aybaşından itibaren yeniden ödenmeye başlanır. Ancak, bu gibi sigortalılar için yazılı istek tarihlerine göre yeniden yaşlılık aylığı hesaplanır ve bu aylık önceden bağlanan yaşlılık aylığından çoksa, hesaplanan yeni aylık üzerinden ödeme yapılır.

⁶¹ R.G.,20.10.1983,18197.

III-1479 SAYILI KANUNDA SGDP ÖDEYEREK ÇALIŞANLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1- Bağ-Kur'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yeniden Çalışması

1479 sayılı Kanuna göre yaşlılık aylığı bağlananlardan, anılan yasanın 24 üncü maddesinin (I) numaralı bendinde belirtilen çalışmalarına devam edenlerin veya daha sonra çalışmaya başlayanların, sosyal yardım zammı dahil tahakkuk eden aylıklardan, aylığın bağlandığı veya tekrar çalışılmaya başlanıldığı tarihi takip eden aybaşından itibaren çalışmaların sona erdiği ay dahil sosyal güvenlik destek primi kesilecektir. Bağ-Kur'lular açısından da SGDP'ne yönelik ilk düzenleme, Bağ-Kur tarafından tatbik edilmekte olan 1479 ve 2926 sayılı Kanunların bazı maddelerinin değiştirilmesini ve bu Kanunlara ek ve geçici maddeler eklenmesini öngören ve 08.09.1999 tarih, 23810 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Anılan Kanunun 38 inci maddesi ile 1479 sayılı Kanuna "Sosyal Güvenlik Destek Primi" başlıklı Ek 20 inci madde eklenmiştir.

4447 sayılı Yasa ile getirilen Bağ-Kur sosyal güvenlik destek primi uygulamasının Anayasaya aykırı olduğu ve Anayasa Mahkemesine gönderilmesi gerektiğinden bahisle Yargıtay'da dava açılmış , Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2001/8632 E. Ve 2002/689 K. sayılı kararında ise, 1479 sayılı Kanuna, 4447 sayılı Kanununla eklenen "bu Kanuna göre yaşlılık aylığı bağlananlardan, 24 üncü maddenin (I) numaralı bendinde belirtilen çalışmalarına devam edenlerin veya daha sonra çalışmaya başlayanların aylıklarından %10 oranında sosyal güvenlik destek primi kesileceği"ne ilişkin Ek 20'inci maddenin, Anayasanın eşitlik ilkesine aykırılığından bahisle Anayasa mahkemesine götürülmesiyle ilgili istemin reddine karar vermiştir.

Buna göre , 4447 sayılı Kanunla gelen Bağ-Kur SGDP uygulamasının yasalara ve Anayasaya aykırı olmadığına karar verilmiş olmaktadır.⁶²

Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin 2001/8632 E. 2002/689 K. Sayılı kararında⁶³ ise “4447 sayılı Yasanın 38 inci maddesi ile 1479 sayılı Kanuna “Sosyal Güvenlik Destek Primi” başlıklı Ek 20 inci madde eklenmiş olup, bu düzenleme ile Bağ-Kur’dan yaşlılık aylığı alan kişilerin mesleklerini yürütmeleri halinde belirtilen prime tabi olacakları öngörülmüştür.

Dava konusu olayda davacının işi bıraktığı iddia edilmişse de bu yönde iddiayı doğrulayacak hiçbir kanıt toplanmamış ve ileri sürülmemiştir. Bu nedenle öncelikle davacının mesleğini yürüttüğüne ilişkin vergi kaydı, esnaf sicil kaydı ve oda kaydı gibi kayıtlarının araştırılması, ayrıca faaliyeti ile ilgili durumunu belirleyecek sözlü kanıtların dinlenmesi gerekirken salt davacı iddiasına dayalı olarak istemin kabulü usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. O halde davalının bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve hüküm bozulmalıdır.” sonucuna varılmıştır.

Yargıtayın bir başka kararında ise, “Davacı 1989 yılında Bağ-Kur’dan emekli olduğunu, vergi kaydının 31.12.1988, oda kaydının ise 08.09.1989 tarihi itibarıyla sona ermesine rağmen sehven esnaf ve sicil kaydının devam etmesi sebebiyle Kurum tarafından emekli maaşından SGDP kesilerek gecikme faizi tahakkuk ettirildiğini belirterek Kurum işleminin iptalini talep etmiş, mahkemece istek aynen hüküm altına alınmıştır. Karara konu olan olayda, davacının 31.12.1988 tarihinden itibaren vergi kaydının silindiği 08.09.1989 tarihi itibarıyla de oda kaydının sona erdiği dosyadaki belgelerden anlaşılmaktadır. Ancak davacının Denizli Esnaf ve Sanatkarlar sicil memurluğundaki kaydı 08.03.2002 tarihine kadar devam etmiştir. Bu kayıt sigortalılık yönünden karine oluşturur ise de aksinin kanıtlanması mümkündür. Bu durumda davanın yasal dayanağını oluşturan 1479 sayılı

⁶² ÇAKMAK, İhsan, a.g.e.,s.970.

⁶³ ÇAKMAK,İhsan,a.g.e.,s.971.

Yasanın 24'üncü maddesinin öngördüğü koşullardan birisi olan kendi adına ve hesabına bağımsız çalışma olgusunun dava konusu olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılmasında yasal zorunluluk vardır.

Yapılacak iş; davacının Esnaf ve Sicil kaydı 08.03.2002 tarihine kadar devam ettiğine göre davacının bu tarihe kadar kendi adına bağımsız çalışmasının olup olmadığı yönünden, tanık dahil diğer tüm kanıtlarını sunması için davacıya süre vermek, toplanan kanıtların değerlendirilmesinden sonra sonucuna göre karar vermekten ibarettir. Mahkemece, bu maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın eksik inceleme ile araştırma yapılmaksızın yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” şeklinde hüküm verilmiştir⁶⁴.

Diğer yandan Bağ-Kur'dan yaşlılık aylığı alanlar dilerlerse yaşlılık aylıklarını kestirerek de çalışabilirler. 14.03.1985 tarihli 3165 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, yaşlılık aylığının kesilmesini düzenleyen 38'nci madde, yaşlılık aylığının çalışmaya başlama halinde kesilmesini, işten ayrılma durumunda ise, tekrar bağlanmasını öngörmekteydi. Ayrıca, çalışmaya başlayanlara prim ödemeye devam ederek, daha yüksek basamaktan yaşlılık aylığı bağlatabilme imkanı da açık tutulmuştur. 3165 sayılı Kanun, işten ayrılma zorunluluğunu getiren 1479/35-a fıkrasını da kaldırmıştı. Daha sonra, 20.06.1987 tarihli 3396 sayılı Kanun ile 38'nci maddede yeni değişiklikler yapılmış ve yaşlılık aylığının kesilmesi sigortalının isteğine bırakılmıştır. Bu değişikliğe göre, yaşlılık aylığı alanların istekleri halinde aylıkları kesilir ve son defa prim ödedikleri basamaktan prim ödemeye devam edebilirler. Bunların tekrar yaşlılık aylığı talep etmeleri halinde, Kanunun yaşlılık sigortası hükümleri uygulanarak yeni aylıkları belirlenmekteydi.

⁶⁴ ÇAKMAK, İhsan, a.g.e.,s.971.

1479 sayılı Yasanın yaşlılık aylığını kesilmesini düzenleyen 38'nci maddesindeki son değişiklik 2003 yılında 4956 sayılı Kanunla yapılmıştır. Buna göre, yaşlılık aylığı alanlar istekleri halinde, aylıklarını kestirerek son defa prim ödedikleri basamaktan prim ödemeye devam edebilirler. Bu son düzenlemedeki en önemli yenilik, bunların tekrar yaşlılık aylığı talep etmeleri halinde, en az üç tam yıl prim ödemiş olmaları kaydıyla haklarında bu Kanunun yaşlılık sigortası hükümleri uygulanır hükmünün getirilmiş olmasıdır. Bu süreyi tamamlamadan talepte bulunanlara ise, ödedikleri primleri bu Kanunun 55'nci maddesi hükümlerine göre yersiz ödeme olarak iade edilir ve yeniden bağlanacak aylığın hesabında, son defa aldığı aylık tutarı esas alınarak, aylığın iptal tarihinde yürürlükte bulunan hükümler uygulanır.

2-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Kapsamı

Bağ-Kur'daki ilk uygulamada, sadece 1479 ve 2926 sayılı kanuna göre emekli olduktan sonra Bağ-Kur kapsamında yeniden çalışmaya başlayanlar SGDP uygulaması kapsamında idiler. 2003 yılında, 4956 sayılı Kanunun⁶⁵ 44'üncü maddesi ile Bağ-Kur Sosyal Güvenlik Destek Primi sisteminin kapsamında önemli değişikliklere gidilerek kapsam genişletilmiştir. 4956 sayılı Kanunun 44'üncü maddesiyle yapılan değişiklikle, diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre yaşlılık ve malullük aylığı bağlananlardan, ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar çalışmaya başladıkları ayı takip eden aybaşından itibaren, sosyal güvenlik destek primi ödeyecekleri hükme bağlanmıştır. Bu şekilde SSK ve Emekli Sandığı emeklilerinden, 1479 sayılı Bağ-Kur kapsamında faaliyete başlayanlar da Bağ-Kur SGDP uygulaması kapsamına dahil edilmiştir.

⁶⁵ R.G.,02.08.2003, 25187.

4956 sayılı kanun ile getirilen ilk düzenlemede diğer sosyal güvenlik kuruluşlarından emekli olup, ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile adi ortaklık, kollektif şirket, komandit şirket ve donatma iştiraki ortakları yukarıdaki Kanun maddesi kapsamında tutulmuş, sehven anonim şirket, limited şirket ve sermayesi paylara bölünmüş Komandit şirket ortakları bu kapsamda tutulmamıştır.

Bu bedenle, Yasadaki eksiklik ile ilgili olarak yeniden bir yasal düzenleme yapılmış olup, 5073 sayılı yasa 28 Ocak 2004 tarihli Resmi Gazete`de yayınlanmıştır. Söz konusu 5073 sayılı Yasanın 15. maddesi ile diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre yaşlılık ve malullük aylığı bağlananlardan, 24 üncü maddenin (I) numaralı bendinde belirtilen kapsamda çalışmaya başlayanların, çalışmaya başladıkları ayı takip eden ay başından itibaren, çalışmalarının sona erdiği ay dahil, sosyal güvenlik destek primi ödeyeceği hükme bağlanmış bulunmaktadır. Bu değişiklikten sonra diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre yaşlılık ve malullük aylığı bağlanan şirket ortakları da 2004/Ocak ayından itibaren Bağ-Kur destek primi kapsamına alınmış bulunmaktadır. Şirket ortaklığının eski tarihli olması önemli değildir.

3-Sosyal Güvenlik Destek Priminin Oranı

Bağ-Kur Kanununa göre yaşlılık aylığı bağlananlardan, 24 üncü maddenin (I) numaralı bendinde belirtilen çalışmalarına devam edenlerin veya daha sonra çalışmaya başlayanların, sosyal yardım zammı dahil tahakkuk eden aylıklardan, aylığın bağlandığı veya tekrar çalışılmaya başlanıldığı tarihi takip eden aybaşından itibaren çalışmaların sona erdiği ay dahil % 10 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilecektir.

Diğer sosyal güvenlik kurumlarının emeklilerinin prim oranı ise; bu konumda olanlar hakkında çalışmaya başladıkları ayı takip eden

aybaşından itibaren, çalışmalarının sona erdiği ay dahil 1479 sayılı Kanunun 50'nci maddesine göre belirlenen 12'nci gelir basamağının %10'u oranında sosyal güvenlik destek primi ödeyecekleri hükmüne bağlanmış olup, şimdilik bu rakam aylık 57.429 YTL.'dir.⁶⁶

Diğer yandan, sosyal güvenlik destek primi ödenmiş süreler, bu Kanuna göre sigortalılık süresi olarak değerlendirilmez, ödenen primler 1479 sayılı yasanın 39 uncu madde hükmüne göre toptan ödeme olarak iade edilmez ve bu sürelerle ilgili olarak 24.5.1983 tarihli ve 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

4-Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olanların Bildirimi

Sosyal güvenlik destek primi ödemesi gerekenlerden bu Kanunun yayım tarihinden önce aylık bağlananların Kanunun yayımını, daha sonra tekrar gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ise mükellefiyetin başladığı tarihi takip eden aybaşından itibaren üç ay içinde Kuruma yazılı bildirimde bulunmak zorunda oldukları, bu süre içinde Kuruma yazılı bildirimde bulunmayanlar ile Kurumca sonradan tespit edilenlerden sosyal güvenlik destek priminin, 1479 sayılı yasanın 53'üncü maddesine göre hesaplanarak tahsil edileceği hükmü getirilmiştir. 4956 sayılı Yasanın geçici 24'ncü maddesi ile bir istisna getirilmiş olup, çalışmalarına devam ettiklerini ek 20 nci maddede belirtilen sürelerde Bağ-Kur'a yazılı olarak bildirmeyenler veya Bağ-Kur tarafından tespit edilemeyenler, bu Kanunun yayımını takip eden aybaşından itibaren üç ay içerisinde Bağ-Kur'a başvurarak çalışmalarına devam ettiklerini bildirdikleri takdirde tahakkuk edecek sosyal güvenlik destek primi borcu, cari dönemlere ilişkin sosyal güvenlik destek primleri ile birlikte, aylıklarının % 25'ini geçmemek şartıyla aylıklarından kesilmek suretiyle tahsil edileceği düzenlemesi getirilmiştir.

⁶⁶ <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/03/14/yazarlar/yazarlar152.html>,14.03.2005

Ayrıca, bu şekilde hareket etmiş olanlardan da tahakkuk edecek gecikme zammı tahsil edilmeyecektir. Bağ-Kur SGDP uygulaması kapsamı içine dahil olunması için, ilgili Bağ-Kur müdürlüğüne müracaat edilmesi ve örneği Bağ-Kur müdürlüklerinden temin edilebilecek matbu olarak hazırlanmış bulunan talep dilekçesi ile Bağ-Kur müdürlüğüne başvurulması gerekmektedir. SSK'dan yada Emekli Sandığı'ndan alınan emekli maaşlarından otomatik kesinti yapılması söz konusu değildir.

Süresi içinde bildirimde bulunmayanların 2000/Ocak aylıklarından % 10 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilecektir. Bununla ilgili işlemler Genel Müdürlükçe yapılacaktır. Kurum tarafından, bu konumda olanların aylıklarından kesilmesi gereken sosyal güvenlik destek primi tutarlarına, ödeme tarihine kadar her bir ay için ayrı ayrı, 1479 sayılı Kanunun 53 üncü maddesi hükmüne göre hesaplanacak gecikme zammı tutarları da ilave edilecektir.

5-Sosyal Güvenlik Destek Primi Kesilen Süreler

Bu konuya ilişkin hükümler SSK uygulaması ile paralellik arz etmektedir. Sosyal Güvenlik Destek Primi ödenmiş olan süreler, sigortalılık süresi olarak değerlendirilmeyecek ve bu Kanun veya diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre hizmet birleştirilmesinde dikkate alınmayacaktır.

6-Yabancıların Bağ-Kur Kapsamında Çalışması

1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesi (II) numaralı bendinin (b) fıkrası 2003 tarihli 4956 sayılı yasanın 14'üncü maddesi ile mülga hale gelmiştir. Daha önce, Türk asıllı yabancı uyruklular hariç, yabancılar Bağ-Kur kapsamına dahil değildiler. Buna göre yabancıların Bağ-Kur kapsamında sigortalı olabilmelerinin önünde herhangi bir yasal engel kalmamıştır. Bu durumda, Türk vatandaşı olmayan ve emekli olan bir yabancıнын ülkemizde

Bağ-Kur kanununa tabi bir işte çalışmaya başlaması halinde SGDP'nin kesilip kesilmeyeceği önemlidir.

Bağ-Kur da SGDP uygulamasını içeren ilgili maddelerde buna yönelik açık bir hüküm bulunmamaktadır. Kanun koyucu tarafından bu hususun dikkatten kaçmış olması bir ihtimaldir. Yabancıların Bağ-Kur'lu olmasının yolunu açan düzenleme yapılırken SGDP uygulamasına yansımaları düşünülmemiştir. Bu durumda yabancı uyruklu bir emekli Bağ-Kur Kanunu kapsamında bir faaliyete başlarsa kendisinden SGDP kesilmeyecektir.

7-Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasına İlişkin Diğer Hususlar

A-Aylık Bağlama İşlemleri Sonuçlandırılmamış Olanlarla İlgili Yapılacak İşlemler

Kurumun Tahsis Projesinin uygulandığı illerde, formun ilgili alanına kendi adına ve hesabına bağımsız çalışması devam edenler için (0) kodu, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışması devam etmeyenler için (1) kodu, tahsis projesinin henüz uygulanmadığı illerde ise, aylık bağlama bilgi formlarının en son satırından sonra (SGDP:....) şeklinde bir alan oluşturulacak, bu alanın karşısına; kendi nam ve hesabına bağımsız çalışması devam edenlere yönelik kod, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışması olmadığı tespit edilenler için ise buna yönelik kod, yazılmak suretiyle gerekli işlem yapılacaktır.

B-Yersiz Kesildiği Anlaşılan Sosyal Güvelik Destek Priminin İadesiyle İlgili İşlemler

Süresi içinde başvurmadıkları için kendilerinden sosyal güvenlik destek primi kesilenlerden, aylık bağlandıktan sonra, kendi nam ve hesabına bağımsız çalışmadıklarını, kayıtlı oldukları vergi dairesi, meslek

kuruluşu ve esnaf ve sanatkar sicil memurluğunca düzenlenen belge ile ispatlayan sigortalıların, tahsis kütüklerinde yer alan SGDP kodları, düzenlenecek “Yaşlılık Ve Malullük Aylıklarındaki Değişikliklerde Kullanılacak Form” ile iptal edilecek ve kesin tutarları varsa gecikme zammı tutarları ile birlikte iade edilecektir. Bu arada, vergi dairesi kaydı sona ermiş olmakla beraber, tabip, eczacı, mimar ve mühendis gibi mesleği icabı meslek kuruluşlarındaki kayıtları devam edenler hariç, meslek kuruluşu veya esnaf ve sanatkarlar sicil memurluğu kayıtları devam edenlerin bu kuruluşlardaki kayıtlarını sildirmeleri gerekmektedir. Bu kuruluşlardan en son kayıt silme tarihini takip eden aybaşından itibaren sosyal güvenlik destek primi kesilmeyecektir.

C-İsteğe Bağlı Sigortalılar ve Sigortalı Muhtarlar Hakkında Yapılacak İşlemler

Kayıt ve tescilleri isteğe bağlı veya muhtar olarak sigortalı yapılanlardan sosyal güvenlik destek primi kesilmeyecektir. Yani Bağ-Kur’dan emekli olan bir muhtar aynı şekilde görevine devam ederse kendisinden SGDP kesilmeyecektir. Ancak kayıt ve tescilleri bu şekilde yapılmakla birlikte daha sonra gerçek veya götürü usulde vergi mükellefi olan ve sigortalılıkları bu şekilde devam ederken yaşlılık aylığı bağlanmış olanlardan, çalışmalarına devam edenlerin ve daha sonra çalışmaya başlayanların aylıklarından, çalıştıkları sürece sosyal güvenlik destek primi kesilecektir.

Ancak ilgili genelgelerde İsteğe Bağlı sigortalılardan ve de Muhtar Sigortalılardan, yaşlılık aylığı alanlardan 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin (1) numaralı bendinde belirtilen işlerde kendi nam ve hesabına faaliyette bulunanlardan bu çalışanların çalışmalarının nasıl tespit edileceği belirtilmemiştir. Bu çalışanların çalışmalarının tespitinin nasıl yapılacağı, Bağ-Kur tarafından düzenlenmesi gerekirken, ilgili genelgelerde bu konuda herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Muhtar ve isteğe bağlı sigortalıların çalışmaya başladıklarının tespitinin nasıl yapılacağının, bu

sigortalılardan herhangi bir belge istenip istenmeyeceğinin, bu sigortalıların yeniden çalışmaya başlamaları veya çalışmalarını sürdürmeleri halinde bunlardan herhangi bir belge tanzim ettirmelerinin talep edilip edilmeyeceğinin ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

İsteğe bağlı ve muhtar sigortalı olarak yaşlılık aylığı bağlananlardan, aylık bağlandıktan sonra 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin I numaralı bendinde belirtilen çalışmalara başladıkları tespit edilenlerin aylıklarından da çalıştıkları sürece sosyal güvenlik destek primi kesilecektir.

IV-2926 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN YENİDEN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

2926 sayılı Yasanın, 02.08.2003 tarihli 4956 sayılı Kanunla mülga hale getirilen "Yaşlılık Aylığının Kesilmesi" başlıklı 20'nci maddesine göre, yaşlılık aylığı almakta iken 2926 sayılı Kanun kapsamına tabi olarak çalışanlar hariç, diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ay başından itibaren kesilmekteydi.

Ancak 2926 sayılı Kanunun 20'nci maddesi 2003 tarihinde 4956 sayılı yasanın 56'ncı maddesi ile mülga hale gelmiştir. Bununla birlikte 4956 sayılı Kanunun 54'ncü maddesi ile 2926 sayılı Kanuna ek madde 3 eklenmiş ve yaşlılık aylığının kesilmesini düzenleyen 1479 sayılı Yasanın 38'nci maddesinin 2926 sayılı Yasa kapsamında yaşlılık aylığı alanlar için de uygulanacağı düzenlemesi getirilmiştir.

Öte yandan, 2926 sayılı Kanun kapsamında yaşlılık veya malullük aylığı alanlar SSK kapsamında yeniden çalışmaya başarlarsa kendilerinden sosyal güvenlik destek primi kesilecek ve 506 sayılı Yasanın iş kazası ve meslek hastalığı sigortaları kapsamında verilen hizmetlerden

yararlanabileceklerdir. Yine, bu konumdaki kişiler 1479 sayılı Kanun kapsamında yeniden çalışmaya başlarsa Bağ-Kur sosyal güvenlik destek primi uygulamasına tabi olacaklardır.

V-657 VE 5434 SAYILI KANUNLARDA SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1-657 Sayılı Kanundaki Durum

657 sayılı Yasanın "Emeklilerin Yeniden Hizmete Alınması" başlıklı 93'üncü maddesi, "T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine göre emekli olanlardan (5434 sayılı Kanunun 104 üncü maddesine göre emeklilikle ilgili görevlere yeniden atanamayacaklar hariç) sınıfında yazılı nitelikleri taşımakta olanlar, Kanunun 92'inci maddesi hükümlerine göre kurumlarda boş kadro bulunmak şartıyla yeniden memurluğa alınabilirler" hükmünü içermektedir. Anılan Kanunda, bu hüküm dışında emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlayanlar için başkaca bir düzenleme yoktur. 657 sayılı Yasa kapsamında emekli olduktan sonra yeniden bu kapsamda çalışmaya başlayanların maaşları kesilmekte, tekrar bu görevinden ayrılması durumunda ise sahip olduğu derece ve kademesine göre, o anda geçerli olan emekli aylığı kendilerine bağlanmaktadır.

2-5434 Sayılı Kanundaki Durum

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun Ek 11'inci maddesi ile "T.C. Emekli Sandığı Kanununa tabi daire, kurum ve ortaklıklar ile bunların Sosyal Sigortalar Kanununa tabi işyerlerinde emekliliğe tabi olmayan ücretli, geçici kadrolu veya yevmiyeli hizmetlere tayin edilen emeklilerin, buralarda çalıştıkları sürece emekli aylıkları kesilir. Bunları çalıştıranlar, vazifeye başladıkları tarihten itibaren bir ay içinde yazı ile T.C. Emekli Sandığına bildirirler.

Şu kadar ki, (4.4.1998 gün ve 4359 sayılı Kanunun 5. maddesi ile eklenmiştir.) yaş haddini aşmamış olmaları kaydıyla her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ders ücreti karşılığı ders görevi verilenler ile mahiyeti itibariyle hizmetin görülmesi mücbir bir sebebe dayandığı ve özel bir ihtisası gerektirdiği ilgili Bakanlığın teklifi ve Maliye Bakanlığının mütalaası alınmak suretiyle Bakanlar Kurulu kararı ile belirtilen yerlere tayin edilecekler hakkında 1 inci fıkra hükmü uygulanmaz.” hükmü getirilmiştir.

T.C. Emekli Sandığı iştirakçisi olarak Devlet Su İşleri'nden (herhangi bir kamu kurumu da olabilir) emekli olan bir inşaat mühendisinin kendisine yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra tekrar bir yapı denetim şirketinde ya da başka bir şirkette denetçi mühendis olarak veya başka bir unvan ile çalışmaya başlaması halinde, emekli aylığının kesilmesi noktasında önemli olan emekli olduktan sonra çalışılmaya başlanılan kuruluşun statüsüdür.

Eğer bir kamu kuruluşunda çalışılmaya başlanılmışsa, ilgili kişinin emekli aylığının kesilmesi için emekli memuru çalıştıran kamu kurumunun Emekli Sandığı'na bunu yazı ile bildirmesi gerekmektedir. Bunun üzerine de Sandık ilgili kişinin emekli aylığını kesecektir.⁶⁷ Buna karşın çalışılmaya başlanılan yer bir Kamu kurumu değil ise bu kuruluşun Sandığa bildirme yükümlülüğü olmadığı gibi ilgilinin emekli aylığı da kesilmeyecektir. Ancak bu kere aynı şirketin ilgiliyi 506 Sayılı Kanunun 3'üncü ve 63'üncü maddeleri gereğince SSK'na sosyal güvenlik destek primi ile çalışan olarak bildirmesi gerekmektedir.

Görüldüğü üzere Emekli Sandığında SGDP uygulaması söz konusu değildir. Sadece Sandık emeklisi olup da Kamuya ait yerlerde İş Yasası kapsamında yeniden çalışmaya başlayanların emekli maaşı

⁶⁷ <http://www.zaman.com.tr/?bl=yazarlar&alt=&trh=20040818&hn=80679.18.08.2004>

kesilmektedir. Bu tür kişileri çalıştıran kamu kurumlarına Emekli Sandığına bildirim yükümlülüğü getirilmiş ancak aksine hareket edenler için bir müeyyide öngörülmemiştir. Bu nedenle Sandık kayıtlarında, emekli olduktan sonra bu tür konumda olanlar hakkında herhangi bir istatistiki veriye ulaşılamamıştır.

3-Emekli Sandığından Yaşlılık Aylığı Alanlar

Emekli Sandığından yaşlılık aylığı alanların profilini inceleyerek tüm sosyal sigorta kurumlarımız hakkında bu açıdan bir karşılaştırma yapabilme imkanına ulaşılabilecektir. Bu inceleme, sandıktan yaşlılık aylığı alanlar, yaş gruplarına ve il il dağılımlarına göre kategorize edilerek yapılacaktır.

A-Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların Cinsiyet Ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda (Tablo I), 2003 yılı sonu itibariyle Emekli Sandığından yaşlılık aylığı alanların dökümü yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 2003 yılında Emekli Sandığından yaşlılık aylığı alanlardan (947.680 kişi) 738.803 kişinin 65 yaş altında olduğu yani yaklaşık %78'nin 15-65 yaş aralığında çalışma gücü içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. 65 yaş altı gruptan ise 500.334 kişi erkek emekli olup geri kalan 238.469 kişi ise kadın emeklilerdir.

TABLO I : Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların Cinsiyet Ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımını Gösteren Tablo

Yaş Grupları	Kadın	Erkek	Toplam
-39	1.159	1.544	2.703
40-44	35.115	13.660	48.775
45-49	80.826	92.616	173.442

50-54	64.883	156.924	221.807
55-59	36.757	137.922	174.679
60-64	19.729	97.668	117.397
65-69	10.980	72.034	83.014
70-74	8.683	53.487	62.170
75-79	7.682	33.756	41.438
80-+	4.951	17.304	22.355
Toplam	270.765	676.915	947.680

Kaynak: <http://www.emekli.gov.tr/ISTATISTIK/tahsis.html#t7,04.05.2004>

B- Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların İllere Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda sandıktan yaşlılık aylığı alanların bazı illerdeki sayısı yer almaktadır. Tablo II'deki iller, SSK'da SGDP uygulamasında kayıtlı olarak SGDP ödeyenlerin sayısının çok olduğu ilk 20 il dikkate alınarak seçilmiştir. Tablodan da anlaşılabacağı üzere Sandık emeklileri Ankara, İzmir, İstanbul, Bursa, Antalya, Balıkesir ve İçel illerinde yoğunlaşmaktadır. Genel olarak Ülkemizin üç büyük ilinin bu açıdan da ilk sıralarda olma durumunu bir kenara koyarsak, Sandık emeklilerinin tatil yörelerini tercih ettiklerini söylemekte mümkündür.

TABLO II: Emekli Sandığı'ndan Yaşlılık Aylığı Almakta Olanların İllere Göre Dağılımı Gösteren Tablo

İLLER	EMEKLİ SAYISI
ADANA	21.172
ANKARA	149.596
ANTALYA	29.306
AYDIN	17.755
BALIKESİR	26.163
BURSA	31.711
ÇANAKKALE	10.495

DENİZLİ	13.756
ESKİŞEHİR	17.239
HATAY	10.708
İÇEL	22.676
İSTANBUL	74.970
İZMİR	94.853
KAYSERİ	11.655
KOCAELİ	15.947
KONYA	21.633
MANİSA	16.500
MUĞLA	13.934
SAKARYA	8.533
TEKİRDAĞ	9.541
TOPLAM	618.143

Kaynak: <http://www.emekli.gov.tr/ISTATISTIK/tahsis.html#t7>, 04.05.2004

VI-SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ ÖDEYEREK ÇALIŞMANIN İSTİHDAM PİYASASINA YÖNELİK DİĞER KANUNLAR AÇISINDAN HÜKÜM VE SONUÇLARI

1-4857 Sayılı İş Kanunu ve SGDP'ne Tabi Çalışanlar

A-SGDP'ne Tabi Çalışanların İş Kazası Geçirmesi

SSK'dan, Bağ-Kur'dan veya T.C. Emekli Sandığı'ndan ya da özel banka ve borsaların sandıklarından yaşlılık (emeklilik) aylığı almaya başlayanlar daha sonra gerek emekli aylıklarının yetmemesi gerekse başka nedenlerle işçi sıfatı ile yani bir iş sözleşmesi mucibince bir işyerinde yeniden çalışmaya başlayabilmektedirler. Yeniden İş Kanunu kapsamında çalışma yaşamına dönenlere bu kanunun nasıl uygulanacağı önemlidir. Yaşlılık (emeklilik) aylığı almakta iken SGDP ödeyerek bir işte çalışanlara ait bu süreler sigortalılık süresinden sayılmaz, hizmetlerin birleştirilmesinde bu süre

geçerli değildir. Ancak, sosyal güvenlik destek primi ödenirken iş kazası veya meslek hastalığı halinde kendilerine ya da vefat etmişlerse geride kalanlarına;

- Sağlık yardımı yapılır,
- İstirahatlı kaldıkları sürece günlük ödenek verilir,
- Sakatlık meydana gelmiş ise sürekli gelir verilir,
- Gerekliyse, protez araç ve gereçleri sağlanır, takılır, onarılır ya da yenilenir,
- Tedavi olabilecekse yurtdışına gönderilir,
- Cenaze masrafı karşılığı verilir,
- Sigortalının ölümünde geride kalanlarına emekli aylığına ilave olarak gelir bağlanır.⁶⁸

B- Emekli Olarak Çalışanların Yıllık Ücretli İzni

Emekli olduktan sonra aynı işverenin aynı işyerinde çalışmaya devam edenlerin izin hakkına yönelik bir yasal düzenleme yoktur. Ancak, gerek 1475 sayılı eski İş Kanunu ve gerekse 4857 sayılı yeni İş Kanununda, yıllık izin hakkının uygulanmasında, işverene bağlı tüm işyerlerinde işçinin geçirdiği kıdem baz alınmaktadır. Bir işyerinde çalışırken emekli olup, aynı işverene bağlı işyerlerinde çalışmaya devam eden işçinin yıllık izin hakkı belirlenirken işyerindeki kıdeminin, önceki çalışmalarıyla birlikte değerlendirilmesi Kanunun amacına uygun düşecektir. Bu nedenle, SSK'ndan yaşlılık aylığı alarak aynı işverene bağlı işyerlerinde, SGDP ödeyerek çalışmaya devam eden işçilerin izin kıdemi de devam edecektir.⁶⁹

⁶⁸ KURT,Resul,a.g.e.,s.596.

⁶⁹ KURT,Resul,a.g.e.,s.599.

C-Emekli Olarak Çalışanların Kıdem Tazminatı

Aynı işverenin işyerinde çalışmakta iken emekli olan bir işçi, halen yürürlükte olan 1475 sayılı eski İş Kanununun 14. maddesi gereğince kıdeminin karşılığı olan Kıdem Tazminatı'nı alması nedeniyle kıdem süresini de sıfırlamış olmaktadır. Bu nedenle de yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra aynı işverenin işyerlerinde tekrar işe başladığı zaman yeni işe başlamış işçiler gibi kıdemsiz olacaktır.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin kararları da bu yöndedir. Anılan Daire bir kararında⁷⁰ ; "Emekli olup, kıdem tazminatı aldıktan sonra işyerinde çalışmasını sürdüren işçinin işyerinden ikinci ayrılışında kıdem tazminatı ve yıllık ücretli izin hesabında kıdem tazminatını aldığı önceki süreleri dikkate alınmaz." hükmü verilmiştir. Yargıtay kararında da olduğu üzere bu tür konumda olanlar için yıllık ücretli izne hak kazanma hususu da aynı şekilde değerlendirilecektir.

D-Emekli Olarak Çalışanların İhbar Tazminatı

Bir sosyal güvenlik kuruluşundan gelir veya yaşlılık aylığı almakta iken bir hizmet akdine tabi olarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan kimselerin belirsiz süreli iş sözleşmelerinin 4857 sayılı İş Yasasının 17'inci maddesinde belirtilen esaslara uyulmadan sona erdirilmesi halinde, işi terk eden işçi ya da işçinin işine son veren işveren, aynı maddede belirtilen bildirim sürelerine ilişkin ücret tutarında tazminat ödemek durumunda kalacaktır. Bu şekilde ödenecek tazminat da uygulamada "ihbar tazminatı" olarak adlandırılmaktadır.⁷¹ Buna göre, emekli olduktan sonra

⁷⁰ KURT, Resul, ,a.g.e.,s.599.

⁷¹ KURT,Resul, a.g.e., s.598.

yeniden çalışmaya başlayanlar için de 4857 sayılı Yasanın ilgili hükümleri çerçevesinde ihbar tazminatı ödenecektir.

E-Emekli Olarak Çalışanların Yeni İş Arama İzni

İş Kanunu bağlamında irdelenebilecek bir diğer husus da SGDP'ne tabi olarak çalışan emeklilere de 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 27. maddesine göre iş arama izni verilip verilemeyeceğidir. İster emekli olsun ister emekli olmasın hizmet akdi ile çalışan işçilerin hepsi 4857 Sayılı İş Kanunu'na tabi olduklarından aynı haklara sahiptirler. Emeklilik, İş Kanunu ile alakalı değil sosyal güvenlik kanunları ile ilgili bir terimdir. Buna göre SGDP'ne tabi olarak çalışan emeklilere de ihbar öneli süresi boyunca her gün veya toplu olarak iş arama izni verilmelidir.⁷²

2-2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ve SGDP'ne Tabi Çalışanlar

Sendikalar kanununun 20'inci maddesi üyelik şartı ile ilgili olarak "Onaltı yaşını doldurmuş olup da bu Kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler. Onaltı yaşını doldurmamış olanların üyeliği kanuni temsilcilerinin yazılı iznine bağlıdır." diyerek genel şartı ortaya koymuştur. Öte yandan sendika üyeliğinin sona ermesini düzenleyen 25'inci maddesinin son paragrafı, "Bağlı bulundukları, kanunla kurulu kurum ve sandıklardan yaşlılık, emeklilik veya malullük aylığı veya toptan ödeme alarak, işten ayrılan işçilerle, işkolunu değiştiren işçilerin sendika üyeliği sona erer. Çalışmaya devam edenler hakkında bu hüküm uygulanmaz. Ancak, sendika şubesi, sendika veya konfederasyonların yönetim ve denetim kurullarındaki görevleri sırasında yaşlılık, emeklilik veya malullük aylığı ya da

⁷² <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/12/20/yazarlar/yazarlar152.html>,20.12.2004

toptan ödeme alan yöneticilerin sendika üyeliği, görevleri süresince ve yeniden seçildikleri sürece devam eder.”hükmünü içermektedir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere sendika üyesi bir işçi kendisine yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra işinden ayrılmaz ve çalışmaya devam ederse yahut ta çalıştığı işyerinden ayrılrsa bile aynı iş kolunda farklı bir işyerinde çalışmaya devam ederse sendika üyeliği devam edecektir. Kişi emekli olduktan sonra iş kolunu değiştirerek çalışmaya devam ederse bu kez yeni iş kolunda sendika üyesi olabilecektir. Yine sendikalarda idari görevde iken kendisine yaşlılık aylığı, malullük aylığı bağlanan ya da toptan ödeme almış olanların yöneticilik pozisyonları devam ettiği müddetçe sendika üyelikleri de devam edecektir. Bu arada bu görevleri bitenler yeniden seçilirlerse yine sendika üyelikleri sona ermeyecektir.

3-4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve SGDP’ne Tabi Çalışanlar

Ülkemizde ilk defa 4447 sayılı Kanunla yürürlüğe konulan işsizlik sigortasının amacı, bu sigorta koluna ilişkin kuralları ve uygulama esaslarını düzenlemek ve sigortalılara işsiz kalmaları halinde, anılan kanunda belirtilen ödeme ve hizmetlerin yerine getirilmesini sağlamaktır.

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Yasasının 46’ıncı maddesine göre, sosyal güvenlik kuruluşlarından yaşlılık aylığı alırken SGDP ödeyerek yada ödemeksizin yeniden çalışmaya başlayanlar işsizlik sigortası kapsamı dışındadırlar. Bu tür konumda olanlar için herhangi bir işsizlik sigortası kesintisi yapılmayacağı gibi, işsizlik sigortası yardımlarından yararlanmaları da söz konusu olmayacaktır.

4-5277 Sayılı 2005 Mali Yılı Bütçe Kanunu ve Emekli Çalışanlar

5277 sayılı 2005 Yılı Mali Bütçe Kanununun⁷³ 25'inci maddesinin f fıkrası ile, emekli olduktan sonra yeniden çalışma konusuna yönelik bazı yeni hükümler getirilmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından atananlar, Bakanlar Kurulu kararı veya müşterek kararnameyle atanan veya görevlendirilenler, Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılan seçimler sonucunda görev verilenler ile yükseköğretim kurumlarının öğretim üyeliklerine yapılacak atamalar hariç olmak üzere, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emeklilik veya yaşlılık aylığı alanlar, anılan maddenin (a) fıkrasının üçüncü paragrafında belirtilen kurum ve kuruluşların (Genel bütçeye dahil dairelere, katma bütçeli idarelere, döner sermayelere, kefalet sandıklarına, sosyal güvenlik kurumlarına), kadrolarına açıktan atanamazlar.

Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emeklilik veya yaşlılık aylığı alanlar bu aylıkları kesilmeksizin; genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, il özel idareleri, belediyeler ve il özel idareleri tarafından kurulan birlik ve işletmeler, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmelerinde ve sermayesinin % 50'sinden fazlası kamuya ait olan diğer ortaklıklarda herhangi bir kadro, pozisyon veya görevde çalıştırılmaz ve görev yapamazlar. Diğer kanunların emeklilik veya yaşlılık aylığı almakta iken emeklilik veya yaşlılık aylıkları ve/veya diğer tazminatları kesilmeksizin atanmaya, çalıştırılmaya veya görevlendirilmeye izin veren hükümleri ile 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun ek 11 inci maddesine göre alınmış Bakanlar Kurulu kararları 2005 yılında uygulanmaz. Burada belirtilen hükümler;

1) Cumhurbaşkanlığına seçilenler,

⁷³ R.G.,31.12.2004.,25687 1.Mükerrer.

- 2) Dışarıdan Bakanlar Kurulu üyeliğine atananlar,
- 3) Yasama Organı üyeliğine seçilenler, mahallî idareler seçimleri sonucuna göre görev alanlar,
- 4) Sadece toplantı veya huzur ücreti ya da hakkı ödenen görevleri yürütenler ile yönetim ve denetim kurulu üyeliği ücreti karşılığında görevlendirilenler,
- 5) Yaş haddini aşmamış olmaları kaydıyla her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ders ücreti karşılığı ders görevi verilenler (Öğretim üyeliğinden emekli olanlardan üniversitelerde ders ücreti karşılığı ders görevi verilenler hakkında yaş haddini aşmamış olmaları kaydı aranmaz.),
- 6) Vakıf üniversitelerinde görev alanlar,
- 7) Özel kanunlarında emeklilik veya yaşlılık aylığı kesilmeksizin çalıştırılma veya görev yapma hakkı verilenlerden Cumhurbaşkanı tarafından atananlar, Bakanlar Kurulu kararı veya müşterek kararname ile atanan veya görevlendirilenler ve Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılan seçimler sonucunda görev verilenler, hakkında uygulanmaz, bu şekilde emekli maaşı alarak kamuda çalışabilmek bazı istisnalar hariç yasaklanmıştır.

Bu arada 2005 yılı Bütçe Kanunu yürürlüğe girinceye kadar emekli oldukları kurumdan (SSK, Bağ-Kur, T.C. Emekli Sandığı'ndan) aldıkları sağlık karnesi ile hastanelerde muayene ve tedavi olabilen gerektiğinde ilaç alabilen emeklilerden, 2005 yılı Ocak ayında Kanun gereğince emekli aylıklarını durdurarak emekli statüsünden çıkan ve 506 sayılı Kanun kapsamında yeniden çalışmaya başlayan kamu kesimi emeklileri sağlık karneleri ile muayene ve tedavi olamayacaklardır.

Bütçe Kanununun yürürlüğe girdiği tarih olan 01.01.2005 gününden itibaren sosyal güvenlik destek primi yerine normal çalışanlar gibi SSK'na prim ödenmeye başlandığında 506 sayılı Kanunun 32'nci maddesi gereğince bu kişilerin muayene ve tedavileri için en az 90 gün ve 35'nci

maddesi gereğince de eş ve çocuklarının muayene ve tedavileri için en az 120 gün SSK'na prim ödenmesi gerektiğinden sağlık hizmetlerinden yararlanamayacaklardır.

Öte yandan, 2005 yılı Bütçe Kanunu'nun 25/f fıkrası gereğince emekli aylığını kestirenlerden daha sonra yeniden talepte bulunanların emekli aylıklarının daha az bağlanması riski ve emeklilik hakkının ortadan kalkması tehlikesi de söz konusudur. Örnek ile açıklamak gerekirse; T.C. Emekli Sandığı'ndan unvanlı bir kadrodan emekli olarak, makam ve görev tazminatı ile (mesela bölge müdürü kadrosuyla) emekli olan birisi kamuda (özel sektörde değil) hizmet akdi ile (mesela belediyede) işe başlarsa, T.C. Emekli Sandığı'ndan aldığı aylık kesilecek ve kendisi için SSK'na prim ödenmeye başlanacaktır. Bu kişi bugün vefat etmiş olsa 2829 sayılı kanun gereğince, en son kurum SSK olduğu için geride kalan eş ve çocuklarına T.C. Emekli Sandığı değil SSK aylık bağlayacak olduğundan bir önceki aylığının yarısı kadar bir ölüm aylığı dul ve yetimlerine verilecektir. Eğer kişi 3,5 yıl SSK'na prim öderse bu kez yine T.C. Emekli Sandığı'ndan emeklilik hakkını yitirecek ve SSK'dan düşük bir aylık ile emekli olacaktır.⁷⁴

⁷⁴ <http://www.zaman.com.tr/?bl=yazarlar&alt=&trh=20050212&hn=142127,12.02.2005>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERDE YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I-GENEL OLARAK

AB ülkelerinde genelde Sosyal Politika özelde ise sosyal güvenlik hukukuna⁷⁵ ilişkin konular uyumlaştırmanın zorunlu olmadığı, çok temel ilkeler üzerinde ortak hareket etmeyi öngören bir alandır. Temel ilkeler dışında, her bir AB üyesi ülke kendi toplumsal ihtiyaçlarına, idari, sosyal ve kültürel geleneklerine göre düzenlemeler yapabilmekte ve idari yapılanmalar kurabilmektedirler. Diğer taraftan AB ülkelerinde istihdamda kalma süresinin uzatılması yolunda önemli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir.. Aşağıdaki tabloda (Tablo III) 55-64 yaş arası nüfusun istihdama katılma oranının artırılmasına yönelik çalışmaların sonuçları yer almaktadır.

TABLO III: AB Ülkelerinde 55-64 Yaş Arası Nüfusun İstihdama Katılma Oranını Gösteren Tablo

Ülkeler	55-64 Arası Nüfusta Çalışma Oranı (Tüm Sektörler)		
	1990	2001	Değişim
Almanya	36,8	36,8	0,0
Avusturya	Veri Yok	27,4	-

⁷⁵Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku (ABSGH), Birliğe üye ülkelerin sosyal güvenlik hukukları ile ilgili bir kavram değildir. AB'nin gelişim süreci içerisinde üye ülkeler sosyal güvenlik hukukları arasında bir uyumlaştırma ve koordinasyon sağlama ve sonuçta serbest dolaşımın önünden sosyal güvenlik haklarını bir engel olmaktan çıkartarak bu hakların korunmasını sağlamayı konu alan; bu maksatla AB organlarının çıkartmış oldukları hukuki düzenlemelere dayalı bir hukuk dalıdır. (ARICI,Kadir, Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku,Ankara 1997,s.57.)

Belçika	21,4	25,2	3,8
Danimarka	53,6	56,6	3,0
Finlandiya	42,5	45,9	3,4
Fransa	35,6	36,5	0,9
Hollanda	29,7	39,3	9,6
İngiltere	49,2	52,2	3,0
İrlanda	38,6	46,6	8,0
İspanya	36,8	39,2	2,4
İsveç	69,4	67,0	-2,4
İtalya	21,9	18,6	-3,5
Lüksemburg	28,2	24,8	-3,4
Portekiz	47,0	50,3	3,3
Yunanistan	40,8	38,0	-2,8

Kaynak: <http://www.eiro.eurofound.eu.int/2002/08/inbrief/be0208301n.html>

(OECD 2002 Tahminleri)

Tablo bütünüyle ele alındığında, toplamda, AB üyesi 15 ülkede 55 yaşından sonra istihdama katılma oranının 1990'dan 2001'e gelindiğinde, yaklaşık %25 arttığı görülmektedir. AB üyesi ülkelerdeki bu artışa rağmen ilgili ülkeler arayışlarını sürdürmekte olup yukarıdaki tabloda yer alan verileri destekler şekilde, Alman Sigorta Kurumu Başkanı Dieter Hundt, "çalışma yaşamında daha uzun süre kalınmasını sağlayacak bir emeklilik" sisteminin kurulması gerekliliğini ifade etmektedir.⁷⁶

II-AB ÜYESİ ÜLKELERDE YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

AB üyesi ülkelerdeki yaşlılık aylığı alanların yeniden çalışmasına ilişkin uygulamalara bakıldığında, çoğu ülkede yaşlılık aylığı alınan dönemde çalışmak isteyenlerin önünde herhangi bir yasal engel

⁷⁶ <http://www.eiro.eurofound.eu.int/2002/08/inbrief/be0208301n.html>, 15.05.2004

olmadığını, yaşlılık aylığı alınırken başka işlerden elde edilen gelirler, önceden ilan edilmiş olan gelir düzeylerini aşarsa (hatta bazı ülkelerde bölgelere göre de farklı belirlenebilmekte), aşan miktar oranında yaşlılık aylığından kesintiye gidilmekte olduğunu (Almanya, Belçika, Danimarka örnekleri), bazılarında ise yaşlılık aylığının tamamen kesildiğini (Avusturya), bazı ülkelerde ise emeklilik döneminde elde edilen gelirlerin yaşlılık aylığı hakkını ve miktarını etkilemediğini (Finlandiya örneği), yine yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra ilgilinin eski işverenin yanında tekrar çalışabilmesi için belirli bir sürenin geçmesi şeklinde sınırlama konduğunu (Fransa örneği; bu ülkede emekli olan bir şahsın eski işverenin yanında tekrar işe dönebilmesi için en az 6 aylık bir sürenin geçmesi gerekmekte) , öte yandan ileri yaşta çalışmayı teşvik eden uygulamalar bağlamında normal emekliliğe hak kazananların 65 yaşından sonra çalışması durumunda, sosyal güvenlik katkı primlerinin kaldırılmakta olduğu görülecektir (İspanya örneği, 2002 yılında yapılan reformla).

1-Almanya

Almanya'da yaşlılık aylığı alan bir emeklinin elde ettiği kazanç belirli bir orana kadar kesintiden muaftır. Bu miktar 2004 yılı için yaklaşık 400 Euro'dur. Yani emeklilik döneminde elde edilen gelir aylık 400 Euro ve altında ise bu kazançtan dolayı kişinin yaşlılık aylığında herhangi bir kesinti söz konusu değildir. Esasında söz konusu muafiyet miktarı, ilgilinin aktif olarak çalışırken ödediği prim miktarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin her ikisi de 25 yıl çalışmış olan ancak çalıştıkları sektörlerle ilgili olarak ödedikleri prim miktarı farklı olan kişiler için yaşlılık döneminde elde ettikleri kazançlara uygulanan muafiyet miktarı da farklılık göstermektedir.

Emeklilik döneminde elde edilen gelirin aktif dönemde ödenen prim miktarını aşan kısım için yaşlılık aylığında indirim yapılmaktadır. Yaşlılık aylığına uygulanacak indirim miktarı ise kazanç miktarına bağlı olarak farklılık

göstermektedir. Söz konusu kesinti oranı elde edilen kazanç miktarına göre yaşlılık aylığının 1/3'ü, 1/2'si ve 2/3'üdür.

Diğer yandan, tam emeklilik aylığı alan ve 65 yaşından önce emekli olan bir kişinin tekrar çalışmaya başlaması durumunda elde ettiği kazancın 325 Euro'ya kadar olan kısmı yaşlılık aylığı üzerinde herhangi bir etkide bulunmamaktadır. Bu miktarı aşan kısım için yukarıda belirtildiği üzere her sigortalı için farklı olarak belirlenen tavan sınırı göz önünde bulundurularak yaşlılık aylığında indirim yapılmaktadır.⁷⁷

2-Avusturya

Normal yaşlılık aylığı alan bir emekli herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan gelir getirici bir işte çalışabilmektedir. Elde edilen gelirin 630 Euro'ya kadar olan kısmının yaşlılık aylığı üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

Normal emeklilik yaşından önce emekliye ayrılan ve tekrar çalışmaya başlayan bir kişinin ücretli veya bağımsız çalışma karşılığı elde ettiği gelirin 309,38 Euro'yu aşması durumunda yaşlılık aylığı durdurulmaktadır.

Kısmi yaşlılık aylığı alan bir emeklinin tekrar çalışmaya başlaması durumunda yaşlılık aylığında indirim yapılmaktadır. İndirim miktarı ise kısmi yaşlılık aylığının hesap yöntemine bağlı olarak farklılık göstermektedir.⁷⁸

⁷⁷ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm,13.10.2004

⁷⁸ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm,13.10.2004

3-Belçika

Ücretli çalışanların yaşlılık ve dul aylıkları rejimine ilişkin 21 Aralık 1967 tarihli Krallık Kararnamesinin 64'üncü maddesi uyarınca, elde edilen gelirin belirli sınırlar içinde kalması kaydı ile yaşlılık aylığı alınırken gelir getirici bir mesleki faaliyette bulunulması mümkündür.

Ayrıca, bir sanat ürününün veya bilim eserinin ortaya konulması için yapılan mesleki faaliyet, istihdam piyasasına herhangi bir etkide bulunmaması, ilgilinin Ticaret Kanunu anlamında bir ticaret sıfatını taşımaması ve önceden bildirimde bulunulması şartı ile herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmamaktadır.

Mesleki faaliyete getirilen sınırlama, ilgilinin yaptığı işin niteliğine (ücretli çalışan, bağımsız çalışan, yardımcı çalışan...), medeni durumuna (bakımında çocuk bulunması veya bulunmaması) ve normal emeklilik yaşından önce erken emekliye ayrılmış olması durumuna göre farklılık göstermektedir.

Bir meslek kazancı neticesinde elde edilen gelirin belirlenen miktarların % 15'nin altında olması durumunda, miktarı aşan kısmın yüzdesine eşit bir oranda ilgilinin yaşlılık aylığında indirim yapılır. Meslek gelirinin önceden belirtilen miktarları % 15'ten daha fazla bir oranda geçmesi durumunda ise yaşlılık aylığı ödenmemektedir.

Örneğin, yıllık yaşlılık aylığı 10.000 Euro olan ve herhangi bir aile yükümlülüğü bulunmayan bir emekli şahsın serbest bir meslek faaliyeti neticesinde elde ettiği geliri 6.500 Euro'dur. Serbest meslek kazancı neticesinde elde ettiği gelirin 562,74 Euro'su herhangi bir kesintiye tabi tutulmayan miktarını – ki 5.937,26 Euro'dur - % 9,47 oranında aşmaktadır. Bu durumda, yaşlılık aylığında % 9,47 oranı karşılığı 947 Euro indirim yapılacaktır.

4-Danimarka

Sosyal güvenlik sistemi prim esasına dayanmaktadır. Vergi kesintileri esastır. Hak sahibine bağlanacak yaşlılık aylığı ilgilinin çalışma süresine bağlı olarak hesaplanmaktadır. Yaşlılık aylığı alan bir emeklinin tekrar çalışmaya başlayarak kazanç veya bir ek gelir elde etmesine bağlı olarak yaşlılık aylığına kesinti uygulanmaktadır.

Emekli kişinin tekrar çalışmaya başlaması durumunda bir yılda 31.008 Euro'yu (DDK 230.300) aşan her 13 Euro'luk (DDK 100) dilim için yaşlılık aylığında 4,04 Euro (DKK 30) indirim yapılmaktadır.

Yaşlılık aylığı haricinde elde edilen kazanç ve evliler için (emeklinin ve eşinin gelirleri) kişi başına yılda 13.733 Euro'yu (DKK 102.000), ayrı yaşayan kişi başına ise 6.840 Euro'yu (DKK 50.800) aşan her türlü gelir karşılığı yaşlılık aylığı içindeki tamamlayıcı ödenek tutarında %30 oranında indirim yapılır. Eşin ayrıca bir yaşlılık aylığı hakkı bulunmuyor ise 21.408 Euro'ya (DKK 159.000) kadar olan geliri dikkate alınmamaktadır. Emekli kişinin elde ettiği gelirin tamamlayıcı yaşlılık aylığı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

5-Finlandiya

Birleşme mümkündür, yani emekli aylığı alan kişilerin çalışması serbesttir. Başka işlerden alınan ücret, yaşlılık aylığı hakkını ve miktarını etkilemez.⁷⁹

⁷⁹ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm, 13.10.2004

6-Fransa

Yaşlılık aylığı talep edilebilmesi için ilke olarak çalışma hayatının sonlandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, belirli koşullarda tekrar gelir getirici bir faaliyette bulunulması mümkün olup bağımlı ve bağımsız çalışmaya göre değişen hususlar vardır.

A-Ücretli Çalışanın Durumu

Ücretli çalışması sonucunda yaşlılık aylığı almaya başlayan bir şahıs, yaşlılık aylığı almaya başladığı tarihten itibaren en az altı ay geçtikten sonra eski işverene bağlı olarak da çalışmaya başlayabilmektedir. Ayrıca, kendi adına bir işyeri açabilmekte ve eski işvereni ile bir müşteri gibi de çalışabilmektedir. Uygulama 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren geçerlidir.

Gelirler toplamının (yaşlılık aylığı ve meslek kazançları) mesleki faaliyet karşılığı elde edilen en son brüt gelirin altında kalması kaydı ile temel yaşlılık aylığında herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Tamamlayıcı yaşlılık aylığı ise çalışma karşılığı elde edilen gelir miktarına göre askıya alınmakta veya azaltılmaktadır.

B- Bağımsız Çalışma Durumu

Gelirler toplamının (yaşlılık aylığı ve meslek kazançları) coğrafi bölge dağılımına göre Kararname ile belirlenecek belirli bir miktarın altında kalması kaydı ile temel yaşlılık aylığında herhangi bir değişiklik olmamaktadır.

Tamamlayıcı yaşlılık aylığında herhangi bir değişiklik olmamakta ve kesinti yapılmamaktadır. Sonuç olarak bağımsız çalışma durumu sonucunda yaşlılık aylığı almaya başlayan bir kişinin ücretli olarak

tekrar çalışmaya başlaması durumunda yaşlılık aylığında herhangi bir değişiklik olmamaktadır.

C-Yaşlılık Aylığı Almakta İken Tekrar Çalışmaya Başlayan Bir Kişinin Sosyal Ödenekler Bakımından Konumu

Kendi adına işyeri kuran emekliler ilke olarak aile yardımları, hastalık ve yaşlılık aylıkları için prim kesintisi ödemektedirler. Bununla birlikte uygulamada bazı istisnalar da mevcuttur ;

aa-Aile Yardımları Sigortası İçin Kesinti

Elde edilen gelirin belirli bir oranın altında kalması durumu hariç olmak üzere, yaşlılık aylığı alırken bir mesleki faaliyette bulunulması durumunda aile yardımları sigortası için prim kesintisi uygulanmaktadır. Aile yardımları sigortası için ödenecek prim oranının hesabında dikkate alınan 2004 yılı gelir miktarı 4.172 Euro'dur.

bb-Hastalık Sigortası İçin Kesinti

Yaşlılık aylığından ve mesleki faaliyetten elde edilen gelirin her birinden aynı anda hastalık sigortası için kesinti yapılmaktadır. Hangi sosyal güvenlik sisteminden hastalık sigortası hizmetlerinin alınacağına ilgilinin kendisi karar vermektedir. Emeklinin genel sosyal güvenlik rejiminden hastalık ödeneği alması durumunda asgari prim kesintisi uygulanmamaktadır.

cc-Yaşlılık Sigortası İçin Prim Kesintisi

Vergiye tabi olmayan gelir elde edilmesi durumunda dahi yaşlılık sigortası için prim kesintisi uygulanmaktadır. Bu durumda, ticaret ve serbest meslek sahipleri için geçerli olan bir saat çalışma karşılığı asgari

ücretin 200 katı temel alınarak hesaplanmış asgari prim miktarı uygulanmaktadır. Bu kesintiler herhangi bir hak talebine yol açmamaktadır.⁸⁰

7-Hollanda

Yaşlılık aylığı ikamet esasına göre tespit edilmektedir. Sosyal güvenlik kesintileri ise 65 yaşına kadar uygulanmaktadır. Hesaplanan yaşlılık aylığının belirli bir oranın altında kalması durumunda aradaki fark sosyal yardım olarak sigortalıya ödenmektedir.

Yaşlılık aylığı alan bir sigortalının 65 yaşından sonra tekrar çalışmaya başlaması ve eşinin de 65 yaşından küçük olması durumunda, elde ettiği kazançtan dul aylığı sigorta dalı için prim kesintisi uygulanmaktadır.

Diğer yandan, yaşlılık aylığı alan sigortalının aylığında tamamlayıcı şekilde ödenen bir sosyal yardım ödemesi var ise; ödenen söz konusu bu tamamlayıcı ödeme miktarı elde edilen kazanç oranında azaltılır. Ör: Sigortalının aldığı 900 Euro yaşlılık aylığı içinde 200 Euro tamamlayıcı ödeme var ve ilgili aynı zamanda 300 Euro kazanç elde ediyor ise 200 Euro tutarındaki sosyal yardım kesilir. Zira ilgilinin yaşlılık aylığı içindeki sosyal yardım miktarından fazla bir kazancı bulunmaktadır. Sigortalının elde ettiği kazanç ayrıca vergiye tabidir.

8-İngiltere

İngiltere'de sosyal güvenlik reformu çalışmaları çerçevesinde çıkarılan yeni Sosyal Sigortalar Yasası (The Pensions Bill) 12 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yasa ile, zorunlu emeklilik yaşı olan 65'ini doldurup da sigorta primlerini ödemeyi sürdüren sigortalıların emeklilik

⁸⁰ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm, 13.10.2004

gelirlerinin artmasına ve talepleri halinde toplu ödemeden yararlanmalarına imkan sağlanmaktadır.

Emekliye ayrılan kişiler, talep etmeleri durumunda yaşlılık aylığını daha geç bir tarihte alabilmekte ve toptan bir ödemeye hak kazanabilmektedirler. Toptan ödemeye uygulanacak faiz oranı İngiliz Merkez Bankasının uyguladığı faiz oranının en az % 2'si olacak şekilde kişileri daha uzun süre çalışmaya teşvik etmektedir.

Haftalık ortalama 100 Sterlin yaşlılık aylığına kazanan bir kişinin bu hakkını beş yıl boyunca kullanmaması durumunda belirtilen süre sonunda 30.000 Sterlin biriktirebilmektedir. Kadınlar 60 yaşından itibaren toptan ödeme hakkından faydalanmak üzere başvuruda bulunabilmektedirler.

Günümüze kadar bu uygulamadan yüksek yaşlılık aylığına sahip kişiler yararlanabilmekteydi. 12 Şubat 2004 tarihinden itibaren toptan ödeme imkanından herkesin faydalanmasına imkan sağlanmıştır. Toptan ödeme seçeneği Yaşlılık Aylıkları Kanununun bir parçasını oluşturmakta ve uygulamaya Nisan 2005'te ödemelere ise Nisan 2006 başlanacaktır.

Toptan ödeme, talepte bulunulan yıl içinde ek gelire sahip kişilere uygulanan verginin en alt düzeyinden kesintiye tabi tutulacaktır. Sonuç olarak hiç kimse, toptan ödemeden faydalanmak üzere başvuruda bulunduğu için ek bir vergiye tabi tutulmayacaktır.

Yaş durumuna bağlı yardımlar toptan ödemeden etkilenmemektedir. Yaşlılık aylığı ve diğer ödenekler desteklenmekte ve toplu ödeme indirimine yol açmamaktadır. İngiltere de emeklilik yaşından sonra eğer bir kişi gelir getiren bir işte çalışmaya devam eder yada yeniden çalışmaya

başlarsa, yahut ta gelir getirici bağımsız bir iş yaparsa emekliliğe hak kazanılması bu durumlardan etkilenmemektedir.⁸¹

9-İrlanda

İrlanda da iki tür aylık mevcut olup, kişilerin bu aylıklardan sahip oldukları türe göre emekli olduktan sonra çalışmaya ilişkin hususların değiştiğini görmekteyiz. Emekli Aylığı (Primsiz aylık) alan bir aylık sahibinin 65 yaşında olması halinde birleşme yapılmaz. Yani kişi bu durumda hem emekli aylığı alıp hemde çalışması söz konusu değildir. Burada birleşme yapılamazdan kasıt, emekli aylığı ile başka bir çalışmasından dolayı elde edeceği gelirlerin çakışamayacak olmasıdır. Diğer durumlarda birleşme mümkündür. İkinci aylık türü olan Primli Yaşlılık Aylığı alınması halinde ise kişi hem bu aylığı alabilmekte hem de çalışabilmektedir.

10-İspanya

Sistemde daha önceleri 65 yaşından sonra çalışma için bir teşvik söz konusu değilken, 2002 yılındaki reformdan sonra bu durum değişmiştir. Normal emekliliğe hak kazananların 65 yaşından sonra çalışması durumunda, sosyal güvenlik katkı primleri kaldırılmaktadır.⁸²

İspanya'da Tam Emeklilik durumunda aylık, ilgilinin ücretli bir mesleki faaliyet icra etmesi halinde askıya alınır. Buna göre eğer kişi kendi nam ve hesabına çalışıyorsa emekli aylığı askıya alınmayacaktır.

Kısmi emekli aylığı alan bir çalışanın kısmi aylık sahibi sıfatıyla aldığı aylık icra ettiği kısmi süreli iş için aldığı ücretle birleşir. Yani kişi eğer

⁸¹ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm,13.10.2004

⁸² BOLDRİN Michele, JÍMENEZ-MARTÍN Sergi, Alternatif Reform Senaryoları Altında İspanyol Emeklilik Harcamalarının Değerlendirilmesi Adlı Rapor, Kasım 2002,Çev.Büldan AYTEK,s.5.

kısmi aylık sahibi ve çalışması da kısmi süreli çalışma ise ancak bu durumda aylığı askıya alınmamakta ve çalışabilmesine devam edebilmektedir.

11-İsveç

İsveç'te 1998 tarihli mevzuat değişikliği ile primli sisteme geçilmiştir. Yeterli düzeyde çalışması olanlara çalışması karşılığı yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Yaşlılık aylığı yetersiz olanlara ise aylığının belirli bir miktara ulaşması amacı ile tamamlayıcı ödeme yapılmaktadır.

Yaşlılık aylığı alan emeklinin tekrar çalışması durumunda aylığında tamamlayıcı bir ödeme bulunuyor ise çalışarak elde ettiği gelir oranında aylığındaki tamamlayıcı ödeme miktarında indirim yapılmaktadır. Ayrıca, elde edilen gelirden vergi kesintisi alınmaktadır. Mesleki gelirler aylıktan yararlanma hakkını engellemediğinden birleşme mümkündür

12-İtalya

Ücretli veya ücretsiz çalışmadan elde edilen gelirle birleşme mümkündür. Yani emeklilik aylığı ile emeklilik sonrası dönemde elde edilen gelirler aynı zaman diliminde elde edilebilir. En düşük aylık miktarına kadar herhangi bir şart söz konusu değildir. Aylığın asgari miktarı aşan kısmı için, birleştirilebilir aylığın payı artan kısmın %70'i oranında artırılan asgari aylık tutarına eşittir

13-Lüksemburg

Normal yaşlılık aylığı olarak çalışanlar açısından birleşme sınırsız olarak mümkündür. Yani emeklilik gelirine sahip olunması tekrar çalışmanın önünde bir engel teşkil etmemektedir. Erken yaşlılık aylığı

alınması durumunda ise, iş tasnifine girmeyen veya arızı nitelik taşıyan bir faaliyetten elde edilen ücretle birleşme mümkündür. Başka bir deyişle, gelir getiren ve bir takvim yılına dağılan bir faaliyet ayda asgari sosyal ücretin 1/3'ünü aşmıyorsa birleşme yapılır. Bu tutarı aşıyorsa erken emeklilik sonrası çalışma mümkün olmamaktadır.

14-Portekiz

Birleşme sınırsız olarak yapılır. Yani kişilerin aldığı emeklilik aylığı türü ve şekli ile çalışma türü ve şekline bakılmamakta, emeklilerin çalışması önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Mesleki faaliyetten elde edilen ücret prime tabidir.⁸³

15-Yunanistan

Emekli kişinin yeni girdiği işi yetkili kuruma bildirmesi koşulu ile mesleki faaliyetten elde edilen kazançlarla birleşme mümkündür. 05.01.1999 tarihinden önce emekli olunmuşsa, yaş koşulu söz konusu olmaksızın aylığın ayda 734 Euro'yu aşan kısmı %70 oranında indirimli ödenir.

05.01.1999 tarihinden sonra emekli olunmuşsa, erkek veya kadın aylık sahibinin 55 yaşın altında yeniden başlaması halinde, bunların 55 yaşını doldurmalarından sonra askıya alınır.

⁸³ http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm, 13.10.2004

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ UYGULAMASI

I-SOSYAL SİGORTALAR KURUMUNDA SGDP UYGULAMASI

1-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımı

2003 yılı sonu itibariyle Kurumdan yaşlılık aylığı alanların toplam sayısı 2.694.834⁸⁴ olup bunlardan 2.237.966 kişisi erkek 456.868 kişi ise kadın emeklilerden müteşekkildir. Tablodan da görüleceği üzere bunların 1.937.334 kişisi yani %71'i incelenen 20 ilde toplanmaktadır. İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Adana ve Kocaeli illeri ise ilk başlarda yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi TABLO IV'de yer almaktadır.

TABLO IV: SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımını Gösteren Tablo

İLLER	Yaşlılık Aylığı Alanlar (31.12.2003)
Adana	77.251
Ankara	183.614
Antalya	47.194
Aydın	42.567
Balıkesir	57.155
Bursa	133.364
Çanakkale	20.775
Denizli	36.192
Eskişehir	47.517
Hatay	29.070
İçel	48.694
İstanbul	671.300
İzmir	242.802
Kayseri	49.183
Kocaeli	74.189

⁸⁴ SSK İstatistik Yıllığı 2003, s.127

Konya	49.636
Manisa	40.594
Muğla	29.596
Sakarya	32.521
Tekirdağ	24.120
Toplam	1.937.334

Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı 2003

2-SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda (TABLO V) 2002-2003 yıllarını kapsayan son iki yıllık dönemde SSK'dan yaşlılık aylığı alanların yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Tablonun incelenmesinden de görüleceği üzere 2002 yılında 1.984.624 kişinin 65 yaş altı grupta olduğunu görüyoruz. 65 yaş altı gruptakilerden 349.307 kişinin kadın geriye kalan 1.635.317 kişinin ise erkek olduğu anlaşılmaktadır. Bu ise 2002 yılında yaşlılık aylığı alanlardan %77'sinin çalışma gücü içerisinde olduğu anlamına gelmektedir. Yine 2003 yılında da Kurumdan yaşlılık aylığı alanlardan 2.077.440 kişinin yani toplam sayının %77'sine karşılık gelen bir kesimin 65 yaş altı grupta olduğu anlaşılmaktadır.

Bu yaş grubunda olanlardan 374.178 kişini kadın, 1.703.262 kişinin ise erkek olduğu görülmektedir. Buradan çıkartılabilecek bir diğer sonuç ise, sistemin halen genç emekliler vermeye devam ettiğidir. Bu bir yıllık dönemde, 65 yaş altı grubundaki emekli sayısında 92.816 kişilik yani yaklaşık %5'lik bir artış gerçekleşmiştir. Her ne kadar 4447 sayılı Yasa ile emekli olma koşulları güçleştirilmiş ise de, kademeli geçiş uygulamasından dolayı sistemin genç emekliler vermeye bir süre daha devam edeceği rahatlıkla söylenebilir.

TABLO V: SSK'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ GRUPLARI	2002			2003		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
-39	11.822	6.424	18.426	8.560	6.080	14.640
40-44	53.966	99.514	153.480	58.063	86.279	144.342
45-49	73.799	371.627	445.426	79.940	389.488	469.428
50-54	86.708	441.603	528.311	91.976	468.687	560.663
55-59	71.331	385.936	457.267	79.853	414.430	494.283
60-64	51.681	330.213	381.894	55.786	338.298	394.084
65-69	33.609	243.611	277.220	35.657	240.864	276.521
70-74	22.608	152.406	175.014	24.973	183.046	208.019
75-79	13.110	72.970	86.080	14.471	80.733	95.204
80+	6.765	26.262	33.027	7.589	30.061	37.650
TOPLAM	425.399	2.130.566	2.555.965	456.868	2.237.966	2.694.834

Kaynak: SSK Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir.

15-65 yaş arası nüfusun, çalışma ekonomisi literatüründe, çalışma yaşı içerisinde (aktif nüfus) yer aldığı düşünüldüğünde⁸⁵, Kurum emeklilerinin büyük bir çoğunluğunun çalışma yaşı döneminde emekliye ayrılabilirdikleri görülmektedir.

Türkiye'deki aile yapısını ve istihdama katılım oranlarını birlikte düşündüğümüzde kadın emeklilerin emeklilik döneminde çalışma eğiliminde olmadıkları söylenebilir. Bu emekli olunan sigorta kurumları bazında, özel sektörde çalışanlar için, çeşitli nedenlerden dolayı, SSK'dan emekli olmak yani gerekli sigortalılık süresini ve prim ödeme gün sayısını yakalamak diğer kurumlara nazaran zor olmaktadır. Konu kadın çalışanlar açısından biraz daha güçleşmektedir. Dolayısıyla SSK'dan emekli olduktan sonra daha çok erkek emeklilerin tekrar çalışma yaşamına dönme eğilim içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3-İllere Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyenlerin Sayısı

Kurum kayıtları incelendiğinde SGDP'ne tabi çalışanların sayılarının 2001-2003 dönemde bir artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Bu husus aşağıdaki tabloda (TABLO VI) SGDP'ne tabi kayıtlı çalışanların çokluğu dikkate alınarak seçilen ilk 20 il itibariyle belirtilen döneme yönelik olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Yaptığımız incelemede SGDP'ne tabi çalışanların yaklaşık %90'ı seçilen bu 20 ilden olduğu için diğer iller dikkate alınmamıştır.

TABLO VI: İllere Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyenlerin Sayısını Gösteren Tablo

İL	2001	2002	2003
ADANA	2.531	2.713	2.734
ANKARA	16.683	19.444	17.788
ANTALYA	2.974	3.355	3.535
AYDIN	1.345	1.334	1.545
BALIKESİR	1.648	1.725	1.833
BURSA	5.673	5.953	6.383
ÇANAKKALE	757	899	911
DENİZLİ	1740	1.887	2.131
ESKİŞEHİR	2.084	2.251	2.310
HATAY	935	1.269	1.378
İÇEL	1.737	1.931	1.974
İSTANBUL	53.585	55.057	57.399
İZMİR	13.684	13.598	13.969
KAYSERİ	1.414	1.447	1.610
KOCAELİ	5.671	5.365	5.760
KONYA	1.725	1.702	1.754
MANİSA	1.606	1.712	1.985
MUĞLA	1.338	1.423	1.520
SAKARYA	818	772	837
TEKİRDAĞ	1.696	2.003	2.271
TOPLAM	119.644	125.840	129.627

Kaynak: SSK Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Kayıtlarından Derlenmiştir.

⁸⁵ BİÇERLİ, Kemal, Çalışma Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.50

Tablo incelendiğinde SGDP'ne tabi olarak çalışanların yıllar itibariyle bir artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Yine bu kapsamda çalışmanın İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Kocaeli illerinde yoğunlaştığı da anlaşılmaktadır. Bu durum adı geçen illerin ülke ekonomisindeki ağırlıklarıyla da paralellik arz etmektedir. Yani ülke istihdamında önemli bir yeri olan adı geçen illerde emekli olduktan sonra çalışmanın da yoğun olması beklenebilir bir gelişmedir.

4-SGDP Uygulamasından Elde Edilen Prim Gelirleri

Burada inceleme konusu 20 ilde SGDP uygulaması sonucunda tahakkuk eden prim tutarları 2001-2003 dönemi arasında ortaya konmuştur.

A-2001 Yılı Tahakkuk Eden SGDP

TABLO VII: 2001 Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo

İLLER	Tahakkuk Eden SGDP
ADANA	3.595.902.061.021
ANKARA	28.806.457.283.699
ANTALYA	3.800.579.355.451
AYDIN	1.213.275.845.895
BALIKESİR	1.689.197.102.234
BURSA	7.393.861.805.526
ÇANAKKALE	787.667.962.473
DENİZLİ	1.830.812.689.238
ESKİŞEHİR	2.543.846.853.672
HATAY	1.099.499.407.226
İÇEL	2.288.218.532.017
İSTANBUL	95.956.529.814.298
İZMİR	18.972.059.445.768
KAYSERİ	1.621.423.722.118
KOCAELİ	8.331.035.209.265
KONYA	1.649.329.710.996
MANİSA	1.925.324.401.925
MUĞLA	1.588.400.028.533

SAKARYA	1.207.929.087.701
TEKİRDAĞ	2.310.578.271.454
20 İl Toplamı:	188.611.928.590.510
Genel Toplam:	203.212.147.670.401

Kaynak: SSK Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere 2001 yılı verilerine göre, SGDP uygulamasında İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa ve Antalya illerinin ilk sıralarda gelmektedir.

B-2002 Yılı Tahakkuk Eden SGDP

TABLO VIII: 2002 Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo

İLLER	PRİM GELİRLERİ
ADANA	5.461.931.534.264
ANKARA	39.635.458.933.335
ANTALYA	6.117.474.307.580
AYDIN	1.768.294.800.537
BALIKESİR	2.500.677.953.638
BURSA	11.245.241.086.819
ÇANAKKALE	1.348.753.253.604
DENİZLİ	2.800.802.834.430
ESKİŞEHİR	3.582.435.325.428
HATAY	2.795.818.434.434
İÇEL	3.443.345.452.797
İSTANBUL	137.884.425.464.258
İZMİR	27.126.914.065.415
KAYSERİ	2.417.934.992.857
KOCAELİ	12.191.721.435.825
KONYA	2.357.114.205.600
MANİSA	2.775.383.530.058
MUĞLA	2.371.107.760.890
SAKARYA	1.630.413.941.578
TEKİRDAĞ	3.699.539.395.997
20 İl Toplamı:	273.154.788.709.344.-Tİ
Genel Toplam:	295.565.589.169.687.-Tİ

Kaynak: SSK Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablonun incelenmesinden iller bazında 2001 yılı verilerine benzer bir sıralamanın oluştuğu görülmektedir. Yani SGDP uygulamasında tahakkuk eden prim gelirlerinde İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa ve Antalya illeri başta gelen iller arasında yer almaktadır.

C-2003 Yılı Tahakkuk Eden SGDP

TABLO IX: 2003 Yılında Tahakkuk Eden SGDP Tutarını İller İtibariyle Gösteren Tablo

İLLER	PRİM GELİRLERİ
ADANA	7.678.073.370.457
ANKARA	53.554.763.725.473
ANTALYA	8.732.834.838.414
AYDIN	2.482.689.746.545
BALIKESİR	3.575.718.899.998
BURSA	16.318.556.878.419
ÇANAKKALE	1.842.786.521.363
DENİZLİ	4.122.891.223.253
ESKİŞEHİR	5.062.540.279.690
HATAY	4.159.930.450.023
İÇEL	4.774.225.761.778
İSTANBUL	191.824.811.644.209
İZMİR	36.984.256.824.318
KAYSERİ	3.448.476.498.635
KOCAELİ	17.655.138.566.880
KONYA	3.252.012.086.982
MANİSA	5.064.888.166.558
MUĞLA	3.282.468.292.643
SAKARYA	2.203.001.036.845
TEKİRDAĞ	5.419.430.349.158
20 İl Toplamı:	381.439.495.161.641
Genel Toplam:	412.723.292.492.466

Kaynak: SSK Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablonun incelenmesinden görüleceği üzere, 2003 yılında da 2001 ve 2002 verilerine benzer bir sıralama oluşmuştur. Yani SGDP uygulamasında tahakkuk eden prim gelirlerinde İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa ve Antalya illeri başta gelen iller arasında yer almaktadır.

Bu tablolardan hareketle genel bir değerlendirme yapılacak olursa, SGDP uygulamasının Türkiye'nin sanayileşmiş kentleri ile hizmet sektörünün gelişmiş olduğu kentlerde yoğunlaşmakta olduğu söylenebilir.

5-SGDP Kapsamında Çalışanların Sektörel Dağılımı

Aşağıdaki tabloda (TABLO X), incelenen 20 ilde sektörlere göre SGDP kapsamında çalışanların dökümü yer almaktadır. Buna göre, 81. 620 kişi Hizmet Sektöründe (61-84 Kod arası) çalışmaktadır ki bu da %62,9'luk bir orana tekabül etmektedir. 35.712 kişi İmalat Sanayinde (20-39 Kod arası) çalışmakta olup bu ise %27,5'luk bir yüzdeye denk gelmektedir. İnşaat sektöründe (40-52 Kod arası) ise 10.914 kişi kayıtlı görünmekte ve %8,4'lük bir oranı teşkil etmektedir. SGDP kapsamında çalışanların en az olduğu sektörler ise 912 kişi ile Madencilik (11-19 Kod arası) %0.8 ve %0.4 oranı ve 469 kişi ile Tarım Orman Balıkçılık (01-04 Kod arası) sektörleridir..

TABLO X: SGDP Kapsamında Çalışanların Sektörel Dağılımını Gösteren Tablo

KOD	FAALİYET ADI	TOPLAM
01	TARIM VE HAYVANCILIK	429
02	ORMANCILIK VE TOMRUKÇULUK	25
04	BALIKÇILIK	15
11	KÖMÜR MADENCİLİĞİ	359
12	KÖMÜRDEN GAYRİ MADENLER	137
13	HAM PETROL VE TABİİ GAZ	15
14	TAŞ-KİL VE KUM OCAKLARI	267
19	DİĞER MADDELERİN İSTİHRACI	134
20	GIDA MADDELERİ SANAYİİ	2.605
21	İÇKİ SANAYİİ	152
22	TÜTÜN SANAYİİ	216
23	DOKUMA SANAYİİ	4.684
24	GIYECEK VE HAZIR DOKUMA EŞYA SAN.	2.627
25	AĞAÇ VE MANTAR MAMÜLLERİ	412
26	MOBİLYA VE TESİSAT İMALATI	374

27	KAĞIT VE KAĞITTAN EŞYA İMALATI	686
28	MATBAACILIK NEŞRİYATÇILIK İLG SAN.	2.013
29	DERİ VE DERİDEN EŞYA SANAYİİ	342
30	KAUÇUK SANAYİİ	371
31	ECZA VE KİMYEVİ MADDELER SAN.	2.102
32	PETROL VE KÖMÜR MÜŞTAKLARI SAN.	159
33	TAŞ, TOPRAK KİL VS.DEN İMALAT	1.655
34	METALLERE MÜTEALLİK ESAS END.	1.681
35	METALDEN EŞYA İM.(Makine Hariç)	5.074
36	MAKİNA İMAL VE TAMİRATI	3.667
37	ELEKTRİK MAK.CİH. VE MALZ. İMALİ	1.967
38	MÜNAKALE CİHAZLARI İMALİ	3.298
39	DİĞER MUHTELİF EŞYA İMALİ	1.627
40	İNŞAAT	7.655
51	ELEKTRİK, H.GAZI BUHARLA ISITMA	2.818
52	SU VE SİHHİ TESİSLER	441
61	TOPTAN VE PERAKENDE TİC.	11.758
62	BANKALAR VE MALİ MÜESS.	10.985
63	SİGORTALAR	877
64	GAYRİMENKUL İŞLERİ	292
71	NAKLİYAT	11.366
72	ARDİYE VE ANTREPOLAR	1.231
73	MUHABERE HİZMETLERİ	209
81	DEVLET HİZMETLERİ	1.118
82	AMME HİZMETLERİ	23.922
83	HUKUK, TİCARET VE TEKNİK HİZM.	18.393
84	EĞLENCE HİZMETLERİ	1.469
	GENEL TOPLAM	129.627

Kaynak: SSK Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Kayıtlarından Derlenmiştir.

II-BAĞ-KUR'DA SGDP UYGULAMASI

1-Bağ-Kur'dan Yaşlılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda (TABLO XI), 31.12.2003 itibariyle Kurumdan yaşlılık aylığı alanlar seçilen 20 il itibariyle belirtilmektedir. Buna göre Bağ-Kur emeklilerinin İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Balıkesir ve Manisa illerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. SSK'dan yaşlılık aylığı alan illerde ise İzmir'in ikinci sırada yer aldığını, Balıkesir ve Manisa'nın yerinde ise Adana ve Kocaeli'nin olduğu görülmektedir.

TABLO XI: Bağ-Kur'dan Yaşılık Aylığı Alanların İllere Göre Dağılımını Gösteren Tablo

İLLER	31.12.2003
Adana	16.796
Ankara	48.759
Antalya	19.133
Aydın	15.116
Balıkesir	19.139
Bursa	27.747
Çanakkale	8.518
Denizli	15.789
Eskişehir	9.701
Hatay	12.835
İçel	13.704
İstanbul	117.938
İzmir	44.481
Kayseri	11.534
Kocaeli	9.002
Konya	26.859
Manisa	17.386
Muğla	10.974
Sakarya	10.863
Tekirdağ	8.393
TOPLAM	464.667

Kaynak: Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

2-Bağ-Kur'dan Yaşılık Aylığı Alanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablodan (TABLO XII) da görleceğı üzere Bağ-Kur'dan 2003 yılı sonu itibariyle, yaşılık aylığı alanların önemli bir kısmı (356.767 kişi) 65 yaş altı olup çalışabilecek yaş grubunda yer almaktadır.

TABLO XII: Bağ-Kur'dan Yaşlılık Aylığı Alanların Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımını Gösteren Tablo

YAŞ GRUPLARI	2002			2003		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
-39	27	-		9	-	9
40-44	1.368	1.214	2.582	1.818	1.182	3.000
45-49	3.221	25.069	28.290	3.834	27.253	31.087
50-54	11.855	54.512	66.367	12.862	57.712	70.574
55-59	13.910	101.808	115.718	15.545	107.310	122.855
60-64	16.821	117.686	134.507	14.766	114.476	129.242
65+	50.096	319.739	369.835	53.571	323.646	377.217
TOPLAM	97.298	620.028	717.326	102.405	631.579	733.984

Kaynak: Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

3-Bağ-Kur Kapsamında SGDP'ne Tabi Olanlar

Bilindiği üzere 8.9.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanunun 38'inci maddesi ile 1479 sayılı Kanuna "Sosyal Güvenlik Destek Primi" başlıklı ek 20'nci madde eklenmiş olup, Kanunun yayımını takip eden aybaşından itibaren, yani 1.10.2000 tarihinden beri uygulanmaktadır. Aşağıdaki tabloda (TABLO XIII) 2001-2003 döneminde incelediğimiz 20 ilde SGDP kapsamındaki Bağ-Kur emeklilerinin dağılım yer almaktadır. Kurumdaki SGDP uygulamasının giderek arttığı görülmektedir. Bir diğer husus ise bu uygulamanın en çok İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Bursa ve Adana illerinde yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO XIII: Bağ-Kur Kapsamında SGDP'ne Tabi Olanların İller İtibariyle Dağılımını Gösteren Tablo

İLLER	2001	2002	2003
Adana	3.706	4.555	5.360
Ankara	10.464	13.157	15.300
Antalya	2.949	4.233	5.300

Aydın	2.934	3.946	4.523
Balıkesir	2.861	4.345	5.160
Bursa	3.892	5.225	6.298
Çanakkale	1.096	2.253	2.313
Denizli	2.859	3.458	4.038
Eskişehir	2.194	2.521	2.830
Hatay	2.669	3.295	3.915
İçel	3.579	4.259	4.678
İstanbul	16.852	27.838	34.346
İzmir	7.652	10.870	13.314
Kayseri	2.207	2.887	3.381
Kocaeli	1.861	2.289	2.821
Konya	6.433	7.465	8.719
Manisa	2.878	3.751	4.516
Muğla	2.063	3.165	3.849
Sakarya	1.635	2.397	2.914
Tekirdağ	1.490	2.020	2.683
TOPLAM	108.695	146.776	172.800
GENEL TOPLAM	135.384	182.047	212.708

Kaynak: Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

4-Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasından Elde Edilen Gelirler

TABLO XIV: Bağ-Kur'da SGDP Uygulamasından Elde Edilen Gelirleri Gösteren Tablo

Yıllar	Sosyal Güvenlik Destek Primi	
	Milyar TL	Milyon \$
2000	5.680,5	9.069,7
2001	19.226,3	15.647,7
2002	38.987,5	25.843,2
2003	58.242,9	39.891,4
2004 (İlk 6 Ay)	44.986,0	31.992,6
TOPLAM	167.123,2	122.444,6

Kaynak: Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablonun (TABLO XIV) incelenmesinden görüleceği üzere Bağ-Kur'da SGDP uygulamasından her geçen yıl artan oranda bir gelir elde edildiği görülmekte olup, uygulamanın başlangıcından şimdiye kadar 167 Trilyon gelir elde edilmiştir.

**5-Diğer Sosyal Güvenlik Kurumlarından Emekli Olup Bağ-Kur
Kapsamında SGDP Ödeyenler**

TABLO XV: Diğer Sosyal Güvenlik Kurumlarından Emekli Olup Bağ-Kur Kapsamında Destek Primi Ödeyenleri Gösteren Tablo

İLLER	DESTEK PRİMİ ÖDEYEN SAYISI	İLLER	DESTEK PRİMİ ÖDEYEN SAYISI
Adana	752	Malatya	724
Adıyaman	27	Manisa	349
Afyon	237	Kahramanmaraş	90
Ağrı	7	Mardin	38
Amasya	135	Muğla	824
Ankara	2162	Muş	4
Antalya	257	Nevşehir	55
Artvin	229	Niğde	5
Aydın	1395	Ordu	155
Balıkesir	2815	Rize	567
Bilecik	163	Sakarya	364
Bingöl	7	Samsun	1201
Bitlis	35	Siirt	20
Bolu	89	Sinop	400
Burdur	108	Sivas	147
Bursa	1176	Tekirdağ	214
Çanakkale	934	Tokat	82
Çankırı	102	Trabzon	883
Çorum	625	Tunceli	5
Denizli	836	Şanlıurfa	0
Diyarbakır	13	Uşak	243
Edirne	761	Van	3
Elazığ	347	Yozgat	6
Erzincan	157	Zonguldak	1164
Erzurum	54	Aksaray	12
Eskişehir	1108	Bayburt	13

Gaziantep	87	Karaman	78
Giresun	238	Kırıkkale	308
Gümüşhane	52	Batman	36
Hakkari	0	Şırnak	0
Hatay	203	Bartın	914
Isparta	968	Ardahan	0
Mersin(İçel)	925	Iğdır	8
İstanbul	2281	Yalova	241
İzmir	2404	Karabük	731
Kars	3	Kilis	50
Kastamonu	202	Osmaniye	55
Kayseri	825	Düzce	46
Kırklareli	267		
Kırşehir	113	GENEL TOPLAM	36.673
Kocaeli	1624		
Konya	470		
Kütahya	1445		

Kaynak: Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

30.04.2004 sonu itibariyle, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten bu yana bu uygulamadan elde edilen toplam prim geliri; 3.887.099.901.105 TL olarak hesaplanmıştır.. Bu toplam sayının 27.080 kişisi SSK emeklisi, 8.955 kişisi Emekli sandığı emeklisi ve 638 kişi ise diğer sandık emeklisidir. Burada diğer kurumlardan emekli olanların Bağ-Kur'a bildirim yükümlülüğü kendilerine ait olduğundan ve sosyal güvenlik kurumları arasında iyi işleyen bir bilgi aktarma sistemi olmadığından dolayı bu rakamların oldukça düşük seviyede kaldığı düşünülmektedir.

Özellikle birçok emekli memurun emekli olduktan sonraki dönemde kendi nam ve hesaplarına çalışmaya başlama yönünde kuvvetli bir eğilim içinde oldukları iyi bilinmektedir. Bu bağlamda aktif dönemde iken ikinci iş yapma durumları iyi bilinen birçok öğretmenin varlığı bir Türkiye gerçekliğidir. Dolayısıyla emekli öğretmenlerin birçoğunun özellikle hizmet sektöründe ücret seviyesine önem vermeksizin çalıştıkları dikkate alındığında yukarıdaki tabloda yer alan 8.955 emekli sandığı emeklisinin gerçek durumu yansıtmadığı çok rahatlıkla söylenebilir.

III-SSK VE BAĞ-KUR SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ UYGULAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

1-Uygulamanın Başlangıcı Açısından

Sosyal Sigortalar Kurumunda, Sosyal Güvenlik Destek Primi 6.5.1986 tarih 3279 sayılı Kanun⁸⁶ ile uygulanmaya başlanmıştır. Bağ-Kur'da ise Sosyal Güvenlik Destek Primi uygulanmasına 08.09.1999 tarih 4447 sayılı Yasa⁸⁷ ile başlanmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda;⁸⁸ Bağ-Kur dışındaki sosyal güvenlik kuruluşlarından yaşlılık ve malullük aylığı almakta oldukları halde, emekli olduktan sonra işyeri açarak faaliyetlerini kendi adlarına devam ettirenlerin, Bağ-Kur'a "Sosyal Güvenlik Destek Primi" ödemeleri sağlanarak kaynak yaratılmalıdır denilmektedir.

TOBB'nin hazırladığı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, 1993 yılında TBMM gündeminde bulunan Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısında, yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda Sosyal Güvenlik Destek Priminin Bağ-Kur'da uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Buna göre SSK'daki uygulamadan yaklaşık 15 yıl sonra Bağ-Kur'da Sosyal Güvenlik Destek Primi uygulaması başlamıştır. Halbuki 3165 sayılı Kanun ile yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli işten ayrılma şartı yürürlükten kaldırıldığı tarihten itibaren, Bağ-Kur'da Sosyal Güvenlik Destek Primi uygulanmaya başlanabilseydi, Kurum için önemli bir gelir kaynağından mahrum kalınmamış olacaktı. Öte yandan Bağ-Kur'daki Sosyal Güvenlik Destek Primi uygulamasının, bu şekilde indirimli yaşlılık aylığı bağlanması işlemi olduğu şeklinde yorumlarda da bulunulmuştur.⁸⁹

⁸⁶ R.G., 6.5.1986,19099.

⁸⁷ R.G., 8.9.1999, 23810.

⁸⁸ DPT Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1995, s.11

2-Prim Oranları Yönünden

29.04.1986 tarihli 3279 sayılı Kanunun 63 üncü maddesinin B bendi gereği Sosyal Sigortalar Kurumunda, Sosyal Güvenlik Destek Primi oranı % 24 olarak uygulanmakta idi. Bu primin $\frac{1}{4}$ 'ü yani % 6'sı çalışanın, $\frac{3}{4}$ 'ü yani % 18'i işveren hissesi idi. 4447⁹⁰ sayılı Kanunun 56 ncı maddesinin A fıkrasının 2 nci bendi ile % 24'lük oran % 30'a yükseltilerek 1.10.1999 tarihinden itibaren uygulamaya başlanmıştır. % 30'luk Sosyal Güvenlik Destek Priminin $\frac{1}{4}$ 'ü yani %7,5'i, sigortalı $\frac{3}{4}$ 'ü yani % 22,5'i işveren payıdır. Hem sosyal güvenlik destek priminin % 24'ten % 30'a çıkarılması, hem de sosyal güvenlik destek primi dışında bulunan serbest avukatlar ile noterlerin 4447 sayı kanunla kapsam içine dahil edilmeleri, Sosyal Sigortalar Kurumunun aktüeryal dengelerine olumlu katkılar yapabileceği söylenebilir. Sosyal Sigortalar Kurumunda Sosyal Güvenlik Destek Priminin oranı % 24'ten % 30'a çıkarılarak, işverenlerin SGDP'ne tabi çalışanları istihdam etme eğilimleri önlenmeye çalışılarak, Sosyal Sigortalar Kurumuna aktif sigortalı girişinin artması amaç edinilmektedir. Tüm bunlar Sosyal Sigortalar Kurumunun aktüeryal dengelerini olumlu yönde etkileyip, aktif sigortalı sayısını arttırabilecektir.

Ancak Bağ-Kur'da ise 4447 sayılı Kanunun 38'inci maddesi ile 1479 sayılı Kanuna "Sosyal Güvenlik Destek Primi" ek 20'nci madde eklenmiştir. Buna göre Kurumca yaşlılık aylığı bağlandığı halde, 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin (I) numaralı bendinde belirtilen çalışmalarına devam edenlerin veya daha sonra çalışmaya başlayanların, çalıştıkları sürece, sosyal yardım zammı dahil tahakkuk eden aylıklarından % 10 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilecektir. Sosyal Sigortalar Kurumunda % 30 olan Sosyal Güvenlik Destek Primi, Bağ-Kur'da % 10 olarak uygulanmaktadır. Madem ki 3165 sayılı Kanun ile yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli işten ayrılma şartı yürürlükten kaldırılmıştır. Bu şekilde

⁸⁹ TUNCAY, Can, a.g.e., s.396

⁹⁰ R.G., 8.9.1999, 23810.

1479 sayılı Kanuna tabi olarak yaşlılık aylığına hak kazananlar kendi nam ve hesabına çalışmaya devam edeceklerdir.

Bu çalışmalarına devam edenlerin ödeyecekleri % 10'luk Sosyal Güvenlik Destek Primi yetersiz kalmaktadır. Çünkü yaşlılık aylığı alanlar kendi nam ve hesabına çalışmaya devam ederlerken, sigorta sistemine yeni sigortalı girişini engellemektedirler. Bu sigortalılar yaşlılık aylığı dışında kendi nam ve hesabına faaliyete devam ettiklerinden ayrıca bir kazanç elde etmektedirler. Dolayısıyla sigorta sistemine yükleri ağır olmaktadır. Söz konusu durumun bir ölçüde telafi edilmesi için bu sigortalıların sisteme getirmiş oldukları yük için daha çok katkıda bulunmaları gerekmektedir. Bu da ancak Sosyal Güvenlik Destek Primini daha yüksek oranda ödemeleri ile mümkündür. Bundan dolayı da % 10'luk Sosyal Güvelik Destek Priminin artırılması, Sosyal Sigortalar Kurumundaki uygulamaya benzer bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

Zaten TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) tarafından hazırlanan "Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda"⁹¹ o tarihlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi gündeminde bulunan "Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısında" (1993), Bağ-Kur'da Sosyal Güvenlik Destek Priminin uygulamasına başlanarak, % 20 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi alınmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Bunun yetersiz kalan bir oran olduğunu söylenebilir. Bu oranın yeni düzenlemelerde arttırılması yoluna gidilmelidir.

Bu şekilde hem Bağ-Kur'a Sosyal Güvenlik Destek Priminden elde edilen gelirin artması ile mali yönden olumlu bir katkı sağlanacak, hem de SGDP oranının % 10'dan daha yukarılara çekilmesi ile 1479 sayılı Kanuna tabi olarak yaşlılık aylığı alan ancak kendi nam ve hesabına bu Kanuna tabi olarak çalışmalarını sürdürenler, Sosyal Sigortalar Kurumunda

⁹¹TOBB, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.1993, s.243-244

işverenlerin yüksek oranda Sosyal Güvenlik Destek Primi ödememek için (işverenin payı % 24'tür) Sosyal Güvenlik Kuruluşlarından emekli aylığı alanlardan yine 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tabi çalışmada bulunmak isteyenleri istihdam etmeyip, yerlerine aktif sigortalı çalıştırmaları gibi SGDP ödememek için ya işyerlerini devredecekler, (büyük bir ihtimalle yakın çevresine), ya da çalışmalarına son vererek, yeni istihdam alanlarını bulabilecek üçüncü şahısların aktif sigortalı olarak faaliyette bulunmalarına yol açacaklar, bu da Bağ-Kur'un aktif, prim ödeyen sigortalı sayısının artmasına yol açarak, Kurumun aktüeryal dengesini olumlu yönde etkileyecektir.

3-Kapsam Yönünden

SSK uygulamasında kanunla Kurulu Sosyal Güvenlik Kuruluşlarından malullük veya emekli aylığı almakta iken bu Kanuna tabi sigortalı bir işte çalışanların 78'inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden 63' üncü maddeye göre SGDP kesilmektedir. Bu madde ile, "Kanunla Kurulu Sosyal Güvenlik Kuruluşlarından (Emekli Sandığı, Bağ-Kur, Sosyal Sigortalar Kurumu ve 506 sayılı Kanunun geçici 20'nci maddesine göre kurulan emekli sandıkları) yaşlılık aylığı veya malullük aylığı almakta olanlardan 506 sayılı Kanuna tabi bir işte çalışmaya başlayanlardan SGDP alınacağı" belirtilmektedir. Bu şekilde tüm Sosyal Güvenlik Kuruluşlarından malullük veya yaşlılık aylığı alanlar kapsam içine alınmıştır.

Öte yandan 4447 sayılı Kanunun 38'inci maddesiyle, 1479 sayılı Kanuna eklenen ek 20'nci maddeye göre, Kurumca (Bağ-Kur) yaşlılık aylığı bağlandığı halde, 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin (I) numaralı bendinde belirtilen çalışmalarına devam edenlerin veya daha sonra çalışmaya başlayanların çalıştıkları sürece sosyal yardım zammı dahil tahakkuk eden aylıklarından % 10 oranında SGDP kesilmekte. Bu şekilde sadece Bağ-Kur'dan 1479 sayılı Kanuna göre yaşlılık aylığı bağlananlardan,

yine aynı Kanuna tabi bir işte çalışmaya devam edenlerden veya çalışmaya sonradan başlayanlardan SGDP kesilmekteydi. Bu arada söz konusu bu uygulama daha sonra 4956 sayılı kanunla Bağ-Kur'da genişletilmiştir.

Yine Sosyal Sigortalar Kurumunda SGDP uygulamasında Sosyal Sigortalar Kurumu dahil diğer tüm sosyal güvenlik kuruluşlarından malullük aylığı alanların, 506 sayılı Kanuna tabi bir işte çalışmaya devam edenlerden Sosyal Güvenlik Destek Primi alınmaktadır. Oysa Bağ-Kur dahil diğer Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına tabi olarak maluliyet aylığı alanlardan 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin (I) numaralı bendinde sıralanan işlerde kendi ad ve hesabına faaliyetine devam edenlerden veya sonradan tekrar çalışmaya başlayanlardan SGDP kesilmemektedir. Buna karşılık, emsal Sosyal Güvenlik Kuruluşu olan Sosyal Sigortalar Kurumunda malullük aylığı alıp, çalışmalarını sürdürenlerden SGDP kesilmektedir. Bu durumda anayasal eşitlik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Sosyal Güvenlik Kuruluşlarından malul aylığı alıp ta 1479 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin (I) inci bendinde sayılan işlerde kendi nam ve hesabına çalışanlardan SGDP kesilmelidir. Bununla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Aksi taktirde hem anayasal eşitlik ilkesine aykırı bir durum sürüp gidecek hem de Bağ-Kur'un Sosyal Güvenlik Destek Priminden elde edeceği gelir düşecek, bu da Kurumun aktüeryal dengelerini menfi yönde etkileyecektir.

Diğer yandan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin hazırlattığı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi o tarihlerde (1993) Türkiye Büyük Millet Meclise gündeminde bulunan Sosyal Güvenlik ile ilgili Yasa tasarısında ,⁹² malullük aylığı bağlanan sigortalıların, Bağ-Kur Kanununa veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına tabi bir işte çalışmaya başlamaları halinde, aylıklarının yarısının ödenmesi veya aylıklarından Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilmesi esası getirilmekteydi.

Bu başlık altında tasarıda, Kanunun yürürlük tarihinden sonra malullük aylığı bağlanacakların, Bağ-Kur Kanununa veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına tabi bir işte çalışmaya başlamaları halinde aylıkların yarısının ödenmesi esası getirilmekteydi. Daha öncede değinildiği üzere Tasarıda ayrıca, Kanunun yürürlük tarihinden önce, Kurumdan malullük aylığı almakta iken kendi nam ve hesabına bağımsız çalışmalarını sürdürenlerin aylıklarından da % 20 oranında Sosyal Güvenlik Destek Primi kesilmesi uygulaması getirilmekteydi.

⁹²TOBB, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1993, s.245

SONUÇ

İnsanların yaşamları boyunca hedefledikleri en önemli hususlardan birisi garantili bir hayat, yani hiçbir kişi ve kuruma muhtaç olmadan bir ömür sürmektir. Bu durum en çok da yaşlılık döneminde kendini hissettirmektedir. Bu nedenle insanlar çalışma gücüne sahip iken sigorta kurumlarına (zorunlu veya gönüllü) prim öderler ki yaşlanınca da emekliye ayrılıp emekli maaşları ile yaşamlarını sürdürmeye çalışsınlar. Ülkemiz örneğinde olduğu gibi, eğer emeklilik maaşları yetersiz olursa o zaman da insanlar ek gelir elde etmenin peşine düşmektedirler. Türk sosyal güvenlik sistemi, uzun zamandır genç emekliler ürettiği için emekli olduktan sonra tekrar istihdam piyasasına dönen yani yeniden işe girip çalışanların olduğu bir yapı doğurmuştur.

SSK kapsamındaki emekliler 1986 yılına kadar emekli olduktan sonra, emekli aylığı kesilmeksizin yeniden çalışma hakkına sahip değildiler. Emekli Sandığı ve Bağ-Kur kapsamındaki kesimler için ise böyle bir engel yoktu. Başlangıçta, bu engeli kaldırmak amacıyla, 1986 yılındaki 3279 sayılı Kanunla getirilen SGDP uygulaması ile SSK emeklilerine de emeklilik döneminde çalışma imkanı getirilmiş olmakla birlikte, zamanla emekli olduktan sonra çalışma olgusu büyük bir boyuta ulaşmış (1997 yılında 103.324 olan SGDP'ne tabi kayıtlı kişi sayısı 2003 yılında 144.192'ye⁹³ ulaşmıştır.) ve SGDP uygulamasının fonksiyonu değişmiştir. Bu gün artık SGDP uygulaması özellikle SSK'da Kurumun aktüeryal dengesine katkı sağlayabilecek bir argüman olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun en somut yansıması, SGDP oranının 1999 yılında 4447 sayılı kanunla %24'ten %30'a çıkarılmasından ve yine aynı kanunla daha önce SGDP uygulaması dışında olan avukat ve noterlerin de bu uygulama içerisine alınmasından anlaşılmaktadır.

⁹³ SSK 2003 İstatistik Yıllığı, Ankara 2003, s.10

Bununla birlikte, 2003 rakamlarına göre 2.694.834⁹⁴ kişiye yaşlılık aylığı ödemesi yapan Sosyal Sigortalar Kurumu için, SGDP'ne tabi olanların sayısı (2003 yılı için 144.192 kişi) son derece az bir sayıdır. Çünkü genç yaşta emekli olup da çalışmaya devam eden çok sayıda kayıt dışı çalışan olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla sosyal güvenlik destek primi uygulamasından, Sosyal Sigortalar Kurumunun yeterince gelir elde edemediği anlaşılmaktadır

SSK'daki SGDP uygulamasının sonuçlarının iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle, Kurumun SGDP uygulamasının mali boyutuna yakından bakıldığında, 20 il bazında yapılan incelemeden hareketle, Kurumun elde ettiği prim gelirlerinin sürekli bir artış içerisinde olduğu görülmektedir (Aynı artış tüm illeri kapsayan genel toplam için de geçerlidir). 2001 yılında bu illerdeki uygulamadan tahakkuk eden Destek Primi yaklaşık 189 trilyon iken (2001 yılında, tüm illerde gerçekleşen toplam tahakkuk 203 trilyondur), 2003 yılında bu rakam 20 il bazında yaklaşık 381 trilyona genel toplamda ise 413 trilyona ulaşmıştır. Bu artış, hem Sigorta Primine Esas Kazançların (SPEK) alt sınırlarındaki nominal artıştan (SPEK alt sınırları her yıl yeniden belirlenmektedir.) hem de SGDP kapsamına giren kişi sayısındaki artıştan kaynaklanmıştır.

Öte yandan, SSK emeklilerinin profili dikkate alındığında, bu artışın fiili durumla paralel olmadığı, bu şekilde emekli olduktan sonra çalışan önemli bir kesimin kayıt dışında olduğu rahatlıkla söylenebilir. 2001 yılında Kurumdan yaşlılık aylığı alan 2.418.992 kişiden %78'inin yani 1.885.887 kişinin 65 yaş altı grupta olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın aynı yılda SGDP'ne tabi çalışanların sayısı sadece 127.200'dür. Yani SSK'dan yaşlılık aylığı alan ve 65 yaş altı grupta yer alıp ta çalışanların %10'nundan da daha az bir kesimi kayıtlı olarak çalışıyor görünmektedir. Yine 2002 yılı verilerine

⁹⁴ http://www.ssk.gov.tr/sskBilgiBankasi/5/17/20050301_035042.xls

bakıldığında, 1.984.804 kişinin (tüm yaşlılık aylığı alanların %78'i) 65 yaş altı grupta olduğu, bunlardan 349.307 kişinin bayan, 1.635.317 kişinin ise erkek olduğu anlaşılmakta ve aynı yılda sadece 139.974 kişinin SGDP'ne tabi olduğu görülmektedir.

SGDP uygulaması kapsamında olanların cinsiyet profili bilinmemekle birlikte, Türkiye'nin kültürel ve sosyal yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı ve genel olarak kadın istihdamının düşük olması (2002 yılında kadınların istihdama katılma oranı %27.9⁹⁵ olarak gerçekleşmiştir.) hususundan hareketle Türkiye'de kadınların emekli olduktan sonra yeniden iş hayatına dönme eğilimlerinin erkeklere nazaran daha az olduğu söylenebilir. 2002 yılında SGDP kapsamında çalışanlara bu açıdan baktığımızda, kapsamda olanların sayısı (139.974), aynı yılda SSK'dan emekli maaşı alan erkek emeklilerin sayısının (1.635.317 kişi) %10'na dahi karşılık gelmemektedir. Aynı şekilde 2003 yılı verilerine bakıldığında da oranların pek değişmediği görülmektedir. 144.192 SGDP'ne tabi emekli çalışan karşısında, 374.178'i kadın ve 1.703.262'si erkek olmak üzere toplam 2.077.440 kişi (bu yıldaki tüm emekli maaşı alanların %77'si) 65 yaş altı grupta yer almaktadır. Bu yılda da SGDP'ne tabi çalışanların oranı, 65 yaş altındaki erkek emeklilerin %10'nundan da daha az olarak ortaya çıkmaktadır.

İşe yerleştirmelerde yaş gruplarının dağılımı incelendiğinde, emekli olduktan sonra çalışma eğiliminin güçlü olduğu biraz daha net bir şekilde ortaya konulmuş olacaktır. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 2003 faaliyet raporuna göre 2002 yılında işe yerleştirilen 125.071 kişiden 7.208 kişi 40 yaş üstü grupta yer almaktadır.⁹⁶ Bu rakamların 2003 yılında artarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Buna göre 2003 yılında işe yerleştirilen 65.398 kişiden 8.876 kişinin 40 yaş üstü grupta olduğu anlaşılmaktadır. Oransal olarak baktığımızda 2002 yılında işe yerleştirilenlerin %5.77'si 40 yaş üstü grupta iken 2003 yılında bu oran %13.57'ye yükselmiştir.

⁹⁵ <http://nkg.die.gov.tr/2002.asp?gosterge=14&Submit=G%F6r%FCnt%FCle>, 14.12.2004

⁹⁶ Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü 2003 Yılı Faaliyet Raporu, s.19.

Bağ-Kur'dan yaşlılık aylığı alanların durumuna bakıldığında ise, 3165 sayılı kanuna kadar Bağ-Kur'dan emekli olabilmek için kişinin işini terk etmesi gerekmekteydi. 1985 tarihli bu kanunla birlikte belirtilen zorunluluk kaldırılmıştır. Birçok Bağ-Kur emeklisinin yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra da çalışmaya devam ettiği bilinmektedir. Örneğin esnaf esnaflığına, sanatkar sanatına, şoför şoförlüğüne devam edip, kendi nam ve hesabına faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bağ-Kur Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama Koordinasyon Dairesi Başkanlığınca yayımlanan 2003 yılına ait İstatistik Bülteninde ayrıntılı olarak görüleceği üzere, 1479 sayılı Kanuna tabi olarak yaşlılık aylığı alan 733.984 emekli sigortalı bulunmaktadır.

Bağ-Kur'lular kendi ad ve hesaplarına işyeri işlettiklerinden ve yaşlılık aylığı almaya devam ederken de çalışmalarını sürdürdüklerinden, sosyal güvenlik destek primine tabi olacakları aşıkardır. İşte bu nedenle Bağ-Kur açısından sosyal güvenlik destek priminin önemi artmaktadır. Bağ-Kur kayıtlarından da anlaşıldığı üzere, oldukça önemli sayıda genç emekli bulunması hususundan hareketle, sosyal güvenlik destek primine tabi olacak olanların sayısının fazla olacağını söylemek abartılı bir değerlendirme olmayacağından, Bağ-Kur'da sosyal güvenlik destek priminden elde edilecek gelirlerin Kurumun aktüeryal dengelerini olumlu yönde etkileyeceğini söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Çalışma yaşamına katılım anayasal ve yasal hükümler çerçevesinde düşünüldüğünde yasaklanamayacağına göre, bu noktada emekli olduktan sonra çalışmak durumunda olanları kayıt altına alacak yolların bulunması büyük önem arz etmektedir. Bu durumda olan şahıslar sosyal güvenlik sistemine ek yük getirmemektedirler, çalışmasalar da emekli aylıklarını almaya ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaya devam etmektedirler. Emekli çalışanlar, tekrar çalışmaya başlamakla sistemden az yararlanarak çok katkı vermek pozisyonundadırlar. Bu nedenle bu avantajlı

durumun en iyi şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Bu bağlamda aşağıdaki öneriler değerlendirilebilir :

1-SGDP sektörlerine göre farklı farklı belirlenebilir. SSK'da destek primi ödeyenlerin %62,9'u Hizmet Sektöründe, %27,5'lik bir kesimi ise İmalat Sanayinde çalışmaktadır. Bu sektörlerde çalışanlara yönelik prim oranlarının indirilmesi kapsamın genişlemesine yardımcı olabilecektir.

2- SSK kayıtlarına göre, İstanbul, Ankara, Bursa ve Kocaeli illerinde SGDP kapsamında çalışmanın yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Emekli maaşlarının düşük olduğu ve yaşam koşullarının zor olduğu büyük kentlerde böyle bir olgunun varlığı son derece doğaldır. Buna göre, illerin gelişmişlik düzeylerine göre prim oranları belirlenebilir.

3-Kişilerin istihdam piyasasında daha fazla kalmasını sağlamak amacıyla, emekliliği hak edenlerin emeklilik taleplerini ertelemeye yönelik özendirici düzenlemeler yapılabilir. Örneğin, emekliliğini ertelediği yıla orantılı olarak kendisine toptan ödeme seçenekleri sunulabilir, ya da emekliliğini erteleyerek emeklilik maaşının artması sağlanabilir. Aynı şekilde, emekli olarak kayıt dışında çalışanları sisteme çekmek amacıyla, SGDP kapsamında çalıştığı yıla orantılı olarak yine sosyal güvenlik kurumu tarafından kendisine toptan ödeme yapılabilir.

4-Kayıt dışındaki emekli çalışanları kayıt altına alabilmek için önerilebilecek bir diğer yöntem ise, belirli bir süre örneğin iki yıl kesintisiz olarak, prim ödeyen emekli çalışanların prim oranlarını üçüncü yıldan itibaren kademeleri olarak azaltmaktır. Üçüncü yılda 5 puan, dördüncü yılda ise 10 puan azaltılarak takip eden yıllarda %15 olarak uygulanmaya devam edilir. Yada iki yıl sistemde kesintisiz olarak prim ödeyenlerin SGDP oranı üçüncü yıldan itibaren %15 olarak uygulanmaya devam edilir. Bu yolla SGDP

kapsamındaki kayıtlılık oranı arttırılabilir, dolayısıyla bu uygulamadan elde edilebilecek prim gelirleri de artabilecektir.

5-Diğer bir nokta ise, denetim mekanizmalarının güçlendirilerek SSGP uygulamasındaki kayıt dışılığa çözüm üretilebileceği hususudur. Kayıt dışı çalışma ile mücadelede görevli en önemli ve en etkin denetim birimi olan SSK Başkanlığı Sigorta Teftiş Kurulu'nun yapısı güçlendirilerek, bu arada Ülkemizde Maliye Bakanlığında ve Almanya'da Federal İş Kurumunda olduğu gibi⁹⁷ yerel denetim yapan Yoklama Memurluğu sisteminin de işler hale getirilerek ve sayılarının arttırılarak⁹⁸ genelde kayıt dışı istihdam, özelde ise emekli olduktan sonra kayıt dışı çalışma ile mücadelede caydırıcı, derinlikli ve kademeli bir denetim sistemin kurulması çok büyük faydalar sağlayabilir. Bu noktada, sosyal güvenlik sistemimizdeki reform girişimleri doğrultusunda, denetim anlayışı da bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilir ve tüm sosyal güvenlik kuruluşlarının tek çatı altında toplanması planlanan yeni sistemde Sosyal Güvenlik Müfettişliği kavramı hayata geçirilebilir. Bu bağlamda bünyesinde Sigorta Teftiş Kurulu ile Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüklerinden denetim elemanlarını yer alacağı ve Reform çerçevesinde kurulması planlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'na bağlı Sosyal Güvenlik Teftiş Kurulu oluşturulabilir.

Bu şekilde kurulması planlanan üç yeni genel müdürlüğün (Emeklilik Sigortası Genel Müdürlüğü, Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü ve Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü) denetim ihtiyacına da cevap verilebilecek ve mevcut sosyal güvenlik kurumlarının tüm müfettişlerinin bir araya getirilerek doğacak sinerjiyle Başkanlığın kurumsal kapasitesi güçlendirilebilir.

⁹⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Kayıtdışı İstihdamla Mücadelede Almanya Örneği, 11.07.20002/18222 sayılı Resmi Rapor

6-Bünyesinde emekli çalıştıran firmalarla sektörel düzeyde konu ele alınarak (ki hangi sektörlerde emekli istihdam edildiği SSK kayıtlarından elde edilen bilgilere göre kestirilebilmektedir) sosyal diyalog mekanizmaları kullanılarak kayıt dışı çalışanlar kayıt altına alınabilir. Nitekim bu anlamda ILO, "Türkiye'de Kayıt Dışılığın Önlenmesinde Sosyal Diyalog/ Gaziantep ve Çorum Uygulamaları" başlıklı bir proje başlatmıştır. Belki bu uygulamadan çıkacak sonuçları da dikkate alarak genelde tüm kayıt dışılığın özelde ise emekli olduktan sonra kayıt dışı çalışanların kayıt altına alınmasında tüm taraflarla birlikte hareket edilerek üçlü sosyal diyalog (devlet-işçi-işveren) yoluyla konuya çözüm getirilebilir.

7-Bağımsız çalışanların kayıtlılığı bağımlı çalışanlara oranla daha yüksek olduğu için Bağ-Kur'daki SGDP uygulamasında prim oranı düşük tutulursa uygulama kapsamındaki kişi sayısı artırılabilir ve bu da uygulamadan elde edilebilecek prim gelirinin yükselmesini sağlayabilir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik alanındaki reform çalışmaları kapsamında hazırlanan yasa taslaklarında Bağ-Kur SGDP oranının arttırılmasının öngörülmesi sistemden kaçışa dolayısıyla dolayısıyla prim gelirlerinin azalmasına yol açabilir. Bu nedenle mevcut uygulamadaki prim oranının (%10) korunması uygun olacaktır.

8-Avrupa Birliği üyesi çoğu ülkede yaşlılık aylığı alınan dönemde çalışmak isteyenlerin önünde herhangi bir yasal engel olmadığı hususundan hareketle, bu ülkelerdeki emeklilik sonrası çalışma konusunda yapılan düzenlemelerden de faydalanılabilir. Belçika ve Danimarka örneklerinde olduğu gibi, yaşlılık aylığı alınırken başka işlerden elde edilen gelirler, önceden ilan edilmiş olan gelir düzeylerini aşarsa, aşan miktar oranında yaşlılık aylığından kesintiye gidilmekte olup, Türk sosyal güvenlik sisteminde de benzer bir düzenlemeye gidilebilir.

⁹⁸ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıtdışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçilik Raporu, Genel Yayın No:116, Ankara 2004,s.113.

Kuşkusuz SGDP uygulamasına yönelik başka öneriler de geliştirilebilir. Ancak tüm verileri birlikte düşündüğümüzde, sosyal güvenlik sisteminin 1999 yılına kadar genç emekliliğe imkan tanınması ve sistemin halen genç emekliler vermeye devam etmesi, yine ekonomik yapının güçsüzlüğü ve buna bağlı olarak emeklilere yeterli maaş bağlanamamasından dolayı emekli olduktan sonra çalışma konusunun ülkemizin yadsınamaz bir gerçeği haline geldiği herkesçe malumdur. Bu çerçevede sosyal güvenlik sistemine ilişkin yeni yasa tasarılarında da bu gerçeği dikkate alan düzenlemeler yapıldığı ve sosyal güvenlik destek primi uygulamasının devam edeceği görülmektedir.

Ancak kanaatimizce prim oranları düşürülmeli ve uygulama kapsamındaki kişi sayısını arttırmaya yönelik düzenlemelere gidilmelidir. Her ne kadar, sistemdeki reform çalışmaları çerçevesinde hazırlanan yasa tasarılarında, SSK kapsamındakiler için SGDP oranında bir düşüşün (%30'dan %21-26.5 arası bir orana) öngörülmesi yerinde olmakla birlikte, Bağ-Kur SGDP oranında %100'den de fazla bir artışın (%10'dan %26'ya) planlanması sistemden kaçışa yani kayıt dışılığa neden olabilir.

Sosyal Güvenlik Kurumlarının verileri incelediğinde de emekli olduktan sonra çalışanların önemli bir kısmının kayıt altında olmadığı anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca hem bu şekilde çalışmayı disiplinize etmek hem de kayıt altına alarak sosyal güvenlik kurumlarının kayıplarını önlemek adına konuyu kavrayıcı çözümler üretmek kaçınılmaz görünmektedir. Bunu yaparken de sosyal diyaloga önem vererek konunun tüm tarafları (devlet, işveren örgütleri, işçi örgütleri, emekli cemiyetleri) bir araya getirilerek soruna kalıcı ve tüm taraflarca makul karşılanabilecek bir çözüm bulunmalıdır.

Emeklilik sonrası yeniden çalışmaya başlayanlara yönelik düzenlemeler bağlamında, giderek yaşlanan nüfus yapımıza yönelik olarak bir yaşlı politikası da oluşturulabilir. Bu konudaki çalışmalar yaşlılar politikasının oluşturulmasında bir zemin olarak kullanılabilir. Çünkü ülkemizin

sahip olduğu genç nüfus yapısının giderek değıştiği, bu değışimin nüfusun yaşlanması yönünde yaşandığı artık tüm çalışmalarda kendini göstermektedir. Bu nedenle, ülkemizin bir gerçeği olan emekli olduktan sonra çalışma olgusu daha geniş kapsamlı bir yaşlı politikası çerçevesinde ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- AFŞİN, Necdet. Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, Şubat – Haziran 2000, sayı 7 – 8
- ALP ER, Yusuf. Sosyal Sigortalar, Ekin Kitapevi, İstanbul 2003.
- ARASLI, Utkan. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Cilt 1, Turhan Kitapevi, Ankara 2002.
- ARICI, Kadir. 4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanununda Yapılan Değişiklikler, Kamu-İş Dergisi, Cilt 5 Sayı 2, Ocak 2000.
- . "Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku", Ankara 1997.
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü. 2000 Yılı İş Programı Kadroları ve Bütçesi, Ankara.
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü. 2001 İstatistik Yıllığı, Bağ-Kur Genel müdürlüğü Yayını, No:2002/1, Ankara, 2002.
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü. 2002 İstatistik Yıllığı, Bağ-Kur Genel müdürlüğü Yayını, No:2003/1, Ankara, 2003.
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü. 2003 İstatistik Yıllığı, Bağ-Kur Genel müdürlüğü Yayını, No:2004/1, Ankara, 2004.
- BAŞTERZİ, Süleyman, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001, ÇMİS Yayını, Ankara 2003
- BİÇERLİ, Kemal. Çalışma Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul 2000.
- BOLDRİN, Michele, JIMENEZ-MARTÍN Sergi. Alternatif Reform Senaryoları Altında İspanyol Emeklilik Harcamalarının Değerlendirilmesi Adlı Rapor, Kasım 2002, Çev. Bülent AYTEK.
- CANIKLIOĞLU, Nurşen. Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2002, ÇMİS Yayını, Ankara 2004
- ÇAKMAK, İhsan. Şerhli 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu ile 2926 Sayılı Tarım Bağ-Kur Kanunu, Bilge Yayınevi, Ankara 2004.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Kayıtdışı İstihdamla Mücadelede Almanya Örneği, 11.07.20002/18222 sayılı Resmi Rapor
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıtdışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçilik Raporu, Genel Yayın No:116, Ankara 2004

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Kapsamı", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı, Yıl:2, Sayı:2 Ocak-Mart 1999.

DILIK, Sait. Yaşlılık, Malullük ve Ölüm Aylık ve Gelirlerinin Değişen İktisadi Şartlara Göre Ayarlanması Açısından 25.08.1999 gün ve 4447 Sayılı Yasanın Yorumu ve Eleştirisi, Kamu-İş Dergisi, Cilt 5 Sayı 2, Ankara Ocak 2000.

DPT, Sosyal Güvenlik, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995 (1995).

ERTÜRK, Vedat. "Türkiye'de Yaşlıların Sosyal Güvenliği", İnsan Hakları Yıllığı, cilt 5-6, sayı 145, Ankara 1983-1984.

GÜZEL, Ali, ve OKUR, Ali Rıza. Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta 10. Basım, İstanbul 2004.

HANÇER, Bekir. 506 Sayılı Kanuna Göre Sosyal Güvenlik Destek Primi Uygulaması, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, Sayı 26, Ankara, 2004.

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/08/23/yazarlar/yazarlar152.html>

http://www.alomaliye.com/4784_sayili_kanun.htm

<http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-041.htm>

<http://www.bagkur.gov.tr/istatistik/aktifkanun.shtml>

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>

<http://www.csgeb.gov.tr/sgk/emeklilik.pdf>,

<http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=1>

http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/at13_240205.xls

<http://www.eiro.eurofound.eu.int/2002/08/inbrief/be0208301n.html>

http://www.emd.org.tr/ekonom/eko1_dos.htm

http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2003/missoc_139_en.htm

<http://nkg.die.gov.tr/2002.asp?gosterge=14&Submit=G%F6r%FCnt%FCle>

http://www.nvi.gov.tr/content/attached/nvi/istatistik_2003/nufus/2003yascinsist.xls,

http://www.sosyalsiyaset.com/documents/kadir_arici_1.htm

http://www.ssk.gov.tr/sskBilgiBankasi/5/17/20050301_035042.xls

http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=715&id=43

<http://www.zaman.com.tr/?bl=yazarlar&alt=&trh=20040818&hn=80679>.

KURT, Resul. İş Hukuku ve Sosyal Sigortalar Mevzuatında Usul ve Esaslar, ISMMMO yayınları, İstanbul 2003.

KURUCA, Mustafa. Tüm Yönleriyle Emeklilik, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2004.

SSK Çalışma Raporu 2002, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SSK Başkanlığı Yayını, No:654, Ankara 2003.

SSK İstatistik Yıllığı 2003, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SSK Başkanlığı Yayını, No:670, Ankara 2004.

ŞAKAR, Müjdat. Sosyal Sigortalar Uygulaması, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. Baskı, İstanbul, 1996.

TOBB, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1993.

TUNCAY, Can. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 8. Bası, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.

-----" Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri", Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1999.

TUNCAY, Can ve EKMEKÇİ, Ömer. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 11. Baskı, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2005.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü 2003 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara 2004.

ÖZET

Sosyal güvenlik sistemimizde yer alan temel yasaların, genç emekliliğe izin vermesi, yine Ülkemizin makro ekonomik büyüklüklerinin emeklilere günün koşullarına uygun bir emeklilik aylığı imkanı sunmaması ve işverenlerin de emekli şahısları çalıştırmanın getirdiği mali avantajları kullanma eğilimleri bir araya gelince, işgücü piyasamızda emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlayan önemli bir kitle ortaya çıkmıştır. Emekli olduktan sonra çalışmaya başlayanlar için getirilen en önemli düzenleme ise SGDP uygulamasıdır.

Sosyal Güvenlik Sistemimiz incelendiğinde. bu uygulamanın, ücretle çalışanların sosyal güvenliğini sağlayan SSK'da ve bağımsız çalışanların sosyal güvenliğini sağlayan Bağ-Kur'da var olduğunu görmekteyiz. Buna karşın kamu kesiminde çalışanların sosyal güvenliğini sağlayan Emekli Sandığı'nda ise yer almadığını anlamaktayız. SSK'ndaki uygulama 1986 yılında başlarken, Bağ-Kur'daki uygulama ise 1999 yılında devreye girmiştir.

SSK uygulamasında, emekli olduktan sonra yeniden çalışmaya başlayanlara seçimlik bir hak tanınmıştır. Kişi dilerse yaşlılık aylığı almaya devam etmekte ve bu arada ücretinden %30 oranında SGDP kesilmekte, ikinci durumda ise, tekrar çalışmaya başlayan kişi yaşlılık aylığını durdurarak tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışabilmekte. Bu son durumda ilgili kişinin yaşlılık aylığı, kendisinden kesilen primler dikkate alınarak tekrar hesaplanır. Kurum 1999 yılında 4447 sayılı kanunla, bu uygulamayı yaşlılık aylığı almakta iken serbest avukat veya noter olarak çalışmalarını sürdürenleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu tür konumda olanlardan, sosyal yardım zammı dahil aylıklarından % 15 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmeye başlanmıştır.

SSK uygulamasında dikkat çeken özelliklerden birisi de, çalışma gücü yaşında emekli olan yüz binlerce kişi arasından sadece 140 bin civarında kişinin bu kapsamda kayıtlı olarak yani SGDP ödeyerek çalıştığıdır. Oysaki, emekli maaşındaki yetersizlikler, yaşam koşulları ve kayıt dışı istihdamın büyüklüğü hususlarını bir araya getirdiğimizde bu genç emeklilerin önemli bir kısmının kayıt dışında çalışıyor olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

1999 yılında başlayan Bağ-Kur uygulamasında ise durum biraz daha farklıdır. Bağ-Kur kendisinden yaşlılık aylığı alan ancak 1479 sayılı Kanun kapsamındaki işine devam eden sigortalılarının emekli aylığından %10 oranında SGDP kesintisi yaparak uygulamaya başlamıştır. Daha sonra 2003 yılındaki 4956 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre yaşlılık ve malullük aylığı bağlananlardan 1479 sayılı Kanun kapsamında bir iş yapmaya başlayanlar için %10 oranında SGDP kesilmesi uygulaması getirilmiştir. Bağ-Kur'daki SGDP uygulamasının her geçen yıl yayıldığını ve bu kapsamdaki kişi sayısının giderek arttığı görülmektedir.

Konunun AB boyutu incelendiğinde ise, çoğu ülkede yaşlılık aylığı alınan dönemde çalışmak isteyenlerin önünde herhangi bir yasal engel olmadığını, yaşlılık aylığı alınırken başka işlerden elde edilen gelirler, önceden ilan edilmiş olan (hatta bazı ülkelerde bölgelere göre de farklı belirlenebilmekte) gelir düzeylerini aşarsa, aşan miktar oranında yaşlılık aylığından kesintiye gidilmekte olduğunu (Belçika, Danimarka örnekleri), bazılarında ise yaşlılık aylığının tamamen kesildiğini (Avusturya), bazı ülkelerde ise emeklilik döneminde elde edilen gelirlerin yaşlılık aylığı hakkını ve miktarını etkilemediğini (Finlandiya örneği), yine yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra ilgilinin eski işverenin yanında tekrar çalışabilmesi için belirli bir sürenin geçmesi şeklinde sınırlama konduğunu (Fransa örneği; bu ülkede emekli olan bir şahsın eski işverenin yanında tekrar işe dönebilmesi için en az 6 aylık bir sürenin geçmesi gerekmekte), öte yandan ileri yaşta çalışmayı teşvik eden uygulamalar bağlamında normal emekliliğe hak kazananların 65

yaşından sonra çalışması durumunda, sosyal güvenlik katkı primlerinin kaldırıldığı (İspanya örneği 2002 yılında yapılan reformla) görülmektedir.

ABSTRACT

Our social security system used to give the opportunity to the people to get retired at a young age. As a result, today there are a lot of young retired people in Turkey. Within the current macro economic indicators and balances, there is no possibility to pay reasonable pension for the retired so as to enable them to lead a decent life. On the other hand the employers are inclined to make use of the financial advantages of employed such young retired people. So the most well known legislation about such group of people is the Premium of Social Security Support (SSSP), which envisages the payment of a special Premium for the retired who continue to work after retirement. The implementation of SSSP is valid in SSK (Social Insurance Institution) and Bağ-Kur (Self Employed Institution), but there is no implementation in ES (Public Pension Fund). The implementation started in 1986 in SSK and in 1999 in Bağ-Kur.

There is a choice of option in SSK's implementation for the retired workers. In the first option, the retired workers keep taking their pensions while a %30 percent of SSSP is deducted from their wages. In the second option, the retired workers take no pension and start to work as insured in terms of all insurances. In other words, they keep paying premiums for all branches during their employment after retirement. This implementation has expanded under the scope of act number 4447 and the lawyers and notaries have been covered under this implementation. After this law, a %15 percent of SSSP was started to be cut off from lawyers and noters' pension.

The most interesting point to take into consideration in the implementation of SSK is that only 140 thousand retired workers are registered among thousands of people who keep employment as after retirement. But, considering the lower rate of pensions, the life conditions and

the big amount of unregistered employment, it can be concluded that most of these young retireds people keep working.

Bağ-Kur's implementation which started in 1999 shows some difference in implementation. There is a %10 of reduction of the retirement pensions of people who take employment as insured under the act of self employed, no:1479. The scope of the implementation of SSSP in Bağ-Kur was later expanded by the enactment of the law 4956. This law also made it possible that the retired of other social security institutions starting to work under Act no:1479 were also taken into the scope and that the same Premium rate would be valid for them.

If we look at the EU dimension of the issue, there is no legal restriction for re-entering the labour market after the retirement and there is different legislation in the member states. For example, the pension is cut in the period of employment while getting pension in Austria, the revenue gaining in the period of retirement has no effect on the pension right and amount in Finland and there is a time period banning the employment in the same employer after the retirement for at least 6 months in France.